

Begroting 2025

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

| | |
|---|-----------|
| Inhoudsopgave | 3 |
| Leeswijzer | 4 |
| Algemeen inleidend hoofdstuk | 5 |
| Werken aan een welvarend en toekomstbestendig Brabant | 5 |
| Zicht op onze opgaven | 6 |
| Programma 1 Bestuur en veiligheid | 9 |
| Programma 2 Ruimte en wonen | 15 |
| Programma 3 Water en bodem | 22 |
| Programma 4 Natuur en milieu | 31 |
| Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling | 48 |
| Programma 6 Energie | 56 |
| Programma 7 Landbouw en voedsel | 63 |
| Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit | 71 |
| Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling | 78 |
| Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd | 84 |
| Algemeen financieel beleid | 91 |
| Algemene dekkingsmiddelen | 91 |
| Stelposten | 92 |
| Paragrafen | 95 |
| Bedrijfsvoering | 95 |
| Provinciale heffingen | 101 |
| Weerstandsvermogen en risicobeheersing | 116 |
| Onderhoud kapitaalgoederen | 120 |
| Onderhoud wegen | 120 |
| Onderhoud provinciale gebouwen en installaties | 123 |
| Onderhoud vaarwegen | 124 |
| Financiering, treasury | 125 |
| Verbonden partijen | 132 |
| Ontwikkelbedrijf en grondbeleid | 156 |
| Openbaarheidsparagraaf Woo | 162 |
| Europese programma's | 162 |

Leeswijzer

Programmaplan

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken?? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn? prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn acht paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Evenals bij de jaarstukken 2023 zijn de cijfers in het programmaplan en op enkele plaatsen in de begrotingsstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

| Bedragen waarmee gerekend wordt | Gepresenteerde bedragen x € 1.000 |
|---------------------------------|--------------------------------------|
| 1.400,00 | 1 |
| 1.400,00 | 1 |
| 1.400,00 | 1 |
| Totaal | 4 |

Algemeen inleidend hoofdstuk

Werken aan een welvarend en toekomstbestendig Brabant

Inleiding

Wij zijn ervan overtuigd dat we met deze begroting 2025, in combinatie met de Uitvoeringsagenda's 2024-2027, de realisatie van onze ambities weer een stap dichterbij brengen. Door te werken aan een welvarend, toekomstbestendig Brabant. Waar Brabanders gelukkig en gezond zijn, gehoord worden, mee kunnen doen, perspectief hebben en hun eigen keuzes kunnen en durven maken. De lat is hoog gelegd en onze ambities zijn helder: het is nu aan ons om deze plannen op volle kracht uit te voeren. Samen met elkaar en met oog voor iedere Brabander. Op die manier maken we het verschil, op die manier houden we Brabant open voor ontwikkeling en op die manier maken we Brabant elke dag iets beter en mooier.

In deze begroting gaat het om uitvoeren, om doen wat nodig is om Brabant verder te helpen. Door zelf de handschoenen op te pakken, maar ook door anderen te stimuleren en te helpen plannen en projecten te realiseren. We hebben alle Brabanders en iedereen die Brabant een warm hart toedraagt nodig om stappen vooruit te zetten. En we weten uit ervaring dat we op onze partners kunnen rekenen om samen de schouders eronder te zetten.

Brabant open houden voor groei en ontwikkeling

Samen plannen uitvoeren en kansen verzilveren is noodzakelijk. Er zijn veel Brabanders voor wie de toekomst onzeker is. Voor wie bijvoorbeeld het vinden van een woning, een goede gezondheid en/of voldoende inkomen niet vanzelfsprekend is. Brabant open houden voor groei en ontwikkeling heeft daarom prioriteit, waarbij we ook scherpere keuzes maken. Zodat we ruimte hebben en houden om de maatschappelijke opgaven aan te pakken. Onder meer door extra woningen te bouwen, de natuur en het milieu blijven verbeteren, de mobiliteit versterken en kansen bieden aan (agrarische) bedrijven. Om te kunnen investeren in de energietransitie, de Brabantse economie, in sport en in onze culturele sector.

We beseffen goed dat de opdracht niet eenvoudig is. De opgaven zijn fors en de beschikbare ruimte is beperkt. Fysiek, maar ook als het gaat om wetgeving op het gebied van milieu (bijvoorbeeld stikstof en water), beschikbaarheid van het elektriciteitsnetwerk vanwege netcongestie en van menskracht en financiële middelen. Bovendien is Brabant onderdeel van een wereld die volop in beweging is. Waar de afgelopen periode meerdere conflictsituaties zijn geëscaleerd. Waar economische systemen in grote mate met elkaar verbonden zijn. En waar politieke verschuivingen plaatsvinden. Zo werken de keuzes in het landelijk hoofdlijnenakkoord zowel beleidsmatig als financieel door naar ons als provincie. En leiden uitgestelde, onduidelijke of te beperkt uitgewerkte beslissingen tot onzekerheid over wat er precies van ons gevraagd wordt.

Zelfbewust en koersvast

Natuurlijk willen we samen met het Rijk kijken naar de nationale opgaven en hoe we die vertalen naar Brabant. Maar we kunnen niet te lang wachten tot alle onzekerheden en afhankelijkheden uit de weg zijn. Onze opgaven blijven hetzelfde. We moeten daarom ook van de eigen Brabantse kracht uitgaan. Stil staan is geen optie gezien de urgentie om de opgaven aan te pakken. Voor ons betekent dit dat we als provincie zelfbewust en koersvast, samen met onze partners, aan de doelen blijven werken. Met zicht op wat er om ons heen gebeurt. Adaptief is het sleutelwoord. Zodat we in staat zijn de route snel aan te passen aan nieuwe omstandigheden zonder daarbij ons einddoel om Brabant iedere dag een stukje mooier en beter te maken uit het oog verliezen.

Landelijk hoofdlijnenakkoord

Als het gaat om nieuwe en onzekere ontwikkelingen dan is het regeerprogramma het meest actueel en relevant. Een programma wat aan de ene kant inzicht geeft in de koers die vanuit Den Haag gevaren gaat worden, maar aan de andere kant ook veel vragen oproept wat nu precies bedoeld wordt en wat de beleidsmatige en/of financiële gevolgen zijn voor ons als provincie. Veel plannen vragen namelijk nog om verdere concretere uitwerking. Een uitgebreide analyse van het hoofdlijnenakkoord is terug te lezen in deze memo gedeputeerde van 12 juni 2024.

Europese verkiezingen

Afgelopen juni waren er ook Europese verkiezingen. In hoeverre de resultaten hiervan gevolgen hebben voor Brabant is nog lastig in te schatten. De meerjarenbegroting van de EU ligt sowieso nog vast tot en met 2027. Belangrijk ander punt was de goedkeuring van de Natuurherstelwet afgelopen juni door de Europese lidstaten in de Raad van de EU.

Zicht op onze opgaven

Inleiding

Zoals gezegd staat 2025 in het teken van uitvoeren. Door projecten te realiseren en onze provinciale taken uit te voeren. Daarvoor doen we onze uiterste best, samen met onze partners. Wij geloven dat juist er met creativiteit, innovatie en doortastendheid in Brabant veel mogelijk is. Deze begroting laat dit zien, evenals de Uitvoeringsagenda's die momenteel opgesteld worden. Om alvast wat beeld en geluid te geven lichten we er hieronder - aan de hand van de zichtlijnen uit het bestuursakkoord - een aantal speerpunten uit. In de programmaplannen is dit alles verder uitgewerkt.

Zicht op een welvarend, gezond en gelukkig Brabant

In een welvarend Brabant zijn de mensen gezond, voelen zich gelukkig en draait de economie op volle toeren. In 2025 willen we hierin stappen zetten als het gaat om de beschikbaarheid van gezond voedsel en een duurzame productie ervan. Bijvoorbeeld via meer consumptie van plantaardige eiwitten en de beperking van chemische gewasbeschermingsmiddelen, dat laatste ten behoeve van gezondheid maar ook natuur-, water- en bodemdoelen. Maar ook door de Brabander te stimuleren om meer te bewegen via sport en het gebruik van de fiets. Verder zetten we in op een duurzame, internationaal concurrerende en innovatieve economie. Met innovatiecoalities vergroten we de kansen om technologische doorbraken te versnellen. We bouwen de bestaande coalities uit, zoals op het gebied van batterijen, eiwit en medische technologie en zetten een aantal nieuwe op (o.a. waterstof, circulariteit).

Zicht op een verbonden Brabant

We willen er zijn voor iedere Brabander. Dat iedereen de kans heeft om mee te doen in de Brabantse samenleving. Een Brabant dat bovendien steeds verder groeit qua inwoneraantal en waar de druk op schaarse ruimte onverminderd groot blijft. Het vraagt provinciale regie om deze groeiopgave te accommoderen. Speerpunten in 2025 zijn het versnellen van de woningbouw en het tot uitvoering brengen van stedelijke gebiedsontwikkelingen. Bijvoorbeeld bij Fellenoord in Eindhoven. Bij deze groei hoort ook het versterken van de mobiliteit. Het openbaar vervoer is een essentiële basis voor de woningbouw- en verstedelijkingsopgave. In 2025 heeft het opschalen van het OV-aanbod onze bijzondere aandacht en zetten we stappen in de transitie naar gedeelde mobiliteit met de start van het contract flexvervoer en de nieuwe concessie West-Brabant.

Mee kunnen doen heeft ook betrekking op sport, cultuur en erfgoed. Hiermee in aanraking komen is positief voor de gezondheid en het welzijn. Ons doel voor 2025 is dan ook meer mensen te bereiken met sport en cultuur. Van verschillende leeftijden en achtergronden. Komend jaar maken wij hier werk van in samenwerking met de initiatiefnemers en organisaties in de sectoren sport, cultuur, erfgoed en de

vrijtijdssector. Deze sectoren kunnen bovendien met hun creativiteit en verbeelding impact maken in onze bredere maatschappelijke opgaven.

Zicht op een duurzaam veranderend Brabant

Brabant wil in 2030 de CO₂ uitstoot met 55% terugbrengen en in 2050 klimaatneutraal zijn. Dit vraagt een omvangrijke transitie naar een toekomstbestendig energiesysteem. Deze transitie wordt bemoeilijkt door netcongestie. De aanpak hiervan heeft dan ook prioriteit. In 2025 zetten we onder meer in op een snelle uitbreiding van het elektriciteitsnet en het slim koppelen van de energievraag en het -aanbod. Verder gaan we samen met de regio's de plannen uit de Regionale Energiestrategieën in uitvoering brengen. Bijvoorbeeld het meer en beter benutten van duurzame bronnen zoals wind en zon en aardwarmte voor woonwijken en bedrijven. Verder is het duurzaam produceren van voedsel in de landbouw een speerpunt. We werken bijvoorbeeld aan kringlooplandbouw en dragen bij aan de energietransitie onder andere door het bevorderen van mono-mestvergistings- en de productie van groen gas.

Zicht op een gezonde natuur- en waterrijke leefomgeving

Een robuuste, inclusieve en verbonden natuur is van groot belang voor Brabant en de Brabander. We blijven dan ook vol inzetten op het beschermen en versterken van de biodiversiteit. Onder meer door herstel van de Natura 2000-gebieden, aanleg van het Natuurnetwerk Brabant en Ecologische Verbindingszones, bossenstrategie, groenblauwe dooradering en de reductie van stikstofuitstoot. Ook het opzetten en uitvoeren van de agenda Natuurinclusief met aandacht voor nieuwe verdienmodellen voor de landbouw heeft in 2025 prioriteit.

De plannen rondom Natuur zijn onderdeel van het BPLG. Hetzelfde geldt voor de Water- en Bodemopgaven. In 2025 staat een maximale inzet op de Kaderrichtlijn Water (KRW) doelen centraal. Het verbeteren van de waterkwaliteit- en kwantiteit is noodzakelijk voor mens en natuur. Denk maar aan onze drinkwatervoorziening. We werken daarom aan de KRW-Impuls Brabant en de uitvoering van de in 2024 bekrachtigde Droogteagenda voor Brabant. Wij richten ons, samen met de waterschappen, intensief op de uitvoering van groen-blauwe projecten zoals de Run, Hoge Raam, Wijboschbroek, de Schijndelse Loop-Molenheide Loop en Markdal Zuid en het Deltaplan Hoge Zandgronden.

Fundament voor het realiseren

Het daadwerkelijk realiseren van alle plannen uit deze begroting vergt een efficiënte en effectieve uitvoering. Een slagvaardige provinciale organisatie is dan ook een cruciaal fundament. Een organisatie die in staat is regie te voeren op de uitvoering, die weet samen te werken met de Brabantse partners, die flexibel inspeelt op kansen, die voldoende mankracht heeft en die optimaal gebruik kan maken van data en digitale mogelijkheden. Kortom, een organisatie die op orde is en zich focust op de uitvoering van de projecten.

Om te kunnen realiseren – en dat in de toekomst te kunnen blijven doen – is het zaak de provinciale financiën op orde te hebben en te houden. Dit houdt in dat we zorgvuldig en verstandig omgaan met de beschikbare middelen. Zeker met het oog op de onzekerheden rondom het provinciefonds en de gelden die al dan niet vanuit het Rijk beschikbaar komen. Het is bovendien zaak scherp te zijn op nieuwe financiële kansen. In 2025 zetten we daarom in op het verder optimaliseren van onze processen om Europese subsidies binnen te halen. Maar ook op het nog beter benutten van de immunisatieportefeuille en de eigen revolverende investeringskredieten.

Inleiding

Voor u ligt de begroting 2025 van de provincie Noord-Brabant. U leest hierin over onze plannen voor komend jaar. We beschrijven wat we willen bereiken, wat we daarvoor gaan doen en wat dat mag kosten. Deze begroting is, als onderdeel van de jaarlijkse Sturing en Verantwoordingscyclus (S&V), het vervolg op de Perspectiefnota 2025 die op 5 april 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. Aan de basis ligt het

bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!' waarin de ambities voor deze bestuursperiode zijn vastgelegd. In de Perspectiefnota is dit akkoord geconcretiseerd en zijn de beschikbare financiële middelen voor deze bestuursperiode verdeeld over de beleidsthema's. De begroting 2025 volgt de Perspectiefnota en maakt helder wat ons volgend jaar te doen staat.

Begroting in relatie tot Uitvoeringsagenda's

Zoals hiervoor al aangegeven is het bestuursakkoord verder uitgewerkt in de Perspectiefnota 2025. In dit document zijn per beleidsdoel de plannen bepaald waar we deze bestuursperiode aan werken inclusief welke middelen hiervoor beschikbaar zijn. Een verdere concretisering vindt plaats via de Uitvoeringsagenda's 2024-2027. Momenteel loopt het proces om die uit te werken in concept, met de Staten oordeelsvormend te bespreken en daarna door het college definitief te maken. Omdat dit traject nog gaande is maken de Uitvoeringsagenda's geen onderdeel uit van voorliggende begroting. Die is gebaseerd op het bestuursakkoord en de Perspectiefnota 2025. Beide documenten zijn uiteraard kaderstellend voor de Uitvoeringsagenda's. Daar waar de Uitvoeringsagenda financiële consequenties heeft, is deze voorzien van begrotingswijziging die bij het eerstvolgende moment wordt verwerkt in de S&V-cyclus. Daar waar Uitvoeringsagenda leidt tot aanpassingen van de set van indicatoren worden deze zichtbaar in de eerstvolgende Bestuursrapportage.

Financieel totaalbeeld

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Op 8 maart 2024 stelden Provinciale Staten het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur vast. Daarmee ligt ons beleid tot 2030 vast om samen met de medeoverheden te werken aan een toekomstbestendig openbaar bestuur in Brabant. Inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen moeten kunnen vertrouwen op een slagvaardig, democratisch, rechtmatig en een veilig en weerbaar bestuur. We werken aan sterk en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Opgaven worden steeds complexer en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen.

Onze inzet is erop gericht dat de Brabantse overheden efficiënt en effectief bijdragen aan de aanpak van maatschappelijke opgaven alsmede op versterking van het democratisch systeem. Daarnaast is het onze ambitie dat de Brabantse overheden hun wettelijke medebewindstaken structureel goed uitvoeren. Gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen staan voor grote uitdagingen als het gaat om bijvoorbeeld het huisvesten van vergunninghouders en een gezonde financiële begroting.

Veiligheid

Tot slot dragen we actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit. De aanpak van ondermijning is topprioriteit op alle niveaus, van lokaal tot landelijk. Voor een veilig Brabant en de strijd tegen ondermijning hebben we een structurele aanpak nodig voor de langere termijn, met weerbare overheden en maatschappelijke partners. Preventie is een belangrijk middel om te verhinderen dat ondermijnende criminaliteit een kans krijgt en dat personen, groepen of bedrijven erin verzeild raken. Ondermijning van de overheid en de samenleving vinden we onacceptabel. De problematiek wordt breed gevoeld. Daarom zetten we als provincie nadrukkelijk een stap.

Brede Welvaart en Gezondheid

Om onze inwoners voor te bereiden op grote maatschappelijke veranderingen, is het belangrijk onze welvaart niet alleen aan economische groei te meten, maar ook aan welzijn en gezondheid. De Brabander staat centraal. Inzicht in de ontwikkeling van brede welvaart en gezondheid is essentieel.

Brede Welvaart is verankerd in al het beleid van de provincie Noord-Brabant. We vergroten ons inzicht door data te verzamelen en te analyseren, samen te werken met diverse partners en de voortgang regelmatig te monitoren. Dit thema is onderdeel van alle beleidsprogramma's. Daarnaast werkt elk begrotingsprogramma mee aan het realiseren van drie extra gezonde levensjaren voor iedere Brabander tegen 2030. Ieder jaar wordt gerapporteerd over de vastgestelde gezondheidsindicator per begrotingsprogramma.

Zo krijgen zowel brede welvaart als gezondheid een plek in alle provinciale programma's en komt het integrale karakter van deze thema's duidelijk terug in de begroting. De Uitvoeringsagenda's Toekomstbestendig bestuur, Brede Welvaart en Gezondheid zijn nog niet vastgesteld bij de totstandkoming van deze Begroting. De aangepaste set van indicatoren en activiteiten worden opgenomen in de eerstvolgende Burap na vaststelling van de Uitvoeringsagenda's Toekomstbestendig bestuur, Brede Welvaart en Gezondheid.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Onze ambitie bij de bestrijding van ondermijnende criminaliteit luidt: We dragen actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit. Zo beperken we de impact hiervan op de samenleving en vergroten we de veiligheid van de Brabantse leefomgeving.

Ons doel is een weerbaar Brabant te creëren waarin zo veel mogelijk mensen zich veilig voelen, ongeacht wie ze zijn of waar ze vandaan komen. Dat doen we door één front te vormen met Brabantse gemeenten en onze ketenpartners, als één overheid. Samen met hen bekijken we het probleem vanuit verschillende invalshoeken.

Om gezamenlijk tegendruk te kunnen geven aan ondermijning, delen we kennis, informatie en ervaring. Allereerst zullen we daarvoor de eigen provinciale organisatie verbeteren. Daarnaast zien wij een rol voor onszelf in de verbinding en het aanjagen van de samenwerking.

Indicatoren:

De indicatoren worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

De prestaties worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen. Middels de nog vast te stellen uitvoeringsagenda Brede Welvaart, werkt Brabant aan het verstevigen van brede welvaart voor alle Brabanders. Om het inzicht te vergroten en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf. Als start hebben onderzoek gedaan naar de ervaren brede welvaart onder 10.000 Brabanders. Inzichten die ons een completer beeld geven hoe Brabanders hun kwaliteit van leven en leefomgeving ervaren en waarderen. In afwachting van het bestuursakkoord zijn wij voornemens een Monitor Brede Welvaart in Brabant te ontwikkelen om te kunnen bepalen waar overheidsinterventies nodig zijn om brede welvaart te verstevigen. Een instrument wat duidelijk maakt hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt en voor welke opgaven de regio's staan.

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de nog vast te stellen uitvoeringsagenda gezondheid werkt Brabant aan een gezonde samenleving. Daarom krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Tot 2030 werken we aan twee doelstellingen als onze bijdrage aan deze ambitie: 1) Van norm naar continue verbetering, waarbij wordt ingezet op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's. En 2) van zorg naar gezondheid: waar ingezet wordt op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

Indicator

De indicatoren worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda's Brede Welvaart en Gezondheid zijn vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

De prestaties worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda's Brede Welvaart en Gezondheid zijn vastgesteld

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Omschrijving (toelichting)

Onze hoofdamijsie is en blijft om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Daartoe hebben de Staten op 8 maart 2024 het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur vastgesteld. Vanaf het jaar 2024 werken we langs de vier pijlers van toekomstbestendig bestuur aan verschillende ambities. Deze ambities krijgen vorm door het oppakken van diverse activiteiten in het jaar 2025. Zo richten we een platform op voor kennisdeling en ontmoeting, een 'werkplaats voor openbaar bestuur in Brabant', brengen we de nieuwe samenwerkingsagenda VBG-PNB 2024-2026 ten uitvoer en zetten we in op de samenwerking met BrabantStad en MidStad. We organiseren de regionale ontwikkeldagen en stellen een nieuwe subsidieregeling op voor onderzoek naar bestuurs- en realisatiekracht.

Indicatoren:

- In 2024 is participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie geformuleerd.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2024.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant. Het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is op 8 maart jl. vastgesteld. Volgens planning wordt de bijbehorende en definitieve uitvoeringsagenda 2024-2027 begin oktober 2024 in GS vastgesteld. In de uitvoeringsagenda wordt een aantal (nieuwe) indicatoren opgenomen. In begroting 2025 wordt derhalve nog uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering

| Indicator | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 |
|--|------|------|------|------|
| Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen | 3 | 0 | 0 | 0 |

Formulieren provinciaal participatiebeleid

In het op 8 maart 2024 vastgestelde beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is het provinciale participatiebeleid vastgelegd. De Wet versterking participatie op decentraal niveau treedt per 1 januari 2025 in werking. Deze wet regelt dat decentrale overheden binnen twee jaar de huidige inspraakverordening vervangen door een participatieverordening. De participatieverordening legt formeel vast hoe we belanghebbenden betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid en hoe we omgaan met het uitdaagrecht. Uiterlijk 1 januari 2027 moet de participatieverordening door Provinciale Staten zijn vastgesteld.

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Verplichte indicator: De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)

Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2025 organiseren we tenminste acht regionale omgevingsdagen samen met de regio.

De prestaties worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2024 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

Het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is op 8 maart jl. vastgesteld. Volgens planning wordt de bijbehorende en definitieve uitvoeringsagenda 2024-2027 begin oktober 2024 in GS vastgesteld. In de uitvoeringsagenda is een aantal (nieuwe) indicatoren opgenomen. In begroting 2025 wordt derhalve nog uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

| Indicator | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|-----------|-----------|-----------|-----------|
| % toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld | 100% * | 100% * | 100% * | 100% * |

* Aantal toezichtsonvangers op 1-1-2023: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

| Indicator | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 |
|-----------|------|------|------|------|
|-----------|------|------|------|------|

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten | 4 | 4 | 4 | 4 |
|---|---|---|---|---|

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Toelichting

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht. (BBV verplichte indicator)

| Indicator | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|------|------|------|------|
| Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht | 0 | 0 | 0 | 0 |

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- (Rijks) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018
- Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur)
- Beleidskader ontheffing verboden handelingen 2018
- Beleidsregel gemeenschappelijk financieel toezichtkader gemeenten en GR-en
- Verordening systematische toezichtinformatie Noord-Brabant
- Algemeen beleidskader indeplaatststelling bij taakverwaarlozing
- (Rijks) Beleidskader schorsing en vernietiging
- Beleidskader gezondheid 2021-2030

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Huisvesting vergunninghouders: Het hoofdlijnenakkoord (Kabinet) betreffende de intrekking van de Spreidingswet en voornemen om de voorrangregeling voor statushouders bij sociale huurwoningen af te schaffen kan onzekerheden en risico's veroorzaken. Dit kan van invloed zijn op het behalen van de wettelijke taakstelling.
- Financieel toezicht: Met de Voorjaarsnota 2024 van het Rijk (waarin oa de afschaffing van de opschalingskorting en vervroegde toepassing per 2024 van de nieuwe wijze van indexeren) worden gemeenten vanaf 2024 geconfronteerd met een korting op het gemeentefonds. Gemeenten worden hiervoor in 2024 volledig gecompenseerd. In 2025 slechts voor een deel. De effecten hiervan op de gemeentelijke begrotingen 2025 zijn nog onzeker. Dit kan invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van financieel toezicht op de begroting 2025.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van lasten in 2025 ten opzichte van 2024 bedraagt € 8,3 mln. Dit verschil wordt met name veroorzaakt doordat de raming voor de uitvoering van taken rondom Veiligheid (4,0 mln.), Brede

Welvaart (1,0 mln.) en Gezondheid (0,25 mln.) voor 2025 nog niet in ramingen van 2025 zijn opgenomen. Deze taken worden gedekt uit de middelen die bij de Perspectiefnota hiervoor beschikbaar zijn gesteld. De ramingen voor 2025 worden opgenomen na besluitvorming over de betreffende uitvoeringsagenda's. Daarnaast is in 2025 geen raming opgenomen voor de dekking van de door het Rijk gefinancierde subsidieregeling Opruimen drugsafval (verschil € 1,9 mln.). In 2024 was hiervoor een verhoging van € 1,5 mln. door het Rijk beschikbaar gesteld, bovenop de reeds bestaande dekking van € 380.000. Voor 2025 zijn hiervoor geen middelen in de raming opgenomen, in afwachting over besluit van het Rijk of zij deze regeling zelf direct financiert of de bestaande regeling verlengd en daarvoor de middelen beschikbaar stelt. De raming voor de bijdrage aan IPO is in 2025 € 3,0 mln. lager dan in 2024. Dit hangt samen met de compensatie Zeeland voor 2023 en 2024 die in 2024 in de raming is opgenomen. In 2025 is een € 1,6 mln. hogere raming opgenomen voor de in 2010 afgesloten bestuursovereenkomsten over provinciale bijdragen aan ontwikkelingen c.q. maatregelen in de omgeving van het AFC Nieuw Prinsenland en over afdrachten bij gronduitgifte aan het natuurfonds en fonds bovenwijkse voorzieningen t.b.v. inrichting openbare ruimte en infra (gemeenten Steenbergen).

Baten

Bij de baten zijn er geen verschillen.

1. Bestuur en veiligheid

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| | | 2023 | 2024 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| | | | oorspronkelijk | na wijz. | | | | |
| <u>Lasten</u> | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 13.302 N | 16.298 N | 22.225 N | 13.566 N | 11.637 N | 11.630 N | 11.043 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 6.084 N | 5.743 N | 8.371 N | 6.197 N | 6.197 N | 6.197 N | 5.743 N |
| Totaal Lasten | | 19.387 N | 22.041 N | 30.596 N | 19.763 N | 17.834 N | 17.827 N | 16.787 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 447 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 246 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 693 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V | 2 V |
| Saldo van baten en lasten | | 18.694 N | 22.039 N | 30.594 N | 19.761 N | 17.832 N | 17.825 N | 16.784 N |
| <u>Reservemutaties</u> | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| | Onttrekking aan reserves | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 18.694 N | 22.039 N | 30.594 N | 19.761 N | 17.832 N | 17.825 N | 16.784 N |

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit is een belangrijke kerntaak van de provincie. Brabant verandert voortdurend en er liggen een complexe en dynamische opgaven in de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen vragen ruimte, maar onze ruimte is schaars. De druk op de ruimte is groot en voelbaar: niet alles kan en zeker niet overal. De leefomgevingskwaliteit staat daarmee ook onder druk. Dit vraagt om een slimme aanpak van de opgaven én vooral om het maken van noodzakelijke keuzes om doelen en ambities van onze Brabantse Omgevingsvisie te verwezenlijken en hiermee de brede welvaart van alle Brabanders te verstevigen.

Hiertoe zijn in 2023 het Beleidskader Leefomgeving (PS 77/22) en 2024 het Beleidskader Wonen en Werken (PS 20/23) vastgesteld. Op basis daarvan is de uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027 opgesteld (vaststelling najaar 2024), wat onze leidraad is voor deze bestuursperiode.

Komend jaar gaan we verder met de uitwerking van het ruimtelijk voorstel. Ook verwachten we dat voor Brabant belangrijke programma's vanuit het Rijk zoals Nota Ruimte en Ruimte voor Defensie in 2025 tot besluitvorming komen. Deze programma's hebben impact op, maar bieden ook kansen voor het realiseren van onze ruimtelijke opgaven. In de verdere uitwerking werken we nadrukkelijk samen met partners op verschillende schaalniveaus: gebiedsgericht, regionaal en met het Rijk. We nemen daarbij een zelfbewuste en actievere regierol om de uitdagende ruimtelijke vraagstukken aan te pakken.

De opgave voor het realiseren van voldoende woningen blijft onverminderd groot. Ook in 2025 zetten we ons maximaal in om niet alleen de beoogde aantallen, maar ook gewenste doelstellingen op het gebied van betaalbaarheid en diversiteit passend bij de behoefte te realiseren. Zo gaan we verder met het ondersteunen van gemeenten via de regeling Versnelling Woningbouw en dragen we bij aan de realisatie van de Regionale Woondeals.

Daarnaast zetten we onze aanpak Grote Oogst voort waarbij we werken aan het verduurzamen van onze bedrijventerreinen. Waar mogelijk verdiepen we de aanpak om nog meer impact te creëren. Ook onderzoeken we de mogelijkheid om meer terreinen mee te laten doen. Ook actualiseren we de regionale afspraken rondom bedrijventerreinen, waarbij het handelingsperspectief n.a.v. de door de provincie opgestelde Ruimtelijk Economische Verkenning richtinggevend is hiervoor.

We staan de komende jaren voor grote verstedelijkingsopgaven. We richten ons daarbij, conform het beleidskader en bestuursakkoord, op de 12 grootste steden in Brabant. Na vaststellen van de uitvoeringsagenda Stedelijk Brabant staan de komende jaren in het teken van realisatie van deze agenda. Naast de grote lopende gebiedsontwikkeling in Eindhoven (Fellenoord), zetten we ook verdere stappen richting daadwerkelijk uitvoering bij gebiedsontwikkelingen zoals 't Zoet in Breda (zie Statenmededeling). Maar ook bij middelgrote gemeenten zoals bijvoorbeeld Oss, Roosendaal en Bergen op Zoom verwachten we op basis van de ontwikkelde visies dat diverse gebiedsontwikkelingen in 2025 in de uitvoeringsfase komen.

Wat willen we bereiken?

Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

Brabant heeft een aanzienlijke nieuwbouw- en transformatieopgave om sterke steden en vitale dorpen te houden en daarmee te werken aan het versterken en het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk. Hierbij gaat het niet alleen om wonen en werken, maar ook om verstedelijking die bijdraagt aan de mobiliteitstransitie, de energietransitie, duurzaamheid en klimaatadaptatie. Tegelijkertijd is de verstedelijkingsopgave aanjager voor de aanpak van andere opgaven, zoals op het terrein van economie, arbeidsmarkt en brede welvaart, inclusief gezondheid, leefbaarheid en sociale veiligheid. Dit vraagt om integrale keuzes en een integrale aanpak.

Indicatoren:

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

Wat gaan we daarvoor doen?

Gezamenlijk met partners opstellen en realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

In het kader van NOVEX stedelijk Brabant werkt de provincie meerjarig samen met Rijk, stedelijke regio's en waterschappen van Brabant aan de integrale verstedelijkingsopgave met als doel om samen verder te komen in de opgave naar een toekomstbestendig stedelijk netwerk. Hiertoe is in 2024 de uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant vastgesteld. In 2025 en verder geven we gezamenlijk met partners uitvoering aan deze adaptieve agenda.

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

De verschuiving van urgenties en opgaven vraagt om een gebiedsgerichte aanpak voor verstedelijking. Deze aanpak draagt zowel bij aan de versterking van het Brabantse stedelijk netwerk via het werken aan gebiedsontwikkelingen in steden. Naast de lopende grootschalige gebiedsontwikkeling in Eindhoven (Fellenoord) verwachten we in 2025 verdere (uitvoerings)afspraken te maken zoals bijvoorbeeld voor 't Zoet in Breda en de Kenniskwartier in Tilburg. Maar ook ten aanzien van de middelgrote steden voorzien we verdere ontwikkeling via het afsluiten van intentie- en samenwerkingsovereenkomsten zoals voor gebiedsontwikkelingen in Oss, Bergen op Zoom en Roosendaal.

Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties

Via het kennisprogramma delen we onze kennis- en leerervaringen en bieden we inspiratie. Het kennisprogramma heeft een praktische insteek ter bevordering van de uitvoering. Dit doen we op tal van manieren zoals:

- Het organiseren van kennisdelingsbijeenkomsten
- Het organiseren van een bestuurlijk netwerk met minimaal 1 netwerksessie per jaar
- Inzet van een externe adviescommissie voor stedelijk gebiedsontwikkelingen.
- Aangaan van strategische partnerschappen, zoals bijvoorbeeld met kennisinstellingen
- Faciliteren van kennisontwikkeling- en uitwisseling o.b.v. de pilots dorpenstrategie

Dit alles met als doel om de verstedelijking in Brabant op een juiste manier op gang te brengen en te houden. Zie ook kennisprogramma stedelijke gebiedsontwikkeling.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. De basis daarvoor ligt in de Omgevingswet. De uitvoering van de omgevingswet en de bijbehorende instrumenten (Omgevingsvisie, omgevingsprogramma, projectbesluit en omgevingsverordening) dragen bij aan een gezonde fysieke leefomgeving in Brabant.

Indicatoren:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027, met een tussentijdse evaluatie uit te voeren in 2025
- Gezondheid: in het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten zijn verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

We zetten hierbij in op maatwerk in lijn met de Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Daarnaast stimuleren we een diep, rond en brede afweging: bij het zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke opgaven vinden wij het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken. We kijken dus niet slechts sectoraal of eendimensionaal, zodat we initiatieven plaatsgevoelig inpassen. We stellen het initiatief centraal en we zoeken naar mogelijkheden. Om het opstellen van omgevingsplannen te faciliteren en stimuleren werken we samen met gemeenten aan bouwstenen, wisselen we expertise uit en bouwen we gezamenlijk kennis op. Tot slot kijken we zowel naar zichtbare als minder zichtbare effecten van ons handelen en dragen hiermee bij een goede balans tussen People, Planet en Profit in Brabant.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Ook in de geactualiseerde versie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof wil de provincie Noord-Brabant samen met partners, ondernemers en inwoners zich verder inzetten voor de verlaging van stikstofdepositie en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen en daarmee het “open houden” van de provincie. Dit doen we door de activiteiten zoals benoemd in de BOS 2.0 uit te voeren. Paraleel wordt via Programma Natuur gewerkt aan de versnelling van het natuurherstel. We blijven daarin structureel in overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof.

Ook zetten we ons verder in om via het ondersteuningsloket iedereen te helpen die (in)direct met stikstof te maken krijgt: inwoners van de provincie Noord-Brabant, (agrarisch) ondernemers, adviseurs, ambtenaren, projectontwikkelaars of bijvoorbeeld belangenorganisaties. Hiermee ondersteunen we de voortgang van ontwikkelingen in Brabant. Op basis van de nog vast te stellen actualisatie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) zullen we op een later moment de onderstaande indicatoren actualiseren.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof | ? | | | |

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

We willen dat alle Brabanders prettig kunnen wonen, passend bij ieders woonbehoefte. Door de sterke bevolkings- en huishoudensgroei én om bestaande woningtekorten terug te dringen, is het nodig dat er de komende jaren heel stevig gebouwd wordt in Brabant. Met in het bijzonder aandacht voor betaalbare woningen. Daarnaast is er, gelet op de diversiteit in huishoudenstypen, sprake van een veranderende woonvraag waarvoor woningen nodig zijn die aansluiten bij de diverse woonbehoeften.

Indicatoren:

- Toename Brabantse woningvoorraad periode 2023- 2035:
Totaal toename: circa 165.000 / 13.500 per jaar
 - o Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500 / 4.125 per jaar
 - o Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500 / 5000 p/j

NB. De aantallen zijn gebaseerd op de (periodieke) prognoses en kunnen daarmee afwijken van de nieuwe afspraken, zoals in project Beethoven.

- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van versnelling woningbouw

Via de regeling Flexpool Versnelling Woningbouw zetten we Rijks- en provinciale middelen in om gemeenten te ondersteunen in de versnelling van de woningbouw. Gemeenten kunnen op grond van deze regeling extra capaciteit inzetten om woningbouwplannen sneller te verwerken. Via de regeling collectieve wooninitiatieven en sociale ondernemingen stelt de provincie subsidies beschikbaar voor de initiatief- en haalbaarheidsfase, en via renteloze leningen voor de ontwikkelfase van duurzame en betaalbare woningbouwprojecten van collectieve initiatiefnemers en sociale ondernemingen. Daarnaast dragen we financieel bij en nemen we deel aan de uitvoering van de Regionale Woondeals. Onderdeel daarvan zijn de Regionale Versnellingsstafels waarbij met betrokken stakeholders op basis van specifieke cases gezocht wordt naar versnellingsmogelijkheden van bestaande woningbouwplannen.

Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals

In maart 2023 zijn, in lijn met de Nationale Bouw- en Woon Agenda (NWBA), regionale woondeals afgesloten tussen Rijk, Provincie en gemeenten, waarbij per regio kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de woningbouwplanning en –programmering zijn gemaakt. Deze afspraken worden periodiek herijkt. Ook worden de procesafspraken uit de Regionale Woondeals verder uitgewerkt, wordt er per regio jaarlijks een uitvoeringsagenda opgesteld en dragen we organisatorisch bij aan de verschillende uitvoeringsaspecten die voortkomen uit de Regionale Woondeals.

Stimuleren van het benutten bestaande voorraad

We stimuleren het beter benutten van bestaande woning- en gebouwenvoorraad als één van de oplossingsrichtingen om te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte. Dit kan bijvoorbeeld via optoppen, splitsen, woningdeling en transformatie. Zo is in 2024 tezamen met 3 andere provincies de handleiding 'optoppen' opgesteld. Ook in 2025 werken we hieraan door het uitvoeren van een (in ontwikkeling zijnde) plan van aanpak om tot een Brabantse aanpak op het beter benutten van de bestaande voorraad te komen.

Wat willen we bereiken?

Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

De Brabantse ambitie is om een vooraanstaande regio in Europa te zijn en te blijven op het gebied van kennis en innovatie. Hiervoor is een concurrerend en aantrekkelijk vestigingsklimaat voor Brabantse en (inter)nationale bedrijven nodig. Dit betekent dat er een kwalitatief divers aanbod van werklocaties nodig is en het vraagt tegelijkertijd om een prettige en gezonde leefomgeving om in te werken en wonen. Belangrijk onderdeel van het aanbod aan werklocaties zijn bedrijventerreinen en campussen. Deze typen werklocaties hebben een grote waarde voor de Brabantse economie, en daarmee voor het brede welzijn van honderdduizenden Brabanders. Daarnaast ligt er een grote opgave op bedrijventerreinen voor de verduurzaming en de energietransitie. Deze opgave geeft ook kansen. Bedrijventerreinen kunnen een substantiële bijdrage leveren aan de doelen op het gebied van energie, circulariteit, klimaatadaptatie, biodiversiteit en stikstof. Hier willen we als Brabant samen met onze partners stappen inzetten.

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreidings- en vervangingsvraag in het laagscenario tot en met 2030, streefwaarde 100% (2022: 93%).
- De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
 - 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
 - Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

We actualiseren regionale afspraken over de planning en programmering van bedrijventerreinen. Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op bedrijventerreinen. Een adaptieve bedrijventerreinenprogrammering op minimaal het laagscenario, duidelijke profielen voor nieuw te ontwikkelen terreinen en afspraken over grondprijsmethodiek en regionale uitgiftecriteria, zijn voor de provincie uitgangspunten bij de actualisatie van regionale afspraken met gemeenten. In nieuwe afspraken zullen we echter ook rekening houden met het handelingsperspectief n.a.v. de door de provincie opgestelde Ruimtelijk Economische Verkenning (zie ook Memo gedeputeerde).

Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

Ook in 2025 zetten wij in gezamenlijkheid met Economie in op de verdere ontwikkeling van de campussen en strategische werklocaties. Dit doen we omdat campussen van belang zijn in de ontwikkeling van (regionale) ecosystemen, innovaties versnellen en de regionale concurrentiekracht versterken. In 2025 zetten we in op de verdere ontwikkeling van de Automotive Campus (Helmond), Brainport Industries Campus (Eindhoven), en Eindhoven Airport District.

Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 12 'Grote Oogst'-terreinen. De terreinen kennen een grote diversiteit aan scope van schaalniveaus, thema's en activiteiten. Tot eind 2026 wordt uitvoering gegeven aan de Plannen van Aanpak. Gebiedsgericht worden (vervolg)stappen gezet om te komen tot toekomstbestendige bedrijventerreinen. Opgedane ervaringen worden via het kennisprogramma breed gedeeld om de kennis bij gemeenten, parkmanagement-organisaties en bedrijven over de verduurzaming van bedrijventerreinen te verbeteren. Er zijn binnen de Grote Oogst aanpak ook diverse ambitieuze icoonprojecten geformuleerd voor de verduurzamingsopgaven, waaraan de komende jaren gewerkt wordt. Daarnaast zetten we conform Bestuursakkoord 2023-2027 in op verdieping van de aanpak door het benutten van koppelkansen met meer maatschappelijke opgaven zoals Mobiliteit, Schone Lucht en Gezondheid voor een nog bredere impact. Ook maken we slimme combinaties met Rijksregelingen zoals 'Werklandschappen van de toekomst' en 'Verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed'. als kans voor versnelling. Op termijn voorzien we mogelijk een verdere uitbreiding naar meer bedrijventerreinen. Zie ook Statenmededeling.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Brabantse Omgevingsvisie

Omgevingsverordening

Beleidskader Leefomgeving

Beleidskader Wonen en Werken

Uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027 (voorzien najaar 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte
- Brabantse Ontwikkel Maatschappij

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Er is een nieuwe Wet Versterking Regie Volkshuisvesting in voorbereiding. De impact hiervan is bij het opstellen van de Begroting 2025 nog niet te bepalen en zal op een later moment duidelijk worden.

Verder worden veel prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties.

Stikstofreductie is een complex onderwerp, waar de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. De uitwerking en de uitvoering van de maatregelen en instrumenten uit de BOS 2.0 is mede afhankelijk van beleid, besluitvorming en het beschikbaar stellen van middelen door het Rijk. ?

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Ontwikkelbedrijf

Betreft voor € 0,8 mln. lagere geraamde uitgaven voor verkenningenbudget dan in 2024. Mogelijk dat op basis van concrete besluiten de raming voor 2025 hoger wordt (tlv Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf).

Werklocaties

De raming in 2024 is hoger vanwege de Rijksbijdrage van € 3,3 mln. voor verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed.

Wonen

Betreft een nu nog lagere raming voor 2025 ten opzichte van 2024 van € 1,2 mln., aangezien de Rijksbijdrage 3e tranche Flexpool in november wordt verwacht en daarmee nog niet in de raming voor 2025 is opgenomen.

Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen

Voor de maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen (MGA1) is in 2025 € 7,2 mln. minder uitgaven geraamd, omdat MGA1 in 2025 in de afrondende fase zit.

Aanpak Stikstof

Bij de perspectiefnota 2025 zijn extra middelen ter beschikking gesteld ten behoeve van de voorbereiding van BOS 2.0 en om een aantal gebiedsgerichte projecten uit het BOS 2.0 te bekostigen (€ 1,0 mln.).

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL)

Voor GOL is in 2025 € 1,75 mln. geraamd (€ 1,5 mln. hoger dan in de bijgestelde begroting 2024). Voor dit project is het wachten op een definitieve uitspraak door de Raad van State. De uitspraak wordt verwacht voor het einde van 2024, zodat in 2025 de uitvoering van het project terug opgestart kan worden.

Ondertussen worden al wel voorbereidende werkzaamheden verricht.

Overig

Betreft saldo van overige diverse lagere en hogere ramingen, per saldo € 0,3 mln. hogere lasten in 2025.

Baten

Wonen en Werklocaties

Betreft hogere Rijksbijdrages in 2024 dan 2025 (€ 5,6 mln.) voor Werklocaties (€ 3,3 mln.) en Wonen (€ 2,3 mln.).

Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen

Voor de maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen (MGA1) is in 2025 € 7,2 mln. minder baten vanuit de hiervoor beschikbare rijksmiddelen, omdat MGA1 in 2025 in de afrondende fase zit.

SPUK Uitvoeringskosten NPLG

Voor het jaar 2025 heeft het rijk nog geen beschikking verstrekt. Dit leidt tot € 0,9 mln. minder baten in 2025.

2. Ruimte en wonen

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| <u>Lasten</u> | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 24.206 N | 74.299 N | 22.756 N | 12.902 N | 23.226 N | 17.876 N | 4.143 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 11.934 N | 8.034 N | 14.809 N | 13.020 N | 13.173 N | 12.616 N | 8.034 N |
| Totaal Lasten | | 36.140 N | 82.333 N | 37.565 N | 25.922 N | 36.398 N | 30.492 N | 12.177 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 16.281 V | 52.425 V | 14.883 V | 1.147 V | 0 | 0 | 0 |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 242 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 16.522 V | 52.425 V | 14.883 V | 1.147 V | 0 | 0 | 0 |
| Saldo van baten en lasten | | 19.618 N | 29.908 N | 22.682 N | 24.775 N | 36.398 N | 30.492 N | 12.177 N |
| <u>Reservemutaties</u> | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 19.007 N | 3.092 N | 17.185 N | 2.136 N | 2.136 N | 2.136 N | 2.136 N |
| | Onttrekking aan reserves | 11.561 V | 3.725 V | 17.208 V | 2.072 V | 2.089 V | 2.072 V | 2.072 V |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 27.063 N | 29.275 N | 22.659 N | 24.839 N | 36.445 N | 30.555 N | 12.241 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|--------------------------------|------------------------------|--------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Storting in reserve | 19.007 N | 17.185 N | 2.136 N | 2.136 N | 2.136 N | 2.136 N |
| Reserve ontwikkelbedrijf | 2.253 N | 134 N | 138 N | 138 N | 138 N | 138 N |
| Reserve Werklocaties | 2.904 N | 2.958 N | 1.998 N | 1.998 N | 1.998 N | 1.998 N |
| Reserve Leefomgeving | 13.850 N | 14.092 N | - | - | - | - |
| Onttrekking aan reserve | 11.561 V | 17.208 V | 2.072 V | 2.089 V | 2.072 V | 2.072 V |
| Reserve ontwikkelbedrijf | 4.734 V | 1.499 V | 134 V | 150 V | 134 V | 134 V |
| Reserve Werklocaties | 6.827 V | 1.909 V | 1.938 V | 1.938 V | 1.938 V | 1.938 V |
| Reserve Leefomgeving | - | 13.800 V | - | - | - | - |
| Eindtotaal | 7.446 N | 23 V | 64 N | 47 N | 64 N | 64 N |

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

We werken aan schoon, voldoende en veilig water een schone en vitale bodem en klimaatadaptatie. Dit zijn bouwstenen voor een duurzame leefomgeving en een robuust water- en bodemsysteem. Water raakt de kern van ons bestaan, denk aan gezondheid, biodiversiteit, identiteit, beleving en economie. Als provincie hebben we verantwoordelijkheid voor de beschikbaarheid en de kwaliteit van water. De kwaliteit van het water voldoet nergens helemaal aan de afspraken die daarover zijn gemaakt. Veel natuurgebieden in Brabant zijn daarnaast structureel verdroogd. De laatste jaren is Brabant geconfronteerd met weersextremen zoals forse wateroverlast en droogte. De noodzaak en urgentie om ons aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering wordt, ook gezien de klimaatscenario's van het KNMI (2023), steeds groter. Dit vertaalt zich onder andere in het principe van water en bodem sturend voor de ruimtelijke inrichting. In het addendum op ons Regionaal programma Water en Bodem (RWP) welke eind 2024 oordeelsvormend met uw Staten is besproken, geven we aan hoe we aanvullend op het RWP invulling geven aan water en bodem sturend.

In 2025 ligt de focus van de provincie op de volgende zaken:

- Inrichtingsmaatregelen Kaderrichtlijn Water en KRW-impuls Brabant: maximale inspanning samen met onze partners om de Kaderrichtlijn Water doelen in 2027 te halen. In 2025 en daarna realiseren we bijvoorbeeld projecten de Run, Hoge Raam, Wijboschbroek, de Schijndelse Loop-Molenheide Loop en Markdal Zuid.
- Programmering, samen onze uitvoeringspartners, van de watergerelateerde maatregelen uit het BPLG no-regretmaatregelenpakket, onder voorbehoud van de toekenning van de aangevraagde Rijksmiddelen.
- Droogteagenda, inclusief drinkwatervoorziening: uitvoering van de Brabantse Droogteagenda (Grondwaterconvenant en droogteadvies 'Zonder water geen later) en uitvoering te geven aan de acties die voortkomen uit de behandeling in PS van het Statenvoorstel 48/24 Rapport Zuidelijke Rekenkamer 'Drinkwater in gedrang'. Afspraken maken met vergunninghouders over waterbesparing en circulair watergebruik en waar mogelijk het beperken van de latente ruimte in vergunningen. Actualiseren en verfijnen van de grondwatermonitoring en het breder ontsluiten en koppelen van bestaande datasets.
- Verbreding grondwaterheffing: Om invulling te geven aan het principe 'de gebruiker betaalt' werkt de provincie de verbreding van de grondwaterheffing uit. Dit is in lijn met het voornemen uit het bestuursakkoord. De provincie streeft naar een verlaging per 1 januari 2026 van de heffingsvrije voet van 150.000 m³/jaar naar 50.000 m³/jaar. In 2025 treffen de waterschappen en de omgevingsdienst voorbereidingen om de verbrede grondwaterheffing te kunnen uitvoeren, inclusief handhaving. De provincie financiert kosten voor de uitvoering vanuit de heffing. Ook neemt de provincie noodzakelijke aanpassingen op in de omgevingsverordening en de verordening grondwaterheffing.
- Betreffende hoogwaterveiligheid voor de Brabantse burgers, beoordelen we de impact van de strategische beleidskeuzes van het Rijk over rivierbodempligging en afvoercapaciteit in het kader van het Programma Integraal riviermanagement (IRM), de Beleidslijn Grote Rivieren, het al dan niet aanhouden en/of aanvullend aanwijzen van reserveringsgebieden waterveiligheid en tot slot de wettelijke waterveiligheidsnormering.
- Uitvoering geven aan BodemUp Brabant. Via BodemUP Brabant worden boeren begeleid bij het nemen van maatregelen voor een duurzamer bodem- en waterbeheer. In 2025 wordt dit project verder opgeschaald.

- Uitvoering van de tussenevaluatie Regionaal Water en Bodemprogramma (2022-2027) in voorbereiding op de volgende, wettelijke vastgelegde planperiode t/m 2033.
- Daarnaast blijven we ons ten aanzien van bodemverontreinigingen vol inzetten op de sanering van de bodemverontreiniging ontstaan door de directe lozing van aan drugsproductie gerelateerde stoffen. De aanpak van diffuus lood wordt, na afronding van de pilot, verder uitgerold over heel Brabant, in samenwerking met de gemeenten. Met het afronden van de onderzoeksfase bij de PFAS-bronlocaties zal inzicht verkregen worden in de omvang van de saneringsopgave. Ook werken we verder aan het opzetten van het kennisnetwerk Bodem en Ondergrond Brabant (BOB). We blijven participeren in trajecten om de opbouw van onze Brabantse Ondergrond en de potentie voor Geothermie (beter) in beeld te krijgen. We updaten ons ondergrondbeleid om te komen tot een goede balans van beschermen en benutten.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwaterontrekkingen

| Indicator | 2025 | 2026 |
|--|------|------|
| Omvang vergunde grondwaterontrekkingen in mln. kubieke meter | 285 | (*) |

(*) Afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is. In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

| Indicator | 2025 | 2026 |
|---|--------|--------|
| Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027) * | 4.000 | 7.000 |
| Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027) * | 13.000 | 18.000 |

* In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|---------------------------------------|---------------------|---------------------|-------------------|
| Project Roode Vaart * | Afronding fase 1 en verkenning fase 2 | Verkenning fase 2 | Realisatie fase 2 | Realisatie fase 2 |
| Voortgang Geopark Schelde Delta * / ** | Financiële bijdrage | Financiële bijdrage | Financiële bijdrage | - |
| Voortgang Geopark Peelhorst en Maasvallei * / ** | UNESCO-aanvraag | - | - | - |

* In het kader van het bestuursakkoord 2023-2027 zijn bij de PPN 2025 extra middelen ter beschikking gesteld voor het afronden van project Roode Vaart de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei.

** In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Wat willen we bereiken?

Schoon Water

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon oppervlaktewater

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en krekens en Natuurvriendelijke | 200 | 350 | 450 | |

oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027) *

Aantal (cumulatief) opgeloste

vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027) *

| | | |
|-----|-----|-----|
| 100 | 125 | 160 |
|-----|-----|-----|

Schoon grondwater

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------|------|------|------|
| Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwaterbeschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling | 80% | | | |
| Aantal van de 8 grondwaterbeschermingsgebieden, die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling, dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025 * | 8 | | | |
| Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2024-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig) ** | 80% | 80% | | |

* De indicatoren t.a.v. nitraatuitspoeling in grondwaterbeschermingsgebieden geven invulling aan het 7^e Nitraatactieprogramma welke in 2025 afloopt. Er wordt (landelijk) gekeken naar een opvolging omdat het inbedden in het NPLG niet doorgaat. Daarnaast komen we in het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 met een voorstel voor een aangepaste indicator.

** In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2024-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027 e.v.

Wat willen we bereiken?

Veilig Water

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------|------|------|------|------|
|-----------|------|------|------|------|

Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:

- Brabantse Delta
- Aa en Maas
- De Dommel
- Rivierenland

34 (*) (**)

** aanvullende opgave bij Waterschap Brabantse Delta bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.*

*** aan de hand van laatste toetsing spelen er bij de waterschappen Aa en Maas en De Dommel geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.*

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|----------------|------------|------------|---------------------|
| <i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i> | | | | |
| • Meanderende Maas | Realisatie | Realisatie | Realisatie | Realisatie t/m 2028 |
| • Oeffelt | Planuitwerking | Realisatie | Realisatie | |
| • Verlengde brug veerweg Alphen | Realisatie | | | |

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|---------------------------|----------------|----------------|-------------------------|
| • Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas) | Realisatie | Realisatie | Realisatie | Realisatie t/m 2028 |
| • Cuijk-Ravenstein | Realisatie | Realisatie | Realisatie | Realisatie t/m 2028 |
| • Lith-Bokhoven | Verkenning/Planuitwerking | Planuitwerking | | |
| • Doeveren | Verkenning/Planuitwerking | Realisatie | | |
| • Moerdijk-Drimmelen | Verkenning | Planuitwerking | Planuitwerking | |
| • Willemstad-Noordschans | Verkenning | Verkenning | Planuitwerking | Planuitwerking t/m 2029 |

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem

Indicatoren:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|--------|--------|--------|------|
| Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp | 12.000 | 20.000 | 27.000 | |

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------|------|------|------|
| Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties | 500 | 500 | 500 | |

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering ‘klimaatbestendig handelen’

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------|------|------|------|------|
| | | | | |

| | | | |
|---|-----|-----|------|
| Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland | 1 | 1 | 1 |
| Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd | 70% | 90% | 100% |

Concrete aanpak in projecten en gebieden

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------|------|------|------|
| Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief) | 20 | 25 | 30 | |

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'
- Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027
- Beleidskader Milieu 2030 (o.a. bodemsaneringen)
- Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- In 2025 gaat Brabant met de KRW-impuls Brabant maximaal inzetten op het behalen van de KRW-doelen. Desondanks blijft het ongewis in welke mate we de KRW-doelstellingen in het jaar 2027 gaan halen.
- Landelijke ontwikkelingen rond het NPLG en BPLG leiden tot grote onzekerheden. Onder andere over de financiële doorwerking van deze ontwikkelingen.
- De provincie zal uitvoering geven aan de acties die voortkomen uit de behandeling in PS van het Statenvoorstel 48/24 Rapport Zuidelijke Rekenkamer 'Drinkwater in gedrang'. In hoeverre of in welke mate dit beleids- of financiële consequenties heeft is nog onzeker.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting

Lasten

Voldoende Water (16.586 N)

Voor de doelstelling Voldoende Water zijn in 2025 met name meer middelen geraamd ten behoeve van Deltaprogramma Hoge zandgronden (3 mln) Zuidwestelijke Delta (1,5 mln), de verdrogingsaanpak Natte Natuurparels (6,5 mln) en de gemeenschappelijk landbouwbeleid- Nationaal Strategisch Plan (3,1 mln).

Schoon Water (1.779 N)

Voor de doelstelling Schoon Water is in 2025 meer geraamd voor uitvoering van de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen in relatie tot waterkwaliteit.

Veilig Water (2.231 N)

Voor de doelstelling Veilig Water is in 2025 met name voor Rivierverruimingsprojecten meer geraamd dan in 2024.

Vitale Bodem (838 N)

Voor de doelstelling Vitale Bodem is in 2025 met name voor BodemUp 2.0 meer uitgaven geraamd dan in 2024.

Klimaatadaptatie (2.921 N)

Voor de doelstelling m.b.t. Klimaatadaptatie staat er in 2025 met name meer geraamd dan in 2024 omdat de verwachting is dat er in 2025 een nieuwe bijdrageregeling voor gemeenten zal worden opengesteld.

Venherstel (415 V)

Voor Venherstel is de raming in 2025 € 0,4 mln. lager dan in 2024 omdat de meerjarig beschikbare gestelde middelen voor Venherstel, die via de Subsidieregeling natuur Noord-Brabant worden ingezet, in 2025 volledig worden uitgenut. In 2025 wordt het laatste deel van de middelen voor Venherstel ingezet.

-

Baten

SPUK 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater (2.313 V)

In 2025 wordt verwacht €2,3 mln meer weg te zetten t.b.v. het deltaprogramma zoetwater via de subsidieregeling- en bijdrageregeling Water en Bodemregeling Noord-Brabant.

SPUK provinciale versnellingsvoorstellen Bodem UP + BBWP (865 N)

De provincie heeft een specifieke uitkering ontvangen van het Rijk voor Bodem UP en het BedrijfsBodem WaterPlan (BBWP). In 2024 worden de beschikbaar gestelde rijksmiddelen bijna volledig ingezet. Het restant wordt in 2025 ingezet en gedeclareerd bij het Rijk. Vandaar de lagere inkomstenraming in 2025.

SPUK Rivierverruimingsproject Oeffelt (252 N)

De provincie heeft een specifieke uitkering ontvangen van het Rijk voor de planuitwerkingsfase van het rivierverruimingsproject. Deze fase is in 2024 afgerond.

3. Water en Bodem

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Lasten | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 41.679 N | 55.995 N | 48.420 N | 65.974 N | 74.937 N | 47.318 N | 13.409 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 5.587 N | 4.615 N | 6.447 N | 5.716 N | 5.634 N | 5.680 N | 4.055 N |
| Totaal Lasten | | 47.266 N | 60.610 N | 54.867 N | 71.689 N | 80.571 N | 52.998 N | 17.464 N |
| Baten | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 13.153 V | 15.465 V | 21.403 V | 16.706 V | 18.115 V | 14.662 V | 8.100 V |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 922 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 14.075 V | 15.465 V | 21.403 V | 16.706 V | 18.115 V | 14.662 V | 8.100 V |
| Saldo van baten en lasten | | 33.191 N | 45.145 N | 33.464 N | 54.983 N | 62.456 N | 38.336 N | 9.364 N |
| Reservemutaties | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 17.632 N | 6.320 N | 13.742 N | 14.249 N | 10.941 N | 20.454 N | 3.000 N |
| | Onttrekking aan reserves | 25.704 V | 36.086 V | 25.534 V | 42.118 V | 49.285 V | 31.051 V | 0 |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 25.118 N | 15.379 N | 21.672 N | 27.114 N | 24.111 N | 27.739 N | 12.364 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|----------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | 17.632 N | 13.742 N | 14.249 N | 10.941 N | 20.454 N | 3.000 N |
| Reserve Bodem; DU Bodem | 374 N | 70 N | - | - | - | - |
| Reserve Regionaal Waterprogramma | 17.258 N | 13.672 N | 14.249 N | 10.941 N | 20.454 N | 3.000 N |
| Onttrekking aan reserve | 25.704 V | 25.534 V | 42.118 V | 49.285 V | 31.051 V | - |
| Reserve Bodem; DU Bodem | 1.871 V | 3.507 V | 874 V | 8.562 V | 414 V | - |
| Reserve Regionaal Waterprogramma | 23.833 V | 22.027 V | 41.244 V | 40.723 V | 30.637 V | - |
| Eindtotaal | 8.072 V | 11.791 V | 27.869 V | 38.344 V | 10.597 V | 3.000 N |

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur en landschap

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de natuur, water-, bodem-, klimaat- en stikstofopgaven en de bijbehorende transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, bodem-, klimaat-, stikstof- en landbouwopgaven worden zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt met de zogenaamde Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA).

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) had het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen.

In maart 2024 heeft provincie Noord-Brabant het voorontwerp BPLG (Brabants Programma Landelijk Gebied) vastgesteld. Hierin is richting gegeven aan hoe de doelen zoals gesteld in het NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) kunnen worden behaald in Brabant. Ook de input van het bestuursakkoord is hierin verwerkt. Daarnaast is in 2023 een aanvraag bij het Rijk gedaan voor een pakket no-regret maatregelen waar de provincie op korte termijn mee aan de slag wil. Deze aanvraag bestond uit maatregelen voor perspectief voor de landbouw en natuur-, en watermaatregelen, in totaal € 252 mln. Hiervan is € 231,2 mln. toegekend. De uitvoering van deze maatregelen wordt in 2025 verder opgestart en voortgezet.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2024-2029 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het beleidskader Milieu 2023-2030 dat in 2022 vastgesteld is, zijn onder meer streefwaarden opgenomen voor luchtkwaliteit en geluid. Na vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024 -2027 zal actualisatie/aanpassing van de indicatoren plaatsvinden.

Gezondheid

In het beleidskader milieu wordt de relatie tussen gezondheidssituaties en milieuhinder gelegd. Voor de

thema's Licht, Lucht en Geluid zijn indicatoren opgesteld en in een uitvoeringsagenda nader uitgewerkt. Vanuit de doelstelling "Steeds Beter" is de focus gericht op 3 gezonde levensjaren erbij voor alle Brabanders.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

In 2025 worden de vastgestelde Uitvoeringsagenda's vertaald in de VTH-opdracht. Ook zal de impact van de Omgevingswet duidelijker worden, omdat we dan meer ervaring hebben opgedaan met nieuwe aanvragen en toezicht en handhaving onder de wet. We gaan met de omgevingsdiensten werken aan de implementatie van de producten uit het landelijke Interbestuurlijk Programma versterking VTH-stelsel. Daarnaast zal ook vanuit het vraagstuk Stikstof de nodige inzet geleverd worden, zoals het uitvoering geven aan de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 2.0, het intrekingsbeleid, de eisen uit de Omgevingsverordening, jurisprudentie en andere ontwikkelingen, zoals de mogelijke gevolgen van het nieuwe coalitieakkoord. Tot slot zal de schaarste van en de druk op de fysieke leefomgeving ons voor nieuwe uitdagingen stellen, binnen de grenzen die we met het VTH-instrumentarium kunnen bieden, zoals in het geval van de zeer zorgwekkende stoffen en het bevorderen van de gezondheid van onze inwoners.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Het Natuurnetwerk Brabant is compleet of onderhanden. De meest cruciale gebieden zijn omgevormd naar natuur. Het Natuurnetwerk Brabant moet ongeveer 129.000 hectare gaan omvatten. In 2027 hebben we zicht op de verwerving, in 2030 zicht op de inrichting en in 2035 op de realisatie van de EVZ's en het beheer van het totale Natuurnetwerk Brabant.

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2030 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal. Door de bezuiniging op het programma Natuur bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave (300 ha van de 9.600 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

| Indicator | 2012 t/m 2030 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------|---------------|------|------|------|------|
|-----------|---------------|------|------|------|------|

| | | | | | |
|-------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Gerealiseerde ha (cumulatief) | 9.300 | 6.700 | 7.000 | 7.300 | 7.700 |
|-------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. Door de bezuiniging op het programma Natuur bij het NNB hebben we voor een deel van opgave (300 ha van de 15.200 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

| Indicator (BBV-verplichte indicator) | 2012 t/m 2030 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--------------------------------------|---------------|-------|-------|-------|--------|
| Gerealiseerde ha (cumulatief) | 14.900 | 8.300 | 8.900 | 9.600 | 11.400 |

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat.

Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1.325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer.

| Indicator | 2012 t/m 2035 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 |
|-------------------------------|---------------|------|------|------|------|
| Gerealiseerde ha (cumulatief) | 1.150 | 330 | 410 | 500 | 580 |

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap. De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid. In 2030 is 90.200 ha NNB onder beheer via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

| Indicator (BBV- verplichte indicator) | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|--------|--------|--------|--------|
| Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief) | 83.200 | 83.500 | 84.000 | 84.600 |

Realisatie Faunapassages

Wegen en kanalen die natuurgebieden doorsnijden veroorzaken vaak knelpunten voor de aanwezige fauna en wat tevens een risico voor de verkeersveiligheid vormt. Daarom worden op bekende knelpunten faunapassages aangebracht, passend bij de betreffende fauna ter plaatse. Middels onderzoek zijn de nog resterende knelpunten in beeld gebracht. Gemeenten en waterschappen worden gestimuleerd om daarvoor, aangevuld met andere locaties waar aantoonbaar veel faunaslachtoffers vallen, faunapassages aan te leggen en goed te onderhouden.

In 2030 zijn 200 nieuwe faunapassages in provinciale en gemeentelijke wegen en kanalen aangelegd t.o.v. 2022.

| Indicator | 2023 t/m 2030 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------------------------------|---------------|------|------|------|------|
| Aantal faunapassages (cumulatief) | 200 | 75 | 100 | 125 | 150 |

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Naast kwantiteit moet het NNB ook de functionaliteit (samenhang) van het netwerk en de kwaliteit van de natuur borgen. Deels kan deze functionaliteit en kwaliteit al worden afgeleid uit de eerdere indicatoren beheer, realisatie EVZ's en realisatie faunapassages. Daarnaast is het van belang om uiteindelijk ook de natuurdoeltypen, zoals vastgelegd in de ambitiekaart Natuurbeheerplan, te realiseren. Omdat dit voor een belangrijk deel alleen bereikt kan worden als de abiotische omgevingsfactoren in orde zijn (gemaakt) en/of alleen bereikt kan worden bij een langdurig ontwikkelingsbeheer heeft het komen tot 100% doelrealisatie voor deze prestatie een lange doorlooptijd. In 2030 is het natuurbeheertype van ruim 70% van het NNB gelijk aan het ambitietype.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|-------|------|-------|
| Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype | 63% | 64,5% | 66% | 67,5% |

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

De achteruitgang is gestopt en de versterking en verbetering van de natuur in en rondom de 21 Brabantse Natura 2000-gebieden is uitgevoerd of in gang gezet. Omstandigheden voor natte natuur (natte natuurparels, vennen) zijn in en rondom de natuurgebieden op orde.

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Natura 2000 (N2000) is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000-gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

De beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden zijn voor zover nodig verlengd. Vanaf 2024 worden de beheerplannen geactualiseerd, passend bij de actuele inzichten.

In het kader van het Landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN) worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------|------|------|------|------|
|-----------|------|------|------|------|

Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen pm* pm* pm* pm*

*In 2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Omschrijving (toelichting)

Er is in 2030 13.000 hectare nieuw bos gerealiseerd en 20.000 hectare bos gerevitaliseerd, waarmee CO2 wordt vastgelegd, verdroging wordt tegengegaan en de biodiversiteit wordt verbeterd.

Van het nieuw te realiseren bos is ongeveer 3.000 hectare een bestaande opgave binnen het nog te realiseren Natuurnetwerk Brabant. Van de overige 10.000 hectare wordt 5.000 hectare in het al bestaande Natuurnetwerk Brabant en 5.000 hectare daarbuiten aangelegd.

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosvorming

In het Actieplan Brabantse Bomen staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen.

Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere en gezondere bossen zorgen we voor meer binding van CO2, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitslaande bosbranden.

Het vinden van de benodigde middelen maakt onderdeel uit van de ambitie. Voor een deel kan die worden gevonden door deze mee te koppelen aan bestaande provinciale opgaven zoals de realisatie van het NNB en BPLG. Voor een ander deel moet die worden gezocht bij andere overheden en maatschappelijke partijen die mede het klimaatakkoord hebben ondertekend. Het vinden van financiering is voorwaardelijk voor het realiseren van de onderstaande prestaties.

In het Actieplan Brabantse Bomen zijn de te nemen acties opgenomen voor de aanleg van nieuw bos en revitalisering van bestaand bos passend binnen de financiële mogelijkheden waar op dit moment zicht op is.

| Indicator | 2020 t/m 2030 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------------------|-------|--------|--------|--------|
| In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief) | 13.000 | 1.500 | 2.000 | 3.000 | 4.000 |
| Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief) | 20.000 | 8.000 | 11.000 | 14.000 | 17.000 |

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Maatregelen zijn uitgevoerd voor het behoud en in gang zetten van herstel van de biodiversiteit. Instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden, gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant. De wettelijke taken met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming dragen bij aan het bereiken van doelen.

Indicator:

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Meer dan 1.000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Invasieve exoten kunnen ook een bedreiging vormen voor inheemse populaties en daarom wordt vestiging en verspreiding ervan tegengegaan.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek | - | ≥49% | - | ≥49% |

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op vaatplanten en broedvogels uit het provinciaal meetnet plus de CBS-data over dagvlinders, reptielen en amfibieën, met als criterium dat ze op de Rode lijst staan, van kwetsbaar t/m ernstig bedreigd. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 49% (stand kwetsbare soorten t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

In 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier (agrarische) collectieven het ANLb uit.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Broedparen van kenmerkende vogelsoorten | - | ≥79% | - | ≥79% |

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op die boerenlandvogels uit het provinciaal meetnet, die gebruikt zijn voor de aanwijzing van leefgebieden in het natuurbeheerplan ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 79% (stand boerenlandvogels t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd. De mogelijkheid bestaat dat, n.a.v. de doorvertaling van de Natuurherstelverordening en de inbreukprocedure vogelrichtlijn, deze (beginwaarde) index wordt bijgesteld.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Het water-, bodem- en luchtsysteem in en buiten natuurgebieden draagt bij aan natuurherstel en -ontwikkeling. Vanuit andere programma's, zoals het Regionaal Water en Bodem Programma, het

Beleidskader Milieu, Beleidskader Leefomgeving, Beleidskader Verstedelijking en het Beleidskader Landbouw en Voedsel wordt mede invulling gegeven aan deze opgave.

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Programma Natuur werkt aan reductie van emissie van stikstof middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We leveren, waar nodig, een concrete bijdrage aan uitvoeringsprogramma's die bijdragen aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden.

Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Biodiversiteit en natuur zijn verweven in alle maatschappelijke doelen, in ons denken en doen als samenleving. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt een natuurvriendelijkere inrichting van onze woonomgeving als vanzelfsprekend ervaren. Bedrijven en organisaties zijn zich bewust geworden van de rol die natuur speelt voor hun activiteiten. In economische en ruimtelijke afwegingen nemen we het belang mee van natuur en landschap als belangrijk aspect. Daardoor borgen we dat natuur niet verder versnipperd raakt en dat de basisvoorwaarden niet achteruitgaan.

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

We hebben van alle provinciale beleidsprogramma's in beeld gebracht waar aanknopingspunten liggen voor versterking van een Natuurinclusief Brabants beleid. In 2024 hebben we een Brabantse Agenda Natuurinclusief opgesteld. In 2027 zijn alle plannen in uitvoering.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------------------------------|------|------|------|------|
| Aantal actieplannen in uitvoering | pm* | pm* | pm* | pm* |

*Planning volgt in 2025 als in 2024 de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Met het beschikbaar komen van rijksmiddelen eind 2023 en het daarna openstellen van een subsidieregeling wordt per 2024 een belangrijke start gemaakt met het stimuleren van gemeenten om Soortenmanagementplannen op te stellen. Door planmatig, proactief en gebiedsgericht kwetsbare soorten te beschermen en daarmee rekening te houden bij (bouw)werkzaamheden zoals ook de na-isolatie van woningen, kunnen gemeenten gebiedsontheffingen verkrijgen waarmee zowel de energietransitie als de soortenbescherming gebaat zijn. Dit traject vraagt enkele jaren doorlooptijd omdat een

Soortenmanagementplan opstellen circa twee jaar duurt, maar de ambitie is om de komende jaren alle gemeenten te stimuleren om tot een gebiedsgerichte aanpak natuur te komen.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------|------|------|------|
| Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief) | 5 | 10 | 30 | 50 |

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

We werken actief aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen, waar dat bijdraagt aan het herstel en verbetering van de biodiversiteit.

In het landelijk gebied willen we een goede balans tussen de verschillende functies zoals natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen. We zoeken actief kansen om functies te combineren om maatschappelijke opgaven op te lossen.

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Voor de aanleg en het herstel van landschapselementen in het landelijk gebied (buiten het Natuurnetwerk Brabant) staat ons een aantal instrumenten ter beschikking waaronder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de stimuleringsregeling landschap (StiLa), aanleg van ecologische verbindingzones of het Actieplan Brabantse Bomen buiten het natuurnetwerk.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek | pm* | pm* | pm* | pm* |

**In 2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld, in combinatie met het medio 2024 beschikbaar komen van de no-regret middelen. Planning volgt in 2025.*

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Meer inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, gemeenten en waterschappen doen mee om meer groen in de woon- en werkomgeving te creëren.

De Brabanders zijn zich bewust van dingen die ze zelf kunnen doen om hun omgeving groener te maken en meer natuur te creëren.

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

Het plan Vergroening is opgeleverd samen met onze netwerkpartners uit de Brabantse samenleving. We zullen ons voor de monitoring gaan baseren op gegevens van het CBS en/of de groenindex van waarstaatjegemeente.nl – de keuze voor de indicator en de prognose wordt met het plan vastgesteld.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom | pm* | pm* | pm* | pm * |

**De methodiek voor deze indicator is inmiddels bepaald en in 2024 wordt op basis van beschikbare gegevens een nulmeting voor 2023 uitgevoerd, waarna de prognose voor deze indicator wordt bepaald. Deze meting herhalen we in 2026 en 2030.*

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

De rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang. Bedrijven en ondernemers zijn, ook financieel, meer en op innovatieve manieren betrokken bij het natuurbeleid. We stimuleren initiatieven waarbij burgers (georganiseerd) natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Indicator:

- Nog nader te bepalen

Wat gaan we daarvoor doen?

Resultaat wordt na overleg met partners bepaald

Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald op basis van het plan Vergroening.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|----------------------|------|------|------|------|
| Nog nader te bepalen | pm* | pm* | pm* | pm* |

**Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald op basis van het plan Vergroening. Planning volgt in 2025.*

Wat willen we bereiken?

Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen. Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2025 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.

| Indicator | 2025 |
|------------------------------------|------|
| Aantal SLA projecten dat gereed is | 2 |
| Aanvragen voor Rijkscofinanciering | 2 |

*Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027.

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is, waar mogelijk, gekoppeld aan de groot onderhoudsplanning bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

| Indicator | 2025 | 2026 |
|---|-------|-------|
| Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)? | 4.000 | 3.600 |

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving.

Het RIVM heeft een ankermeetpunt luchtkwaliteit operationeel vanaf januari 2023. Deze blijft operationeel in Noordoost-Brabant voor de periode 2023-2026. Ook zijn vanaf 2022 twee meetpunten die voldoen aan het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) roulerend vijf jaren ingezet in Noord-Brabant. De samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven op gebied van het innovatief Regionaal Meetnet Zuid-Oost Brabant ontwikkelt en beheert een netwerk met sensormetingen. Dit project loopt nog door in 2025 (tussenjaar). In 2025 zal besluitvorming plaatsvinden over een vervolg. Daarnaast meten een viertal meetstations de luchtkwaliteit nabij industrieterrein Moerdijk en Antwerpen.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|----------------------------|------|------|------|
| Rapportage over resultaten | 1 | 1 | 1 |

*Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027.

Zeer zorgwekkende stoffen

De stoffen die het meest schadelijk zijn voor mens, fauna en flora worden “zeer zorgwekkende stoffen” genoemd. Als een bedrijf deze stoffen naar de lucht uitstoot, dan is het bedrijf verplicht om deze uitstoot te minimaliseren. Daarover moeten zij iedere 5 jaar een Vermijdings- en reductieprogramma toezenden, dat door de omgevingsdiensten beoordeeld wordt.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|------|------|------|
| Percentage provinciale bedrijven * waarvan we: | | | |
| - een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen | 100% | 100% | 100% |
| - een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld | 100% | 100% | 100% |

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

Externe Veiligheid

Conform de voorgestelde aanpak uit het beleidskader en de uitvoeringsagenda is bestuurlijk ruim ingezet op reductie van de overschrijding van het risicoplafond. Desondanks is er nog geen sprake van afname van het aantal overschrijdingen. Dit klemt te meer nu de groei van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute nog niet tot stilstand is gekomen. Het rijk is als eerste verantwoordelijk voor dit vervoer en nog niet bereid om haar verantwoordelijkheid in deze te pakken. De bestuurlijke inzet zal dan ook worden voortgezet.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|------|------|------|
| Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname) | 20% | | |

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Wij gaan aan de slag met de verdere doorvertaling van Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's naar de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving. We bouwen hierbij voort op de keuzes die zijn gemaakt bij de vorming van de uitvoeringsagenda's. Dit doen we in samenspraak met de Brabantse omgevingsdiensten. De afspraken leggen we vast in de VTH Opdracht inclusief de randvoorwaarden. Als voornaamste voorbeelden zien we de doorvertaling van Beleidskaders/uitvoeringsagenda's rondom Natuur, Energie, Milieu, Landbouw en Voedsel, Water en Bodem, Circulaire Economie.

In de concept BOS 2.0 hebben we het voornemen aangekondigd de latente ruimte in natuurtoestemmingen in te willen trekken. De definitieve besluitvorming hierover is voorzien voor het najaar van 2024.

Rondom ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en omgevingsveiligheid dragen we vanuit VTH komend jaar bij door de zorgplicht en het voorzorgbeginsel uit te werken via de instelling van de minimalisatieverplichting door Vermijdings- en reductieplannen. Dit in lijn met de bestuurlijke agenda IPO (extra inzet op Vermijdings- en Reductieplannen afvalverwerkende bedrijven, vergroten kennis en goede ondersteunende regelgeving). In verband met Omgevingsveiligheid zetten we in op de uitvoering van de wettelijke taken en ondersteunen de niet wettelijke taken Omgevingsveiligheid conform het beleidskader en uitvoeringsagenda Milieu e het Rijksprogramma Versterking Omgevingsveiligheid.

Met de omgevingsdiensten en andere Brabantse partners bekijken we hoe we het werken onder de Omgevingswet verder kunnen verbeteren. We kijken hierbij naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), de processen, en naar de voorlichting aan de voorkant met het oog op betere informatie voor aanvragende partijen, zodat zij betere en completere aanvragen kunnen indienen.

Het Interbestuurlijke Programma versterking VTH-stelsel (IBP) wordt eind 2024 afgerond. Alle producten en afspraken zullen dan door de omgevingsdiensten, gemeenten en onszelf geïmplementeerd moeten worden. We zullen deze implementatie samen met de omgevingsdiensten, gemeenten en rijkspartners nader vormgeven in 2025. Dan gaat het om afspraken over robuustheidscriteria, maar ook over onderlinge visitaties, verbeteringen in de samenwerking bestuurs- en strafrecht etc. Enkele onderwerpen lopen ook de komende jaren nog door, zoals het opzetten van een landelikkenniscentrum bij OmgevingsdienstNL (de koepel van omgevingsdiensten) en alle verdere stappen die gezet worden, om te komen tot een landelijk en regionaal goed functionerend digitaal VTH-stelsel. We denken hierbij samen met de onze omgevingsdiensten actief mee en geven invulling aan de verschillende stappen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--|------|------|------|------|
| <i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i> | | | | |
| Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik <1% wordt gemaakt van de Wet dwangsom | <1% | <1% | <1% | <1% |
| Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90% | 90% | 90% | 90% | 90% |
| <i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i> | | | | |
| Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing | 90% | 90% | 90% | 90% |
| Mate van spontane naleving (na eerste controles)* | 60% | 60% | 60% | 60% |
| <i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i> | | | | |
| Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost | >55% | >55% | >55% | >55% |

** We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.*

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Natuur 2030
- Beleidskader Milieu 2030
- Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)
- Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond
- Instrumenteel kader VTH 2018
- Omgevingsverordening Noord-Brabant
- Beleidsnota hergebruik stortplaatsen

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:?

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.?

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Voor verschillende onderdelen van het programma Natuur zijn de beschikbare middelen onvoldoende om de doelstellingen te kunnen halen. Dit speelt onder andere binnen de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant, faunazaken, Natura 2000-herstelmaatregelen en voor de realisatie van extra bos en bosrevitalisatie.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht van partners. Door toenemende urgentie op natuur gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij partners onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen.

Milieu

- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen waren gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning was daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. Bij de laatste aanpassing van de subsidieregeling is deze koppeling losgelaten om zodoende voortgang op de projecten te houden. De omvang van de pre-saneringsopgave is mede afhankelijk van de keuze van gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de omgevingswet over te dragen naar de provincie.
- Uitkomst van ruimtelijke claim/uitbreiding van defensie op ruimtebeslag en gevolgen voor milieu aspecten (m.n. geluid, regionale luchtvaart).

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- De invoering van de Omgevingswet vraagt zorgvuldige monitoring. We moeten nog veel ervaring opdoen. En we zien nu al verschillende verbeterpunten m.b.t. zowel systeem, processen en informatievoorziening.
- Het juridisch speelveld rondom stikstof is in bepaalde gevallen onduidelijk. Hierdoor lopen we bij handavings- en intrekingsverzoeken grotere financiële risico's.
- De exacte gevolgen en de doorwerking van de doorvertaling van de beleidskaders en uitvoeringsagenda's zijn nog onzeker. Een risico is de beschikbare capaciteit en expertise bij de omgevingsdiensten.
- Bij het bestuursakkoord zijn tot en met 2027 middelen toegekend ten behoeve van de dekking van het gat tussen de benodigde middelen voor de VTH-opdracht aan de omgevingsdiensten en de jaarlijks toegekende middelen. Voor de periode na 2028 is het dekkingsprobleem nog niet opgelost.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Natuur

Natuur algemeen (2.881 V)

Voor de Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) zijn momenteel in 2025 nog geen middelen geraamd (2.807 V).

Na ontvangst van Rijksmiddelen voor deze taak wordt een nieuwe raming voor 2025 opgenomen.

Robuuste Natuur (10.491 V)

Het verschil tussen de raming voor 2025 en 2024 voor de pijler Robuuste Natuur wordt met name verklaard door de volgende aspecten.

Aan de ene zijde worden de lasten in 2025 voor de specifieke uitkering (SPUK) Landelijk Programma Natuur fase 1 lager geraamd (11.275 V), doordat het grootste gedeelte van de lasten voor deze SPUK in de periode 2022-2024 valt. In 2025 vindt met name nog een deel van de lastneming voor subsidies groter dan € 2,5 mln. plaats. Raming voor Landelijk Programma Natuur fase 2 voor 2025 kan pas na ontvangst van de beschikking worden opgenomen.

Daarnaast zijn er in vergelijking met 2024 minder lasten geraamd voor Gebiedsimpuls N69 (1.779 V), aangezien de huidige subsidieregeling dit jaar afloopt. Ten slotte zijn voor de co-financieringsbijdrage aan Europese programma's vanuit Natuur minder lasten geraamd in 2025 dan in 2024 (571 V). Op het moment dat er meer duidelijkheid is over de benutting van de subsidieregelingen voor 2025 wordt de raming opgenomen.

Aan de andere zijde is de raming van de lasten voor Natura 2000 in 2025 hoger dan in 2024 (3.050 N), doordat de raming in 2024 relatief laag is en in 2025 een aantal grote onderzoeken ter onderbouwing van de verlenging van de Natura 2000-beheerplannen plaatsvindt.

Natuurnetwerk Brabant (4.975 N)

Voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt in 2025 circa € 4 mln. meer geraamd dan in 2024. Daarnaast wordt de raming van de lasten voor SNL-beheer jaarlijks met circa € 1 mln. verhoogd ten behoeve van het verstrekken van beheersubsidies voor nieuw gerealiseerde natuur.

Milieu

De lasten m.b.t. uitvoeringsagenda Milieu zijn voor 2025 nog niet in begroting opgenomen (dit gebeurt bij slotwijziging 2024). In 2024 waren deze voor € 0,5 mln. in de begroting opgenomen.

Baten

Natuur

Natuur algemeen (2.655 N)

Een groot gedeelte van de middelen voor GGA in 2024 wordt gedekt door inkomsten vanuit de SPUK Provinciale versnellingsvoorstellen. Doordat de SPUK in 2024 waarschijnlijk wordt uitgeput, worden in 2025 geen inkomsten meer vanuit deze SPUK geraamd (2.521 N).

Robuuste Natuur (11.087 N)

Samenhangend met de hiervoor genoemde lagere geraamde lasten voor SPUK LPN fase 1 in 2025 wordt voor een gelijk bedrag aan lagere inkomsten vanuit de SPUK geraamd (11.275 N).

Brabant Natuurinclusief (1.368 N)

Vanwege de verlenging van de Stimuleringsregeling landschap (Stila) ontvangt de provincie in 2024 en 2025 de bijdragen van gemeenten aan Stila voor de nieuwe periode. De meeste gemeenten maken hun bijdrage in één keer in 2024 over, waardoor de inkomsten voor Stila in 2025 lager zijn dan in 2024 (1.368 N).

4. Natuur en milieu

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Lasten | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 167.232 N | 148.124 N | 151.349 N | 140.745 N | 131.615 N | 125.969 N | 89.879 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 13.852 N | 10.348 N | 15.777 N | 11.525 N | 11.493 N | 11.461 N | 10.443 N |
| Totaal Lasten | | 181.084 N | 158.472 N | 167.125 N | 152.270 N | 143.108 N | 137.430 N | 100.322 N |
| Baten | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 51.982 V | 18.043 V | 33.375 V | 18.167 V | 5.821 V | 5.821 V | 5.414 V |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 51.982 V | 18.043 V | 33.375 V | 18.167 V | 5.821 V | 5.821 V | 5.414 V |
| Saldo van baten en lasten | | 129.102 N | 140.429 N | 133.750 N | 134.103 N | 137.287 N | 131.609 N | 94.908 N |
| Reservemutaties | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 141.514 N | 93.833 N | 134.612 N | 123.662 N | 123.712 N | 123.973 N | 88.013 N |
| | Onttrekking aan reserves | 115.813 V | 127.986 V | 125.056 V | 127.547 V | 130.468 V | 124.950 V | 79.093 V |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 154.803 N | 106.276 N | 143.306 N | 130.219 N | 130.530 N | 130.632 N | 103.828 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie | Begr. 2024, na | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|-----------------|
| | jaarrekening 2023 | wijziging | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Storting in reserve | 141.514 N | 134.612 N | 123.662 N | 123.712 N | 123.973 N | 88.013 N |
| Reserve PMWP | - | - | - | - | - | - |
| Reserve VTH Omgevingsdiensten | 28.026 N | 33.966 N | 33.254 N | 33.254 N | 33.254 N | 26.433 N |
| Reserve Natuur en Landschapsbeleid | 13.297 N | 6.890 N | 5.878 N | 5.878 N | 5.878 N | 3.568 N |
| Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling | 100.191 N | 82.971 N | 79.103 N | 79.103 N | 79.313 N | 56.431 N |
| Reserve dekking gesloten stortplaatsen | - | 10.786 N | 5.428 N | 5.477 N | 5.528 N | 1.581 N |
| Onttrekking aan reserve | 115.813 V | 125.056 V | 127.547 V | 130.468 V | 124.950 V | 79.093 V |
| Reserve PMWP | 1.210 V | 200 V | - | - | - | - |
| Reserve VTH Omgevingsdiensten | 26.899 V | 31.268 V | 31.268 V | 31.268 V | 31.268 V | 31.268 V |

| | | | | | | |
|---|-----------------|----------------|----------------|----------------|--------------|----------------|
| Reserve Natuur en Landschapsbeleid | 6.521 V | 11.202 V | 8.974 V | 10.133 V | 4.596 V | 767 V |
| Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling | 71.596 V | 61.870 V | 73.930 V | 75.692 V | 75.712 V | 44.408 V |
| Res. Essent Investeringsagenda | 9.587 V | 20.516 V | 13.375 V | 13.375 V | 13.375 V | 2.650 V |
| Reserve dekking gesloten stortplaatsen | - | - | - | - | - | - |
| Eindtotaal | 25.701 N | 9.556 N | 3.885 V | 6.757 V | 977 V | 8.920 N |

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

Brabant is de afgelopen jaren doorontwikkeld tot dé innovatie- en groeimotor van Nederland. We leveren een grote bijdrage aan de landelijke en zelfs wereldwijde economie. Uit de Voorjaarsraming 2024 van De Nederlandsche Bank blijkt dat de Nederlandse economie in 2025 met 1,3% zal groeien, ten opzichte van een bescheiden groei in 2024 van 0,5%. De investeringen van bedrijven nemen in 2025 weer toe met 1,4%. Daarnaast daalt de inflatie de komende jaren verder tot onder de 2%. Volgens het UWV komt de arbeidsmarkt in 2025 in rustiger vaarwater na een turbulente periode tijdens de coronapandemie en het snelle herstel daarna. Dat blijkt uit diens landelijke arbeidsmarktprognose. Het UWV verwacht komend jaar een kleine groei van het aantal banen (+0,7%) die zich voor zal doen in vrijwel alle regio's in Nederland, maar vooral in onder andere Zuidoost-Brabant. Weliswaar kunnen niet alle vacatures worden vervuld vanwege de aanhoudende zoektocht naar personeel. Ondanks een licht oplopende werkloosheid (4,1% in 2025) blijft deze in historisch en internationaal perspectief laag.

De plannen uit het Hoofdlijnenakkoord van PVV, VVD, NSC en BBB hebben volgens doorrekeningen van het Centraal Planbureau (CPB) vooralsnog een beperkte impact op de economische vooruitzichten, met naar verwachting 0,1% extra BBP-groei in 2025. Op de middellange tot lange termijn ziet het CPB juist een risico op grotere arbeidskrapte en verschraving van het economisch groeipotentieel. Enerzijds legt het akkoord extra nadruk op een gezonde economie en het verbeteren van het vestigingsklimaat. Zo komt er een extra investering in InvestNL en een lastenverlichting voor een deel van het bedrijfsleven. Anderzijds bevat het plannen om het resterende deel van het Nationaal Groeifonds (€6,8 mld.) en het Fonds Wetenschap & Onderzoek (€1,1 mld.) af te schaffen en te bezuinigen op onderwijssubsidies. Deze investeringen in onderwijs en innovatie zijn echter wel van belang om de Nederlandse productiviteit op langere termijn te waarborgen en de daling van arbeidsproductiviteit te keren. Uit een berekening van RaboResearch blijkt bovendien dat innovatie-investeringen via een Groeifonds een zeer hoog maatschappelijk rendement hebben: iedere geïnvesteerde euro levert tot 2040 5,80 euro aan BBP-rendement op.

De Brabantse economie draait nog steeds op volle toeren, maar de uitdagingen waar we voor staan blijven actueel. De arbeidsmarkt is krap, er zijn te weinig betaalbare woningen, het is druk op het elektriciteitsnetwerk, grondstoffen en materialen zijn schaars, stikstof levert beperkingen op en uit recente publicatie van CBS m.b.t. arbeidsproductiviteit blijkt dat groei stagneert. Verder is er ruimte nodig voor de natuur en voor water. Uitdagingen en schaarste-vraagstukken – die steeds meer de directe leefomgeving en welvaart van de Brabander raken – maken dat we echt in (moeten) blijven zetten op de randvoorwaarden van ons vestigingsklimaat en het fundament van de Brabantse economie. We hebben als provincie immers de verantwoordelijkheid om Brabant toekomstbestendig te ontwikkelen. De bespreekversie van de nieuwe Uitvoeringsagenda Economie, Kennis & Talentontwikkeling 'Onderweg naar een toekomstbestendige economie' voor de periode 2024-2027 is naar PS gestuurd en na vaststelling van de definitieve versie zullen zowel de financiële (bij slotwijziging 2024) als de inhoudelijke (bij Burap I 2025) consequenties verwerkt worden.

We zorgen zodoende in 2025 voor het ontwikkelen, benutten en behouden talent en het vergroten van de arbeidsproductiviteit. Daarnaast zetten we onze middelen en capaciteit in op innovaties, initiatieven en projecten die aan de ene kant bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen (missiegedreven) en die aan de andere kant het verdienvermogen van de toekomst veiligstellen. In een veranderend geopolitiek speelveld – waarin Europa minder afhankelijk wil zijn van andere handelspartners en werelddelen – investeren we mee om onze strategische posities op technologische innovaties, waardenketens, (digitale) infrastructuur en grondstoffen te versterken. In de keuzes die we maken sturen we op toegevoegde waarde met regionale meerwaarde in plaats van louter op volume. Dat betekent dat we ons richten op het aantrekken en behouden van hoogwaardige bedrijvigheid die de grootst mogelijke

toegevoegde waarde bieden voor de Brabantse opgaven en ecosystemen. Daarnaast zetten we in op digitalisering en circulariteit, waarbij we focussen op (her)gebruik en alternatieven voor (fossiele) grondstoffen, reductie van zogenaamde primaire grondstoffen, het vergroten van datamaturiteit binnen het mkb, verbeteren van de digitale infrastructuur en verhogen van onze cyberweerbaarheid.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Indicatoren:

- **Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten**

RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2023, stijging van 11 plaatsen t.o.v. 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.

RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 4 (2023)

- **% toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar** (BBV-verplichte indicator)

Het BRP groeit in 2023 (t.o.v. 2022) met 1,1%. Voor 2024 zijn er nog cijfers bekend.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls in digitalisering

De prestatie en indicatoren zullen worden veranderd/toegevoegd na vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie'.

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

| Outcome-Indicator | 2025 | 2026 |
|---|--|------|
| grondstofverbruik | In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd | |
| Output-Indicator* | 2025 | 2026 |
| Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie | | |
| Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers. | Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie. | |
| Optimaliseren biobased ecosysteem | | |

*Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

* Deze indicatoren zullen veranderen na vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Indicatoren:

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt (Q1 2024; 4,05 (zeer krap) een lichte daling t.o.v. Q4 2023; 4,34 en Q3 2023; 4,85)
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)
- Succes broedplaatsen

Wat gaan we daarvoor doen?

Leren en ontwikkelen

| Indicator* | 2025 |
|---|--------|
| Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitie sectoren | 10.000 |
| Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO doorontwikkelen naar 1 kennispact | |

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

| Indicator* | 2025 |
|---|--------------|
| Brabant Breed uitrollen van de expatcenters | Van 1 naar 3 |
| Doorontwikkelen van hybride leeromgevingen naar transitiehubs | Van 5 naar 7 |

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transitie

* De nieuwe indicator en streefwaarde zullen na vaststelling van de Uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie' worden toegevoegd.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:*

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)
- Aantal innovatiemissies, inkomen en uitgaand (10p/jaar)

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

| Indicator | 2025 | 2026 |
|-----------------------------------|------|------|
| Aansluiten bij innovatiecoalities | 3 | 3 |

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie'.

Stimuleren van de internationale handel

| Indicator* |
|---|
| Deelnemende Bedrijven/ Kennisinstellingen |
| Informatiebijeenkomsten |
| Trade Relations gesprekken |

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehoudende economie'.

Continueren van investeringsbevordering

| Indicator* | 2025 | 2026 |
|-------------------------------------|------|------|
| % High value projecten | 40% | |
| Passend binnen topsectoren/clusters | 90% | |

Investor Relations gesprekken

140

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:*

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2023)

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bijdragen aan campusontwikkeling

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Economie 2030
- Evaluatie fondsen uit de eerste en tweede tranche investeringsagenda Essent
- Bespreekversie Uitvoeringsagenda Economie, Kennis en Talentontwikkeling
- Pact Brabant
- Aanpassingen innovatiefonds Brabant
- Aanpak Internationalisering

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2020-2024
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Brabant Startupfonds
- BrabantRing

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De arbeidsmarkt is krap, er zijn te weinig betaalbare woningen, het is druk op het elektriciteitsnetwerk, grondstoffen en materialen zijn schaars, stikstof levert beperkingen op en uit recente publicatie van CBS

m.b.t. arbeidsproductiviteit blijkt dat groei stagneert. Verder is er ruimte nodig voor de natuur en voor water. Deze uitdagingen en schaarste-vraagstukken zullen hun invloed hebben op de innovatie- en groeikansen van de Brabantse economie.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2025 ten opzichte van 2024 (ruim € 61,5 mln.), worden met name veroorzaakt doordat er voor MIT (€ 12 mln.) en Europese programma's (€ 39 mln. voor cofinanciering + Efro-bijdragen) in 2025 (nog) geen bedragen voor uitvoering zijn geraamd (raming gebeurd meestal bij de 2e Burap 2025 omdat beschikkingen nog niet zijn ontvangen).

Verder zijn voor de uitvoeringsagenda's 2019-2023 in 2024 nog € 9,9 mln. in de begroting opgenomen terwijl hier in begroting 2025 (nog) geen bedragen voor zijn geraamd. (De uitvoering van de diverse (oude) uitvoeringsagenda's lopen nog door en hebben betrekking op Campussen, toekomstbestendige clusters en triple helix, DataEconomie, Arbeidsmarktbeleid, impuls beleidskader en Circulaire Economie.). Verder is er voor Impuls beleidskader in 2024 € 2,1 mln. geraamd terwijl in begroting 2025 hier geen budget voor is opgenomen.

Voor Green Chemistry Campus is in 2025 € 1 mln. geraamd terwijl hiervoor in 2024 niets is geraamd en ook het algemeen economisch budget is in 2025 € 0,8 mln. hoger dan in 2024.

Middelen m.b.t. Uitvoeringsagenda 2024-2027 zijn middelen (in afwachting van vaststelling UA) nog niet in begroting 2025 opgenomen (zal bij slotwijziging 2024 plaatsvinden).

Baten

De verschillen in de raming van de baten in 2025 ten opzichte van 2024 (ruim €36,4 mln.), worden veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's (2024: € 30 mln.) en Rijksbijdragen MIT (2024: € 6,4 mln.) in 2025 nog niet in de raming zijn opgenomen. (Hiervoor zijn nog geen beschikkingen ontvangen.).

5. Economie

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Lasten | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 83.918 N | 25.559 N | 84.349 N | 22.761 N | 21.762 N | 21.462 N | 20.762 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 6.998 N | 5.260 N | 8.690 N | 8.672 N | 8.672 N | 8.672 N | 5.260 N |
| Totaal Lasten | | 90.915 N | 30.819 N | 93.039 N | 31.433 N | 30.434 N | 30.134 N | 26.022 N |
| Baten | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 45.154 V | 107 V | 36.523 V | 109 V | 111 V | 113 V | 0 |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 45.154 V | 107 V | 36.523 V | 109 V | 111 V | 113 V | 0 |
| Saldo van baten en lasten | | 45.761 N | 30.712 N | 56.516 N | 31.324 N | 30.323 N | 30.021 N | 26.022 N |
| Reservemutaties | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 14.809 N | 2.930 N | 24.513 N | 3.228 N | 2.930 N | 2.930 N | 2.930 N |
| | Onttrekking aan reserves | 37.819 V | 906 V | 38.158 V | 4.760 V | 1.407 V | 700 V | 0 |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 22.751 N | 32.736 N | 42.871 N | 29.792 N | 31.846 N | 32.251 N | 28.952 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|---|---------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | 14.809 N | 24.513 N | 3.228 N | 2.930 N | 2.930 N | 2.930 N |
| Reserve Beleidskader Economie 2030 | - | 5.702 N | - | - | - | - |
| Reserve Europese programma's 2022-2027 | 9.850 N | 15.658 N | 298 N | - | - | - |
| Res. Essent Investeringsagenda | 39 N | 102 N | - | - | - | - |
| Reserve Co-financ. Europese programma's | 4.920 N | 3.051 N | 2.930 N | 2.930 N | 2.930 N | 2.930 N |
| Onttrekking aan reserve | 37.819 V | 38.158 V | 4.760 V | 1.407 V | 700 V | - |
| Reserve Beleidskader Economie 2030 | 17.181 V | 10.856 V | 1.000 V | 1.000 V | 700 V | - |
| Reserve Europese programma's 2022-2027 | 9.511 V | 17.007 V | 3.760 V | 407 V | - | - |
| Res. Essent Investeringsagenda | 8.212 V | 5.003 V | - | - | - | - |

| | | | | | | |
|--|----------|----------|---------|---------|---------|---------|
| Reserve Co-financ. Europese programma's | 2.915 V | 5.292 V | - | - | - | - |
| Eindtotaal | 23.010 V | 13.645 V | 1.533 V | 1.523 N | 2.230 N | 2.930 N |

Programma 6 Energie

Inleiding

Samen met inwoners, bedrijven, overheden en onderzoeks- en kennisinstellingen werkt de provincie aan de energietransitie, een hoofdpoging van de Brabantse Omgevingsvisie. Brabant wil de energietransitie versnellen en bijdragen aan het verduurzamen en het vergroenen van de samenleving. Daarmee draagt de energietransitie bij aan het tegengaan van verdere klimaatverandering (mitigatie). In het bestuursakkoord 'Samen Maken we Brabant' is vastgelegd dat de energietransitie rechtvaardig, haalbaar en betaalbaar moet zijn. Het programma Energie richt zich op energiebesparing en verduurzaming, de opwek van hernieuwbare energiebronnen, toegankelijkheid en beschikbaarheid van energie. In 2025 zetten we ons opnieuw hiervoor in. Dit vanwege de noodzaak om:

- de doelen van 2030 te halen;
- de Brabantse economie draaiende te houden;
- de Brabander mee te laten doen aan en profiteren van de energietransitie;
- ons te verhouden tot de vele ontwikkelingen en veranderingen in de energiesector en energie- intensieve sectoren;
- energieprojecten te kunnen uitvoeren.

In de Uitvoeringsagenda 2024-2027 (september 2024) wordt de Energieagenda 2019-2030 en het Bestuursakkoord 2023-2027 verder uitgewerkt naar concrete acties. In de uitvoeringsagenda 2024-2027 wordt langs een drietal uitvoeringslijnen gewerkt:

1. Uitvoeringslijn Energiebesparing en verduurzaming

Energie die je niet gebruikt, hoef je niet op te wekken en niet te transporteren. Vanuit deze simpele wetmatigheid ligt energiebesparing voor de hand. Daarnaast is het van belang om de energie die gebruikt wordt, vooral hernieuwbaar te laten zijn. In de gebouwde omgeving, waar in Brabant 35% van het totale energieverbruik plaatsvindt, zetten wij in op het ondersteunen van gemeenten bij natuurvriendelijk isoleren. Hiervoor moeten gemeenten Soorten Management Plannen (SMP) opstellen. Ook voorzien we via verschillende duurzaamheidsloketten eigenaren van maatschappelijk vastgoed en het MKB van advies om te verduurzamen.

2. Hernieuwbare energie

De energie die in Brabant nodig is, willen we zoveel als mogelijk is betrekken uit hernieuwbare bronnen. In het kader van de Regionale Energie Strategie (RES), zijn op regionaal niveau afspraken gemaakt over de opwek van hernieuwbare energie op land (door middel van wind en zon). De regio's werken hiertoe samen in de RES. Naast hernieuwbare elektriciteit onderzoeken we ook de mogelijkheden van andere hernieuwbare energiebronnen, zoals geothermie (warmte uit de diepe ondergrond), riothermie (energie uit rioolzuivering) etc.

De provincie speelt hierbij een stimulerende rol door actief bij te dragen aan de verschillende initiatieven. Daarnaast heeft de provincie ook andere rollen. Denk hierbij aan de rol in het kader van het beschermen van de omgeving (via de Omgevingsverordening) en rollen die verband houden met bevoegd gezag, gericht op vergunningverlening (bij grootschalige opwekprojecten). Ook heeft de provincie een rol in de warmtetransitie. De nieuwe Wet collectieve warmte (Wcw), welke inmiddels aan de Tweede Kamer is aangeboden, geeft de provincie die mogelijkheid. Via de warmtedialogen Noord-Brabant wordt onderzocht wat de provinciale rol kan zijn. Tot slot stelt de provincie een waterstofstrategie op, waarin keuzes gemaakt moeten worden betrekking tot opwek en aanwending van waterstof in Brabant.

3. Energie beschikbaar en toegankelijk

Als gevolg van elektrificatie in zowel de gebouwde omgeving (bijvoorbeeld warmtepompen en opladen auto's), de industrie en mobiliteit (elektrische voertuigen) is de vraag naar transportcapaciteit sterk gegroeid. Daar komt de decentrale opwek van elektriciteit nog bij. Dit alles

leidt tot transportschaarste op het elektriciteitsnet. Door grote gebruikers niet meer aan te sluiten, wordt voorkomen dat het elektriciteitsnet uitvalt. Omdat de transportschaarste de maatschappelijke en economische ontwikkelingen belemmert, moet deze zo snel als mogelijk worden opgelost.

Samen met de Brabantse RES-regio's, de netbeheerders TenneT en Enexis en het Rijk zetten we (als voorzitter) in het Brabantbrede Bestuurlijk Overleg Energie (BBOE) in op:

- Het waar mogelijk versnellen van uitbreidingen van de energie-infrastructuur. Daartoe werken we samen door knelpunten in een vroegtijdig stadium te signaleren en zo mogelijk weg te nemen;
- Het stimuleren van energy-hubs, waarmee met de bestaande transportcapaciteit de infrastructuur beter kan worden benut;

Op de langere termijn, het maken van (ruimtelijke) keuzes om de ruimtelijke ontwikkeling van Brabant en de energietransitie goed op elkaar af te stemmen en vanuit beide perspectieven efficiënte keuzes te maken. Hiervoor stimuleren we gemeenten om bij ruimtelijke plannen nadrukkelijk het energievraagstuk mee te wegen, stellen we een energieperspectief op, waarin we de verschillende keuzes voor een energiesysteem in 2050 inzichtelijk willen maken (zowel rekening houdend met de vraag naar energie als het aanbod van hernieuwbare energiebronnen (en energiedragers)). Belangrijk daarbij is ook om telkens te kiezen voor de meest effectieve energiebron. Kiezen voor bijvoorbeeld een warmtenet (waar mogelijk), betekent dat uitbreiding van het elektriciteitsnet beperkter kan zijn. Dergelijke keuzes zullen in het energieperspectief ook aan de orde worden gesteld. Voor de meer korte termijn geven we met het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) aan waar vanuit maatschappelijk perspectief de prioriteit moet liggen als het gaat om het wegnemen van knelpunten in de energie-infrastructuur.

Naast deze meer technische en ruimtelijke insteek, zien we de energietransitie ook als een sociaal-economische transitie. Zo willen we voorkomen dat energie voor huishoudens onbereikbaar wordt. We zetten in op een verkleining van het aantal huishoudens dat een te groot deel van het inkomen besteedt aan energie. Daarnaast willen we met praktische voorbeelden gemeenten inspireren tot burgerparticipatie bij bijvoorbeeld de ontwikkeling van grootschalige opwekprojecten.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming gebouwde omgeving

- Het verstevigen en versnellen van de aanpak van isolatie en energiebesparing in de gebouwde omgeving zodat minder duurzame energie opgewekt hoeft te worden.
- Grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Indicator

Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren*

* Deze indicator zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Wat gaan we daarvoor doen?

Initiatieven voortzetten

* Deze prestatie zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking, door de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo-en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie.

Indicator*:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV- verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Met het Rijk is in 2020 de afspraak gemaakt dat eind 2023 de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie is gerealiseerd. Deze opgave is intussen door het Rijk verdubbeld, zonder taakstelling en techniek neutraal, op basis van de uitkomsten van de Landelijke Monitor Wind op Land. Afspraken zullen meegenomen worden in de RES-aanpakken. Volgens berekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is deze verdubbelopgave via de RES-uitvoering mogelijk.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|--------------------|------|------|------|
| Opgesteld vermogen | PM* | | |

* Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Maatwerkoplossing per RES-regio

Voor het zo optimaal en efficiënt mogelijk inrichten en gebruiken van het energienetwerk zullen in samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelaars maatwerkoplossingen gerealiseerd worden. Te denken valt aan een aansluiting van een zon- of windpark maar ook het organiseren van vraag naar en aanbod van energie op het energienetwerk.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|--|------|------|------|
| Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk | PM* | PM* | PM* |

* Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Voortgangsrapportage per RES-regio

Het Landelijke Programma RES vraagt regio's een voortgangsrapportage via een 2-jaarlijkse cyclus op te stellen. Op basis daarvan zal gekeken worden of de regionale RES-en (RES 1.0) de afspraken realiseren en/of dat aanpassing van strategie en doelen nodig zijn (RES 2.0). Ook via de energiemonitor is de voortgang per RES regio te volgen.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|------|------|------|
| Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en | 4 | nvt | 4 |

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (streefwaarde 2030 10.7 Mton)

- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

* De bestaande indicator CO₂ reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander.

Wat gaan we daarvoor doen?

Mobiliteit

Zie programma 8 “Basisinfrastructuur Mobiliteit” m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Doorpakken samenwerking met de industrie

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Voortzetten pilot MIEK regio Moerdijk

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Doorpakken warmtetransitie

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Ook thema gezondheid blijvend agenderen

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Afstemmen met en tussen partijen over ontwikkelingen en aanpak vraag- en aanbod van energie enerzijds en beschikbare netcapaciteit anderzijds

* Deze prestatie zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Stimuleren eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en –opslag. Voorbeelden hiervan zijn RIFT (ijzerpoederverbranding) en Cellsius (zout/warmtebatterij). Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's. Hierbij spelen Energy-Hubs (bedrijventerreinen met lokale afstemming van vraag en aanbod van energie) als 1 van de activiteiten binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste, een belangrijke rol.

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 |
|--|------|------|------|
| Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie | PM* | PM* | PM* |
| Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen | PM* | PM* | PM* |

*Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant';
- Energieagenda 2019-2030 (PS 14 december 2018, 86/18);
- Nationaal klimaatakkoord (28 juni 2019);
- Concept Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) (april 2023)
- Ontwerp Programma Energiehoofdstructuur (PEH)(juli 2023)
- Uitvoeringsprogramma Energie 2022-2023 Urgent en kansrijk (april 2022).
- Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023 3 Gezonde Levensjaren erbij voor iedere Brabander (mei 2022)
- Werkboek Brabants Ruimtelijk voorstel (loopt)
- Uitvoeringagenda Energie 2024-2027 (wordt opgesteld)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn.

We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie. Wel is wet- en regelgeving in ontwikkeling, zo ook de Wet Collectieve Warmtevoorziening en hebben we te maken met ingang van 2024 met de inwerkingtreding van de Omgevingswet dat accenten zal aanbrengen in ons werk. Zo staat het werken als één overheid centraal waarbij van ons verwacht wordt dat we gebiedsgericht, integraal en participatief werken.

Het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden in samenwerking met andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen

met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Om dit succesvol te laten zijn is ook samenwerking in en tussen de verschillende provinciale programma's noodzaak waarbij aandacht is voor beleid én uitvoering. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Landelijk wordt een bestuurslasten onderzoek uitgevoerd. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2025 ten opzichte van 2024 (€ 7,5 mln. lager), worden met name veroorzaakt doordat de uitgaven m.b.t. uitvoeringsagenda in 2025 nog niet geraamd zijn (gebeurt pas bij slotwijziging 2024) terwijl deze wel in begroting 2024 zijn opgenomen. Ook de uitgaven gerelateerd aan SPUK-ontvangsten/ Europese programma's zijn nog niet in begroting 2025 opgenomen.

Baten

Het verschil in de raming van de baten in 2025 ten opzichte van 2024 (€ 5,3 mln. lager) wordt met name veroorzaakt omdat de Rijksontvangsten (SPUK-bijdragen) in 2025 nog niet in de begroting zijn opgenomen (zie ook toelichting lasten). De grootste heeft betrekking op de SPUK-bijdrage voor capaciteit klimaat/energie (2024: € 2,9 mln.).

6. Energie

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Lasten | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 9.583 N | 5.711 N | 12.777 N | 5.273 N | 3.282 N | 3.300 N | 3.322 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 4.187 N | 4.180 N | 5.206 N | 4.209 N | 3.620 N | 3.620 N | 3.620 N |
| Totaal Lasten | | 13.770 N | 9.891 N | 17.983 N | 9.482 N | 6.903 N | 6.920 N | 6.942 N |
| Baten | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 1.616 V | 3.111 V | 7.844 V | 2.560 V | 0 | 0 | 0 |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 135 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 1.752 V | 3.111 V | 7.844 V | 2.560 V | 0 | 0 | 0 |
| Saldo van baten en lasten | | 12.018 N | 6.780 N | 10.139 N | 6.921 N | 6.903 N | 6.920 N | 6.942 N |
| Reservemutaties | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 0 | 0 | 50 N | 0 | 0 | 0 | 0 |
| | Onttrekking aan reserves | 373 V | 0 | 520 V | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 11.645 N | 6.780 N | 9.669 N | 6.921 N | 6.903 N | 6.920 N | 6.942 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|-----------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | - | 50 N | - | - | - | - |
| Res. Essent Investeringsagenda | - | 50 N | - | - | - | - |
| Onttrekking aan reserve | 373 V | 520 V | - | - | - | - |
| Res. Essent Investeringsagenda | 373 V | 520 V | - | - | - | - |
| Eindtotaal | 373 V | 470 V | - | - | - | - |

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

Deze begroting is voor wat betreft de activiteiten en set van indicatoren afgestemd op de huidige beschikbare middelen. Na behandeling van de Uitvoeringsagenda Landbouw & Voedsel 2024-2027 zullen de beschikbare middelen en prestaties hierop worden aangepast. Dit zal worden aangepast bij Burap-I 2025.

De uitdagingen voor de agrarische sector zijn nog onverminderd groot. Emissies van ammoniak, methaan, geur en fijn stof vanuit stallen en de uitspoeling van nitraat naar grond- en oppervlaktewater en schadelijke gevolgen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen vanuit het grondgebruik. En daarbij vormen de wisselende weersinvloeden een grotere uitdaging.

De verwachting is dat na een lange periode in 2025 –met behulp van met name luchtwassers- in de sectoren met hokdieren weer daadwerkelijk investeringen in stalaanpassingen worden gerealiseerd, gericht op het verminderen van emissies. In 2025 zullen we blijven inzetten –samen met andere partijen- op innovatie om brongerichte stalsystemen te ontwikkelen, om nieuwe vormen van mestbewerking te ontwikkelen, om real time meten en monitoren verder te ontwikkelen en zullen we bijdragen aan het onderzoeken van de mogelijkheden van voer- en managementmaatregelen.

We verwachten in 2025 veel belangstelling voor het (mono-)vergisten van mest en voor de productie van groen gas. We zullen waar nodig die ontwikkeling ondersteunen, ook met het oog op de bijmengverplichting van groen gas.

In 2025 zullen we ook blijven inzetten op het ondersteunen van veehouders die willen beëindigen. Behalve dat er op het niveau van individuele ondernemers veel belangstelling voor is, worden door het beëindigen van veehouderijbedrijven bijgedragen aan het verminderen van de genoemde emissies en wordt er ruimte geboden voor de ontwikkeling van de ‘blijvende’ bedrijven.

Tot slot: naast diverse andere activiteiten, zal het verminderen van de schadelijke gevolgen van het gebruik van synthetische gewasbeschermingsmiddelen onze aandacht hebben.

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

We willen bereiken dat in Brabant de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaatsvindt in Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralenkringlopen (in plantaardige en dierlijke ketens), zoveel mogelijk emissieloze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Hiermee dragen de landbouw- en voedselketens bij aan het Brabants Beleidskader Gezondheid met drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030. Dit houdt verband met de hoofddoelstellingen van de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel met name op het gebied van meest duurzame circulaire landbouw- en voedselproductie in Europa. Hierbij zijn indicatoren als een dalende trend in fijnstof emissie vanuit de veehouderij opgenomen in relatie tot de gezonde leefomgeving en het verminderen van emissies uit de landbouw. Maar ook het stimuleren van continue monitoring van emissies en de maatregelen vanuit het Schone lucht akkoord dragen bij aan de gezonde levensjaren van de Brabander. In 2025 ronden we het project “beter benutten biologische combiluchtwassers in de varkenshouderij” af.

Indicatoren

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

| Streefwaarden | nulmeting | 2022 | 2023 | 2025 |
|------------------------|-----------------|----------|----------|--------|
| Kton fijnstof per jaar | 1,7 kton (2021) | 1,6 kton | 1,4 kton | dalend |

Kton fijnstof per jaar 15,3 kton (2019) 14,6 kton 13,7 kton dalend

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

De inzet van de uitvoeringsagenda mest is gericht op het benutten van organische stoffen en mineralen uit kwalitatief hoogwaardige dierlijke meststoffen in de diverse systemen van kringlooplandbouw. In de uitvoeringsagenda ligt de focus nadrukkelijk op het samenwerken met partners en het reageren op initiatieven uit de samenleving. Bij die initiatieven zorgen we in 2025 niet alleen voor financiële en mentale ondersteuning, maar ook willen we initiatiefnemers ons netwerk intrekken zodat ze voor hun R&D-activiteiten aansluiting zoeken bij ontwikkelingen in Brabant. Wij willen in 2025 verder streven dat onze provincie als meest innovatieve regio voor hightech in Europa ook een groene proeftuin is voor duurzame, innovatieve oplossingen.

De samenwerking tussen de (zand)provincies én de samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel zijn belangrijke initiatieven om deze ambitie waar te gaan maken. Deze laatste maakt inmiddels deel van de Fieldlabregeling zoals door het Ministerie van LNV geïnitieerd. Een fieldlab is een fysieke praktijkomgeving met testlocaties waar regionale overheden, bedrijven, onderwijs en kennisinstellingen, burgers, samenkomen om nieuwe technologieën en sociale innovaties te ontwikkelen, ermee te experimenteren, te demonstreren, ervan te leren, op te schalen, te implementeren en/of onderzoek naar te doen.

Pilot Real-Time meten

In 2024 en 2025 voeren we de pilot meten is weten uit op circa 25 locaties in Noord-Brabant en stellen we een meetvoorschrift op voor het meten van stalemissies. Dit zal helpen in de ontwikkeling van middel naar doelvoorschriften. Dit wordt gefinancierd vanuit rijksmiddelen.

| Streefwaarden | 2025 |
|---|------|
| Aantal praktijkbedrijven waarop gemeten wordt in het kader van deze pilot | 25 |

Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, Akkerbouw en Zoogkoeienhouderij

De afgelopen jaren heeft de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij ontwikkeld tot een veel gebruikt instrument voor melkveehouders die hun bedrijfsvoering op een meer extensieve manier vormgeven. Inmiddels is –onder andere met inzet van rijksmiddelen- de periode van ondersteuning verlengd van 3 naar 5 jaar en wordt het aantal deelnemers verhoogd naar 650.

In de akkerbouw is het afgelopen jaar geëxperimenteerd met een biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, voor Noord-Brabant in het gebied van de Zuid Westelijke Delta (samen met de provincies Zeeland en Zuid-Holland). Het streven is erop gericht om in 2025 in dat gebied verder op te schalen.

Indicator:

- Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

| Streefwaarden | Nulmeting | 2025 |
|---------------|-----------|------|
|---------------|-----------|------|

| | | |
|--|------------|-----|
| Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw | n.v.t. | 30 |
| Toepassen Biodiversiteitmonitor melkveehouderij (cumulatief) | 190 (2021) | 650 |

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Bovendien zijn nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen op het snijvlak van landbouw en voedsel en respectievelijk hightech, biobased bouwen, ICT, chemie en gezondheid. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen.

We willen het innovatieve ecosysteem van landbouw- en voedselsector in Brabant blijven ondersteunen.

Indicatoren:

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

| Streefwaarden | nulmeting | 2025 |
|----------------|-----------|------|
| Groei per jaar | 45 (2022) | 5% |

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

In 2022 is de provincie Noord-Brabant de Green Deal Eiwitrijke gewasketen (GDE) aangegaan. Dit zal in 2025 doorgezet worden. Deze Green Deal beoogt een goed verdienmodel voor boeren met het telen van stikstofbindende vlinderbloemigen, draagt bij aan een versnelling van de eiwittransitie en daarmee aan een betere balans tussen plantaardige en dierlijke eiwitten in het eetpatroon. Dit alles sluit goed aan bij het provinciale beleid aangaande de eiwittransitie.

Diverse regio's zetten zich in voor intensievere ketensamenwerking. Hiertoe worden activiteiten opgezet voor verbetering van verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking. Ook de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten maakt hier onderdeel van uit. Daar in Noord-Brabant een groot aantal bedrijven actief is in de voedselverwerkende industrie, dit in combinatie met een sterk ontwikkelde hightechsector, biedt deelname aan de GDE deze bedrijven kansen voor verdere groei. Maar ook een intensievere samenwerking tussen ketenpartners en (door)ontwikkeling van kennis en innovatie ligt in het verschiep, waardoor het lokale ecosysteem wordt versterkt.

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Met de Landbouw Innovatie Brabant (LIB) zullen we innovaties blijven aanjagen en ondersteunen die bijdragen aan duurzame en vitale land- en tuinbouw die een bijdrage levert aan de kwaliteit van het

platteland met maatschappelijke verankering. Bijdragen aan systeemverandering staat centraal in het ondersteunen van innovaties met daarin sleutelbegrippen als waarde creatie, kringlooplandbouw en doorontwikkeling. LIB doet dit op een laagdrempelige manier door vroeg in het innovatieproces vanuit de optiek van de primaire sector (vanuit de brede omgeving bezien) ondersteuning te bieden door o.a. in contact brengen met juiste netwerk, ondersteuning in het opwerken van idee tot project, financiële bijdrage en nazorg/doorontwikkeling.

Het LIB is in 2023 geëvalueerd. Een belangrijke aanbeveling was dat de innovaties en innovatoren nog meer worden verbonden aan een breder kennis-ecosysteem. Zie ook Statenmededeling Landbouw Innovatie Noord-Brabant Evaluatie en vervolg 2024-2027.

indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

| Streefwaarden | 2025 |
|----------------------------------|------|
| Aantal ondersteunde initiatieven | 30 |

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

De Brabantse landbouw is in 2030 landschaps- en gemeenschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapsontwikkeling en het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

We zetten in 2025 de ondersteuning voort van agrariërs die willen omschakelen richting een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. Naar aanleiding van de evaluatie van het instrumentarium voor het stimuleren van natuurinclusieve landbouw wordt de rol van het businessplan geschrapt en vervangen door de brede inzet van deskundige coaches, die ondernemers kunnen helpen bij verschillende aspecten van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Ook de provinciale Beleidsregel grond voor Natuurinclusieve landbouw, waarbij provinciale grond (met kwalitatieve verplichtingen en aangepaste pachtprijs), ten behoeve van extensivering naar twee grootvee-eenheden (gve) per hectare, via erfpacht beschikbaar wordt gesteld, zal worden voortgezet. Voor beide instrumenten geldt dat de belangstelling geen grote pieken kent maar gestaag doorzet. Daarnaast gaan we extra inzetten op het nader definiëren van natuurinclusieve landbouw en het ontwikkelen van leergemeenschappen. Op basis van gedeelde gebiedsopgaven stimuleren we samenwerking tussen agrariërs onderling en met de andere gebiedspartijen, zoals terrein behorende organisaties, waterschap, GOB, gemeenten en BPG (Brabants Particulier Grondbezit). Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de financiële middelen van het Rijk. En waar nodig faciliteren we gebiedsprocessen op maat om de natuurinclusieve bedrijfsvoering rendabel te krijgen (via kavelruil en in afstemming met de natuurdoelen). Zie ook Statenmededeling Uitvoering Natuurinclusieve Landbouw

| Streefwaarden | nulmeting | 2025 |
|---|-----------|------|
| Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan) | 80 | 20 |

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Natuurinclusieve landbouw staat nog aan het begin en kent een flinke kennisachterstand vergeleken met de gangbare en biologische landbouw. Veel agrariërs die een stap overwegen naar omschakeling hebben vragen over de natuurinclusieve maatregelen en hun impact op de productie, kosten en baten, afzetmarkten, enzovoort. Met financiële ondersteuning zijn twaalf inspiratiebedrijven natuurinclusieve landbouw operationeel. Bedrijfsadviseurs zijn vaak nog gewend om te werken met gangbare bedrijfsmodellen en denkwijzen die uitgaan van een zo hoog mogelijke productie via inzet van hulpstoffen. Mede met de hulp van de inspiratiebedrijven worden er in 2025 weer bijeenkomsten georganiseerd, om zo kennisontwikkeling/uitwisseling te vergroten.

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Door het aanbieden van adviseurs die adviesgesprekken voeren met melk- en vleesveehouders en akkerbouwers/groentetelers die de overstap naar biologisch overwegen zetten we in 2025 in om meer biologische landbouw in Brabant te realiseren. Voorlopig zetten we in op totaal dertig ondernemers. Op bedrijfsniveau worden de te nemen stappen in kaart gebracht. Voor agrariërs die willen doorgaan, worden in 2025 oriëntatie cursussen georganiseerd, waar ze gezamenlijk aan kunnen deelnemen.

Streefwaarden

2025

Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw) 8 (totaal 30)

Gronden voor Graasdierhouderijen

De minister van LNV heeft € 22,5 mln. beschikbaar gesteld om vooruitlopend op de uitvoering van het BPLG graasdierhouders te ondersteunen bij het extensiveren van hun bedrijf in gebieden rond Natura 2000, natte natuurparels en in de beekdalen. In deze gebieden is het wenselijk grasland als grondgebruik te behouden om onze beleidsdoelen ten aanzien van natuur en water te realiseren, terwijl de trend is het dat grondgebruik intensiveert met andere gewassen. De hoge grondprijzen zijn hierin een belangrijke factor. Onze aanpak daarbij is dat we grondeigenaren in genoemde gebieden -die zich vastleggen op het langdurig gebruiken van gronden als grasland- compenseren voor de waardedaling van de gronden die het gevolg is van die (vrijwillige aangegane) gebruiksbeperking. Op die manier blijven de gronden beschikbaar voor graasdierhouders. We willen onze aanpak zo vormgeven dat deze zowel voor blijvende als stoppende agrariërs aantrekkelijk is. In 2025 willen we, vooruitlopend op het staatssteunproof vaststellen van een eventuele regeling voor het langjarig vastleggen van gebruik als grasland, het behoud van grasland voor een kortere periode ondersteunen via bestaande instrumenten als aan- en verkoop van grond en de verpachting van provinciale grond. Met het beschikbare budget verwachten wij uiteindelijk rond 1.400 hectare langdurig te kunnen behouden voor graasdierhouderij.

Aanpak piekbelasting

In het kader van de aanpak Piekbelasting stikstof ondersteunt de provincie –in belangrijke mate met rijksmiddelen- veehouders die in aanmerking komen voor de Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderij (+). In beginsel staan de betreffende veehouders voor de keuze om te innoveren, verplaatsen, extensiveren of te beëindigen. Veehouders kunnen zelf aangeven of ze gebruik willen maken van een dergelijke ondersteuning.

Ondersteunen van veehouders bij besluitvorming LBV(+)

| Streefwaarden | 2025 |
|---|------|
| Aantal ondersteunde veehouders (cumulatief vanuit 2023) | 500 |

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. Het resultaat is dat de Brabanders (weer) trots zijn op de landbouw- en voedselsector. De sector is dicht bij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel van dichtbij en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Steeds meer maatschappelijke opgaven komen samen op één en dezelfde bedrijven binnen de gehele sector en keten. Zo willen we méér dierenwelzijn, minder emissies die schadelijk zijn voor de mens en natuur en een betere bodem- en waterkwaliteit. Deze vraagstukken vragen om een vernieuwingsslag in de veehouderij. Die vernieuwing brengt onzekerheden met zich mee: kan dit financieel uit? Hoe valt een nieuwe koers binnen ons gezin? Vraagstukken die jonge boeren bezighouden en medebepalend zijn óf en hoe zij het bedrijf voort gaan zetten. De provincie wil in 2025 verder bijdragen aan het toekomstperspectief voor jonge boeren. De komende tijd gaan we verder samen met jonge boeren bekijken wat er nodig is om dat toekomstperspectief in te vullen door verdere uitvoering te geven aan het Plan van Aanpak Jonge Boeren.

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering)

| Streefwaarden | nulmeting (landelijk niveau) | 2023 | 2025 |
|--------------------------------------|---------------------------------|------|--------------------------|
| Gemiddelde waardering schaal van 1-7 | 5,01 (2020) | 5,04 | Op niveau of verbetering |

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

De provincie organiseert/ondersteunt in dat verband een aantal evenementen die bijdragen aan een verbeterde boer-burgerrelatie. Dat doen we door, in het verlengde van de afgelopen jaren, ontmoetingen te organiseren, voorlopers in het zonnetje te zetten en op uiteenlopende manieren te berichten over de producent én de consument. Via de Dutch Design Week (DDW) en de Embassy of Food brengen stimuleren we dat burgers op een onverwachte manier kennis verkrijgen van de ontwikkelingen in de landbouw- en voedselsector.

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte Ketens

De landbouw- en voedselketens spelen een rol in de brede welvaart in Brabant. Korte ketens worden gezien als een manier om bij te dragen aan diverse doelstellingen rondom de verduurzaming van de agrifoodsector, vanuit de gedachte dat een directe afzet aan de consument kan zorgen voor een beter verdienmodel voor de ondernemer. De afgelopen jaren is gebleken dat veel korte keten initiatieven uitdagingen hebben, onder andere op het gebied van logistiek en data, maar ook financieel. De provincie doet (o.a. via het LIB) ervaring en kennis op en wil korte ketens stimuleren.

| Streefwaarden | 2025 |
|----------------------------------|------|
| Aantal ondersteunde initiatieven | 3 |

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Omgevingsvisie
- Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030

Uitvoeringsagenda's

- Uitvoeringsagenda mest
- Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma wordt vooral op het gebied van innovatie nauw samengewerkt met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen AgriFood Capital, Rewin en Brainport Development.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de landelijke ontwikkelingen zullen ook het komend jaar een sterke invloed hebben op dit beleidsprogramma. We spelen hierop in met als uitgangspunt het in 2022 vastgesteld beleidskader Landbouw en Voedsel 2030 en het doorzetten van de Uitvoeringsagenda 2022-2023 (tot het moment dat de Uitvoeringsagenda 2024/2027 is vastgesteld)

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Voor 2025 zijn er nu nog zeer beperkte middelen beschikbaar (€ 0,5 mln.). Dit aangezien de middelen voor 2025 (en verder) beschikbaar komen via de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2024-2027, waarvan de begrotingswijzigingen bij de slotwijziging 2024 worden verwerkt (en daarmee nu niet zichtbaar zijn in de Begroting 2025). De lasten in 2024 van € 20,7 mln. betreffen voor € 7,6 mln. eigen middelen en voor € 13,1 mln. Rijksbijdrages (met name Versnellingsmiddelen NPLG). Inmiddels is het verlengingsverzoek door het Rijk gehonoreerd en kan de resterende, nog niet geraamde middelen ad € 32,7 mln. worden ingezet in 2025 en verder. De begroting zal hier bij het eerstvolgende S&V moment op worden aangepast.

Baten

Het verschil in baten van € 13,8 mln. betreft met name de Rijksbijdrage Versnellingsmiddelen (€ 11,4 mln. in 2024, € 0 mln. in 2025). Het bij de lasten aangehaalde door het Rijk gehonoreerde verlengingsverzoek zal ook leiden tot een wijziging van de baten voor 2025 en verder voor een bedrag van € 32,7 mln.

**7. Landbouw en
voedsel**

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|--|-----------------|-----------------|-----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| <u>Lasten</u> | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 8.534 N | 40.939 N | 20.699 N | 487 N | 242 N | 227 N | 37 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 4.896 N | 2.647 N | 5.730 N | 7.280 N | 6.067 N | 6.067 N | 2.647 N |
| Totaal Lasten | | 13.430 N | 43.586 N | 26.428 N | 7.767 N | 6.309 N | 6.294 N | 2.684 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 3.300 V | 37.830 V | 15.618 V | 1.806 V | 80 V | 100 V | 0 |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 3.300 V | 37.830 V | 15.618 V | 1.806 V | 80 V | 100 V | 0 |
| Saldo van baten en lasten | | 10.130 N | 5.755 N | 10.810 N | 5.961 N | 6.229 N | 6.194 N | 2.684 N |
| <u>Reservemutaties</u> | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 2.230 N | 40 N | 2.375 N | 60 N | 80 N | 100 N | 0 |
| | Onttrekking aan reserves | 831 V | 205 V | 4.123 V | 205 V | 205 V | 190 V | 0 |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 11.529 N | 5.590 N | 9.062 N | 5.816 N | 6.104 N | 6.104 N | 2.684 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|-----------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | 2.230 N | 2.375 N | 60 N | 80 N | 100 N | - |
| Reserve Landbouw | 2.230 N | 2.375 N | 60 N | 80 N | 100 N | - |
| Onttrekking aan reserve | 831 V | 4.123 V | 205 V | 205 V | 190 V | - |
| Res. Essent Investeringsagenda | 626 V | - | - | - | - | - |
| Reserve Landbouw | 205 V | 4.123 V | 205 V | 205 V | 190 V | - |
| Eindtotaal | 1.399 N | 1.749 V | 145 V | 125 V | 90 V | - |

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem. Daarom zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden voor een goede basis voor de mobiliteit in Brabant met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer (OV). In het beleidskader Mobiliteit Koers 2030 is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting.

Het jaar 2025 wordt een belangrijk jaar voor het OV. In het concessiegebied West gaat vanaf het begin van het jaar het flexcontract in, gevolgd door de nieuwe OV-concessie West een half jaar later. Hiermee maken we een belangrijke stap in de transitie naar gedeelde mobiliteit op basis van de OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'. De ervaringen zijn belangrijke input voor de nieuwe OV-concessies voor Oost (vanaf 2027) en Zuidoost (vanaf 2029). Voor een gezonde structurele financiële basis voor het OV dient nog wel een aantal besluiten genomen te worden bij de Perspectiefnota 2026. Zo is het structureel doortrekken van de extra bestuursakkoordmiddelen nodig voor het kunnen aangaan van de langjarige verplichtingen van de nieuwe concessies met voldoende aanbod van OV. Daarnaast is er het indexatiegat tussen de concessie-contracten en de provinciale begroting. Keuzes die nodig zijn om de basis van het OV op orde te houden en groei van het OV-aanbod mogelijk te maken om de woningbouw- en verstedelijkingsopgave te faciliteren. Landelijke bezuinigingen op de Studenten OV-kaart (SOV) vanwege een dalend aantal studenten in het OV kan grote gevolgen hebben voor het voorzieningenniveau van het OV. Eind 2024 worden de exacte financiële gevolgen voor onze OV concessies duidelijk en welke maatregelen genomen worden / kunnen worden. Ook belangrijk voor continuïteit en effectiviteit van het OV zijn remises op strategische locaties met voldoende stroomaansluiting voor de Zero-Emissie ambities. In 2025 verkennen we interessante opties voor duurzame beschikbaarheid van remises voor de concessies Oost en Zuidoost.

Het tempo van de opschaling van het OV-aanbod is afhankelijk van voldoende personeel bij de vervoerders. We verwachten vanaf 2025 de resultaten van de extra inspanningen van de vervoerders (extra wervingsactiviteiten én opleiden) te zien. Uiteraard blijven we dat als concessieverlener scherp in de gaten houden. Om voor die opschaling een stevige basis te kunnen vormen, zijn ook meer reizigers in het OV nodig. De vele wegwerkzaamheden en de toenemende drukte op de wegen zorgen echter voor langere rijtijden en een minder betrouwbaar en aantrekkelijk OV. Hiervoor nemen we maatregelen om de toegankelijkheid te vergroten én de doorstroming te verbeteren. De afspraken hierover maken onderdeel uit van de Meerjarige Multimodale Pakketten (MMMP's) voor de stedelijke regio's.

De wettelijke verantwoordelijkheid van adequaat onderhoud van de provinciale infrastructuur mag niet ter discussie staan en verkeersonveilige situaties als gevolg van de onderhoudstoestand moeten te allen tijde worden voorkomen. Bij de herijking van KOP1 is daarom het uitgangspunt van werk-met-werk losgelaten en is de meerjarige onderhoudsplanning weer leidend. Zo is de realisatie van het groot onderhoud geborgd en wordt dit niet onnodig vertraagd door de combinatie met reconstructies, waarvan de uitvoering en planning sterk beïnvloed kunnen worden door stikstof en ruimtelijke procedures. Het jaar 2025 staat in teken van met prioriteit oppakken van wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud, uitvoeren van kleinschalige verkeerskundige maatregelen (KVM) ter verbetering van verkeersveilige inrichting van de provinciale wegen en de voorbereidingen op het onderbrengen van onderhoud in gebiedsgerichte contracten met aannemers.

Belangrijk zorgpunt blijft het hoge aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers in Brabant. Verkeersveiligheid heeft daarom ook in 2025 de hoogste prioriteit. We gaan aan de slag met de uitvoering van het vastgestelde BVVP 2024-2027 met focus op de drie thema's fietsers, onervaren verkeersdeelnemers en afleiding. Verkeersveiligheid is een belangrijk thema in de afwegingen bij de MMMP's.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd.

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer \geq vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2026.
- De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn opgenomen in lopende en geplande contracten voor infraprojecten.
- Inventarisatie van maatregelen die nodig zijn om het provinciaal wegennet klimaatadaptief te maken.

De kwaliteit ligt vast in de uitvoeringsagenda Kwaliteit Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI). We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we indien mogelijk werk-met-werk proberen te maken. Voor efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming en circulariteit van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we, naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk, via de wijze van aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. Wel houden we daarbij rekening met de impact op de toekomstige beheer- en onderhoudskosten en sluiten we waar mogelijk aan bij landelijke initiatieven om gezamenlijk innovaties te testen.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Doel is enerzijds om zo efficiënt mogelijk te werken en anderzijds om zo effectief mogelijke bijdrage aan de organisatiedoelstellingen te leveren. Ook verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Doelstellingen uit de Samenwerkingsovereenkomst Slimme en Groene Mobiliteit Brabantstad 2024-2028 zijn gerealiseerd.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%.
- Brabants tarievenhuis is vastgesteld in verband met het uitfaseren van de OV-chipkaart.
- Inventarisatie van beschikbaarheid remises en stroomaansluitingen in Oost en Zuidoost.

Nieuwe concessies:

- Nieuw flexcontract en concessie West zijn geïmplementeerd.
- Nieuwe concessie Oost (vanaf 2027) is gegund.
- Voorbereiding aanbesteding nieuwe concessie Zuidoost (vanaf 2029) is opgestart.
- Voorbereidingen implementatie flexcontracten Oost en Zuidoost (2026) zijn afgerond.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie (Gedeelde mobiliteit is maatwerk). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

We onderschrijven de vitale functie van OV in het totale mobiliteitssysteem én zetten in op toekomstige groei. 2025 zal met de implementatie van het flexcontract en de nieuwe concessie in West een belangrijk jaar worden voor de transitie naar gedeelde mobiliteit dat uitgaat van een sterk (H)OV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerrijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig, en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

| | 2020 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
|---------------------------------------|------|------|------|------|------|
| Aantal dodelijke verkeersslachtoffers | 99 | 91 | 141 | 120 | |
| waarvan op provinciale wegen | 16 | 12 | 15 | 9 | |

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal slachtoffers met lichamelijk letsel.

| | 2020 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
|------------------------------|-------|-------|-------|-------|------|
| Aantal slachtoffers | 1.985 | 2.015 | 2.010 | 2.015 | |
| waarvan op provinciale wegen | 164 | 120 | 94 | 153 | |

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid \geq vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2025.
- We hebben € 10 mln. geïnvesteerd in deze bestuursperiode (2027) ter verbetering van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) kiezen we voor een pro-actieve, risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Wij voeren daarop de regie. Er zijn drie focusthema's: fietsers, onervaren verkeersdeelnemers en afleiding.

Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording en vaardigheden in het verkeer.

Daarnaast voeren we een brede communicatiestrategie, waar de campagne "Brabant gaat voor NUL verkeersslachtoffers, jouw actie telt" deel van uitmaakt.

Met extra middelen in deze bestuursperiode intensiveren we de risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Dit vormt de basis voor besluiten over o.a. infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen en gedragsinterventies. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over verkeershandhaving.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van een ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar .

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid.

Provinciale infrastructuur:

- Opname van het 'routeplan emissiereductie' in alle onderhouds- en realisatiecontracten met een stijgend % emissieloos materieel.

- Energie en CO₂-reductie: reductie van de CO₂-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- We dragen vanuit onze beheer- en onderhoudsopgave bij aan de opgave van 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.

OV-concessies

OV-concessies:

We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

| | 2025 | 2026 | 2027 |
|---|------|------|------|
| % | 75% | 90% | 100% |

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027 (KOPI, 2022)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 (BVVP, 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Ontwikkelingen rondom de Studenten OV-kaart kunnen vanaf 2025 grote invloed hebben op de financiën van het OV.
- Om langlopende verplichtingen bij aanbesteding van OV-concessies te kunnen aangaan is op korte termijn duidelijkheid nodig over het structureel doortrekken van aanvullende provinciale middelen.
- De krapte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders is bepalend voor het tempo waarin opschaling van het OV-aanbod kan plaatsvinden.
- Netschaarste en leveringsproblemen kunnen ervoor zorgen dat de ZE-ambities in het OV niet realiseerbaar zijn.
- Prijsstijgingen en problemen met levering van materialen vormen een risico voor infrastructurele onderhoudsprojecten.
- Om het risico van achterstallig onderhoud uit te kunnen sluiten, kunnen op korte termijn mogelijk aanvullende onderhoudsmaatregelen nodig zijn. Hierdoor kan een overschrijding op de onderhoudsbegroting ontstaan.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel

en autonoom op de meerjarige begroting geraamd. Ook worden de budgetten jaarlijks geïndexeerd conform het provinciaal indexatiebeleid. De onderdelen zijn:

- Algemeen: € 1,3 mln., waarvan € 0,3 mln. structureel
- Data: € 4,5 mln., waarvan € 2,3 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 5,5 mln., waarvan € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 44,8 mln. structureel*
- OV: € 114,6 mln., oplopend naar 126,7 mln. structureel

* Inclusief € 31,7 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging.

Vanwege indexatie is het oorspronkelijke investeringskrediet van € 26 mln. in de afgelopen bestuursperiode structureel verhoogd met € 3,4 mln. per jaar. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting. De afschrijvingslasten zijn met ingang van 2022 ondergebracht in een hiervoor bestemde egalisereserve. De toevoeging aan de egalisereserve loopt mee in het provinciaal indexatiebeleid en daarmee is de indexatie van het structurele investeringskrediet geborgd.

Om flexibel in te kunnen springen op het OV-aanbod en groei de komende jaren mogelijk te kunnen maken is in 2024 een reserve OV ingesteld. De structurele rijksmiddelen i.h.k.v. motie Bikker en de extra bestuursakkoordmiddelen zijn toegevoegd aan de reserve.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2024 € 8,6 mln. op de begroting geraamd, gedekt door de reserve Verkeer & Vervoer.

Lasten

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2025 komt uit op € 184,0 mln. en is daarmee € 4,4 mln. lager dan in de bijgestelde begroting 2024.

De lasten zijn lager doordat:

- € 1,3 mln. intensivering verkeersveiligheid naar aanleiding van de vaststelling van het nieuwe BVVP nog niet op de meerjarige begroting is geraamd.
- Er vooralsnog geen duidelijkheid is of het Rijk als partner in de samenwerkingsagenda Mobiliteit Brabantstad bijdraagt aan data en digitalisering (€ 0,5 mln).
- Er nog geen duidelijkheid is over een eventuele vergoeding voor de gedeerde opbrengsten Studenten OV-kaart (SOV). In 2024 is er € 14,0 mln. aan rijksmiddelen ontvangen en toegevoegd aan het budget.

Daartegenover staan hogere lasten als gevolg van:

- € 1,0 mln. hogere afschrijvingslasten.
- € 7,1 mln. hoger ontwikkelbudget OV vanwege o.a. de start van een nieuwe concessie en aanbestedingen.
- € 1,2 mln. doorgeschoven middelen OV op basis van een motie om in te zetten voor de groei van het aanbod.
- € 1,5 mln. als gevolg van ontvangen rijksmiddelen voor aanschaf van Zero-Emissie busmaterieel.
- € 0,5 mln. in verband met het meerjarig uitvoeringsprogramma Chaam ter verbetering van de leefbaarheid in de kom.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

Het totaal van de programmabaten 08 in de begroting 2025 komt uit op € 6,3 mln. en is daarmee € 1,0 mln. lager dan in de bijgestelde begroting 2024.

De baten zijn € 1,5 mln. als gevolg van ontvangen rijksmiddelen voor aanschaf van Zero-Emissie busmaterieel in 2025. Daartegenover staan lager baten:

- Op de begroting 2024 was € 1,3 mln. rijksbijdrage aan de krachtenbundeling Smart-Mobility Zuid-Nederland geraamd.
- € 1,1 mln lagere bijdragen derden in de OV-concessies.

Een uitgebreid overzicht wordt gegeven in de programmering mobiliteit 2025-2044.

8.

Basisinfrastructuur

mobiliteit

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-------------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| <u>Lasten</u> | | | | | | | | |
| | Programmalaasten | 164.634 N | 176.578 N | 177.033 N | 187.659 N | 196.652 N | 218.008 N | 211.201 N |
| | Toerekening organisatiekosten | 17.752 N | 12.531 N | 19.734 N | 18.178 N | 16.857 N | 16.857 N | 12.492 N |
| Totaal Lasten | | 182.386 N | 189.109 N | 196.767 N | 205.837 N | 213.510 N | 234.866 N | 223.693 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 3.565 V | 5.260 V | 7.308 V | 6.339 V | 4.543 V | 4.021 V | 4.021 V |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 610 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | | 4.175 V | 5.260 V | 7.308 V | 6.339 V | 4.543 V | 4.021 V | 4.021 V |
| Saldo van baten en lasten | | 178.210 N | 183.849 N | 189.459 N | 199.498 N | 208.966 N | 230.845 N | 219.672 N |
| <u>Reservemutaties</u> | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 67.260 N | 32.643 N | 83.444 N | 41.581 N | 45.291 N | 36.330 N | 35.001 N |
| | Onttrekking aan reserves | 25.821 V | 26.248 V | 26.210 V | 25.605 V | 24.912 V | 24.715 V | 29.790 V |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 219.649 N | 190.244 N | 246.694 N | 215.473 N | 229.345 N | 242.459 N | 224.883 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie | Begr. 2024, na | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--------------------------------------|-------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|----------------|
| | jaarrekening 2023 | wijziging | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Storting in reserve | 67.260 N | 83.444 N | 41.581 N | 45.291 N | 36.330 N | 35.001 N |
| Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF | 67.260 N | 83.444 N | 41.581 N | 45.291 N | 36.330 N | 35.001 N |
| Onttrekking aan reserve | 25.821 V | 26.210 V | 25.605 V | 24.912 V | 24.715 V | 29.790 V |
| Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF | 25.821 V | 26.210 V | 25.605 V | 24.912 V | 24.715 V | 29.790 V |
| Eindtotaal | 41.439 N | 57.234 N | 15.975 N | 20.379 N | 11.615 N | 5.211 N |

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We werken aan de (door-)ontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem vanuit een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. De ambities voor de verschillende netwerken zijn vastgelegd in het beleidskader mobiliteit Koers 2030.

En die doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem is enorm belangrijk. Want er ligt een grote mobiliteitsopgave om de woningbouw- en verstedelijkingsopgave mogelijk te maken en die om enorme investeringen in de komende jaren vraagt. Duidelijk is dat niet alles kan zowel qua financiële middelen als in de uitvoering. Daarom moeten we scherpe keuzes maken met een focus op wat wel kan.

De realisatie van wegenprojecten is en blijft de komende jaren lastig o.a. in verband met de stikstofproblematiek en vanwege de herprioritering van het mobiliteitsfonds door het Rijk.

We blijven bij het Rijk hameren op hun verantwoordelijkheid en het belang voor het Brabantse mobiliteitssysteem om een aantal rijksprojecten zo snel als mogelijk weer op te starten.

Gelukkig kan bij een aantal provinciale projecten, soms met aanpassingen, de realisatie wel door zoals bij de N282 Rijen – Tilburg en de N285 Noordelijke randweg Zevenbergen. Voor een aantal andere projecten streven we ernaar om in 2025 vervolgstappen te zetten in de besluitvorming over o.a. de N279 Veghel - Asten en N629 Dongen - Oosterhout.

Om de impact van de pauze van een aantal wegenprojecten te beperken en de verstedelijkingsopgave te kunnen faciliteren is extra inzet op de mobiliteitstransitie naar actieve en gedeelde vormen van mobiliteit nodig. De ambities liggen vast in het Toekomstbeeld OV 2040 (TBOV 2040) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets (BTF). Maar ook gedragsmaatregelen en innovaties o.b.v. het werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027 zijn belangrijk. De focus van de provinciale inzet is daarmee gericht op de spoedige realisatie van de afspraken met het Rijk in de Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) met vertaling ervan naar de regio's via de Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's). Met de nieuwe OV-concessie en flexvervoer in West (begrotingsprogramma 08) zetten we een belangrijke stap in de transitie naar gedeelde mobiliteit. Een randvoorwaardelijke basis voor de uitwerking van de MMMP's. Via deze MMMP's werken we aan doorstromingsmaatregelen en knooppuntontwikkeling om samen met een aantal spoorse opgaven van het Rijk een schaa sprong van het OV te kunnen realiseren. Er zal besluitvorming plaatsvinden over het voorkeursalternatief voor spoorknoop Eindhoven naar aanleiding van de MIRT-verkenning en een inventarisatie van de impact van aanvullende woningbouwlocaties (Roosendaal en Oss) op de spoorzones. Er wordt een start gemaakt met de uitvoering van de Maaslijn en de HOV3 verbinding in Eindhoven wordt opgeleverd. Fiets richt zich naast de realisatie van het hoofdfietsnetwerk via de afspraken in MMMP's op de fiets in de keten, dus ook fietsparkeren (hiervoor komen Europese middelen beschikbaar) en fietsstimulering.

Op de goederencorridor richten we ons op de uitvoering van de projecten uit de realisatiepacten voor Tilburg en Moerdijk als bovenregionaal goederenknooppunt op de corridor.

Een meerjarig en gedetailleerd inzicht in de mobiliteitsprojecten en –opgaven wordt gegeven via de programmering mobiliteit 2025-2044.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

**Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.*

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Inventarisatie van impact € 2,5 miljard beschikbaar voor woningbouw op ontwikkeling van spoorzones (o.a. Roosendaal en Oss).
- Planstudie OV-knoop Bosch Centraal gereed n.a.v. voorkeursalternatief MIRT-verkenning (2027).
- Besluit voorkeursalternatief Spoorknoop Eindhoven.
- Realisatie spoorzone Gilze en Rijen gestart (2026).
- HOV3 Eindhoven is gerealiseerd.
- Voorlopig ontwerp (VO) voor HOV4 Eindhoven is vastgesteld.

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS: tijdelijk spoor en tijdelijk station Vught in gebruik in 2025 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): start uitvoering (oplevering in: 2027).
- Deelprojecten Bus op de Vluchtstrook zijn gerealiseerd: A2 / A67 (2025) en A50 (2027).

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Definitief besluit over verbetering en optimalisatie haven Loven Tilburg in 2025.
- Gunning uitvoering Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal in 2026 (oplevering: ntb).
- Realisatiepacten Tilburg en Moerdijk zijn gerealiseerd (2027).

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het ontwikkelperspectief: Notitie Detail en Reikwijdte (NDR) gereed in 2025.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- Project N282 Rijen – Hulten – Reeshof is opgeleverd.
- Project N285 Noordelijke randweg Zevenbergen is opgeleverd (2027).

Rijkswegennet:

- Het korte termijn maatregelenpakket N65 is vastgesteld.
- Oplevering van de versnelde aanpak van knooppunt Hoopolder (onderdeel van verbreding A27) in 2026.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (6 in 2025, 7 in 2026 en 9 in 2027).
- Alle afspraken over hoofdfietsnetwerk MMMP's n.a.v. BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk 2026 vertaald naar bestuursovereenkomsten (RMP 2026 en 2027).

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

**Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*

Wat gaan we daarvoor doen?

Smart Mobility

- Het werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027 is vastgesteld.
- Het werkprogramma SmartwayZ.NL is uitgewerkt en opgenomen in de begroting 2025.
- De Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) op hoofdlijnen (BO-MIRT 2024) met het Rijk is uitgewerkt en vastgesteld bij BO-MIRT 2025.

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart gerealiseerd (1 in 2025, 2 in 2026 en 3 in 2027).

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er zijn minimaal 2 mobiliteitshubs gerealiseerd in de Brainportregio (2027).

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk in 2026 vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2026 en 2027 (RMP's).

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen

van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van de Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaa sprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 300 in 2025 die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027 (KOPI)
- OV-visie "Gedeelde mobiliteit is maatwerk"
- Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 (BVVP)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het on-hold zetten van een aantal projecten op rijksinfrastructuur en de herprioritering van het mobiliteitsfonds heeft invloed op het mobiliteitsnetwerk in Brabant.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving rondom stikstof en vergunningverlening kunnen de realisatie en de kosten van (infrastructurele) projecten beïnvloeden.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannings van projecten.
- De mate van cofinanciering en het ter discussie stellen van toegezegde cofinanciering door Rijk en regio kan de haalbaarheid van opgaven en projecten beïnvloeden.
- Vanwege het tijdelijk pauzeren van de reconstructie N65 vindt er een afrekening plaats die leidt terugbetaling. De effecten ervan kunnen niet volledig verwerkt worden in de bijgestelde begroting. Hierdoor zal er sprake zijn van onderbesteding.
- Herprioritering bij spoorinfra door Rijk kan gevolgen hebben op de haalbaarheid van een aantal opgaven.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de (meerjarige) plannings van de opgaven en projecten. De middelen zijn beschikbaar in de reserves Verkeer & Vervoer en reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF) en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de meerjarige begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 35 mln. en van circa € 68 mln. t/m 2034 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoegingen aan de reserves worden verantwoord onder programma 31 Algemeen financieel beleid. In het kader van het bestuursakkoord is bij de Perspectiefnota 2025 om de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF) met 4 jaar te verlengen t/m 2034.

Lasten

In 2025 is totaal € 215,5 mln. aan programmalasten op de begroting geraamd (€ 147,6 mln. meer dan in de bijgestelde begroting 2024). De geraamde bedragen zijn bestemd voor o.a. meerjarige uitgaven voor verschillende projecten als Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) Vught (€ 59,0 mln.), bijdrage aan Maaslijn (€ 10 mln.), snelfietsroutes (€ 8,5 mln.) en de financiering van verschillende afspraken van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (€ 15 mln.) en MIRT-afspraken over mobiliteitspakketten en gebiedsopgaven (€ 62,2 mln.). De bijdrage in de aanpak van de rijksweg A67 (€ 38,7 mln) staat vooralsnog op de begroting geraamd in afwachting van een besluit over hoe nu verder.

Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen. In 2025 is totaal ongeveer € 250 mln. aan provinciale projecten geraamd. Hiervan is € 48,3 mln geraamd voor verschillende kleinschalige reconstructies van provinciale wegen ter verbetering van de verkeersveilige inrichting, de leefbaarheid en de doorstroming zoals N270 Helmond – Well en Helmond – Walsberg, N629 Dongen - Oosterhout en N285 Randweg Zevenbergen. Na het pauzeren vanwege het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Ook is er een investeringskrediet voor de realisatie van de busremise in Breda (€ 20 mln.) geraamd. De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via kapitaallasten op de meerjarige begroting geraamd. De dekking van de kapitaallasten is afkomstig uit de reserve. De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

De totale baten 2025 zijn geraamd op € 0,2 mln., € 4,4 mln lager dan in de bijgestelde begroting 2024. In 2024 waren er inkomsten uit hoofde van een LVO-rijksbijdrage in de spoortunnel op de provinciale weg bij Rijen (€ 2,0 mln.) en geraamde inkomsten in het kader van de reconstructie van de N65 (€ 1,9 mln). Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de programmering mobiliteit 2025-2044.

9.

Mobiliteitsontwikkelin

g

| Bedragen x € 1.000 | | Realisatie | Begroting 2024 | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | |
|--|-------------------------------------|-----------------|------------------|-----------------|------------------|------------------|------------------|-----------------|------|
| | | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Lasten | | | | | | | | | |
| | Programmalasten | 57.456 N | 212.288 N | 67.913 N | 215.471 N | 176.818 N | 146.880 N | 62.312 N | |
| | Toerekening organisatiekosten | 10.663 N | 5.875 N | 4.069 N | 7.384 N | 7.120 N | 6.911 N | 5.361 N | |
| Totaal Lasten | | 68.119 N | 218.162 N | 71.982 N | 222.854 N | 183.938 N | 153.791 N | 67.674 N | |
| Baten | | | | | | | | | |
| | Programmabaten | 19.450 V | 57.728 V | 4.602 V | 192 V | 170 V | 70 V | 70 V | |
| | Baten toerekening organisatiekosten | 2.304 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | |
| Totaal Baten | | 21.755 V | 57.728 V | 4.602 V | 192 V | 170 V | 70 V | 70 V | |
| Saldo van baten en lasten | | 46.365 N | 160.435 N | 67.380 N | 222.662 N | 183.768 N | 153.721 N | 67.604 N | |
| Reservemutaties | | | | | | | | | |
| | Storting in reserves | 98.465 N | 116.212 N | 91.678 N | 102.348 N | 100.362 N | 105.831 N | 111.826 N | |
| | Onttrekking aan reserves | 46.907 V | 177.381 V | 78.084 V | 236.336 V | 208.829 V | 194.058 V | 107.427 V | |
| Resultaat incl. reservemutaties | | 97.923 N | 99.266 N | 80.974 N | 88.674 N | 75.301 N | 65.494 N | 72.003 N | |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie | Begr. 2024, na | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--------------------------------------|-------------------|-----------------|------------------|------------------|-----------------|----------------|
| | jaarrekening 2023 | wijziging | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Storting in reserve | 98.465 N | 91.678 N | 102.348 N | 100.362 N | 105.831 N | 111.826 N |
| Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF | 98.465 N | 91.678 N | 102.348 N | 100.362 N | 105.831 N | 111.826 N |
| Onttrekking aan reserve | 46.907 V | 78.084 V | 236.336 V | 208.829 V | 194.058 V | 107.427 V |
| Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF | 46.907 V | 78.084 V | 236.336 V | 208.829 V | 194.058 V | 107.427 V |
| Eindtotaal | 51.558 N | 13.594 N | 133.988 V | 108.467 V | 88.227 V | 4.400 N |

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen bij aan een levendig Brabant voor iedereen. Vanuit deze vier sectoren werken we op integrale wijze aan de ambitie dat we een levendig Brabant willen voor iedereen, inwoners en bezoekers. Met bruisende steden en kernen en waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn.

Onze ambitie en doelstellingen zijn vastgelegd in het beleidskader Levendig Brabant 2030 en uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 (vaststelling 4e kwartaal 2024). We zetten in op een passend aanbod dat aansluit bij de behoeften van Brabanders en bezoekers van Brabant. We richten ons daarbij ook nadrukkelijk op doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt, zoals jongeren. En we verbinden cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd aan onze andere maatschappelijke opgaven om zo nog meer impact te creëren.

Zo ondersteunen we ook in 2025 projecten om bij te dragen aan een breed en divers kunst- en culturaanbod (zie Statenmededeling). Maar ook op het gebied van sport stimuleren we de toegankelijkheid via de programmaliijn Uniek Sporten, waarbij mensen met een beperking of chronische aandoening worden gestimuleerd en ondersteund om (meer) te gaan bewegen. Maar we hebben ook aandacht voor het betrekken van jongeren zoals stimuleren van museumbezoek via het project Museumschatjes, het organiseren van een prijsvraag voor 'de sportiefste school' en ondersteuning van talentontwikkeling voor cultuur en sport.

De (verbeeldings-)kracht van erfgoed is uitgewerkt in vier verhalen: Bestuurlijk Brabant, Bevochten Brabant, Innovatief Brabant en Religieus Brabant. We dragen bij aan projecten die de verhaallijnen versterken. Zo ondersteunen we via het programma Brabant Herinnert en andere projecten de 80-jarige herdenking van de Tweede Wereldoorlog (2024/2025). We maken erfgoed beleefbaar en zichtbaar ook in samenspel met andere ruimtelijke opgaven zoals klimaatadaptatie, en natuurontwikkeling.

We ondersteunen uitzonderlijke topsportevenementen met niet alleen economische maar zeker ook sociaal-maatschappelijke impact. Zo ondersteunen we in 2025 het EK BMX Freestyle in Eindhoven en verkennen we welke evenementen passend en kansrijk zijn. Ook stellen we via het Brabant Sportfonds topsportevenementen in staat om activatieprogramma's te realiseren die een positieve impact hebben op zaken zoals onder andere de gezondheid van mensen en de mate sociale betrokkenheid.

Er is veel te doen en beleven in Brabant. We willen dit een grotere bekendheid geven. Hiertoe wordt in 2025 gestart met een nieuwe promotiecampagne, als opvolger van de campagne 'Brabant Dichterbij'. Ook ondersteunen we de opwerking van het initiatief rondom Van Gogh Homeland Experience (zie site).

De set van doelstellingen, indicatoren en prestaties opgenomen in deze begroting volgen uit het beleidskader Levendig Brabant 2030 en de bestaande uitvoeringsagenda (2023). Na vaststelling van de uitvoeringsagenda 2024-2027, zullen deze bij BURAP-I 2025 worden aangepast op basis van de bij de uitvoeringsagenda opgenomen begrotingswijziging.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Het aanbod van de producten en diensten van de vier sectoren sluit in 2030 aan op de behoeften van Brabanders en (inter)nationale bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7e plaats t.o.v. andere provincies,)
- Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige score 7,2).

- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3e plaats t.o.v. andere provincies)

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

Voor de periode 2025-2028 verstrekken we opnieuw meerjarige subsidies zowel gericht op professionele als amateurkunsten. Voor de professionele kunsten zetten we hierbij aanvullende bestuursakkoordmiddelen in teneinde voor deze periode meer rijksgeld naar Brabant te halen. Ook monitoren we vanaf 2025 jaarlijks de voortgang met betrekking tot bezoekersaantallen en publieksgroepen.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds. In 2025 voeren we, conform de opgave uit het bestuursakkoord, een verkenning uit naar een eventueel op te richten fonds voor Topsportevenementen, waarmee we eens in de vier jaar een uitzonderlijk topsportevenement naar Brabant halen.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere www.visitbrabant.com, marketing campagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant in samenwerking met onze gemeenten.

Ondersteuning bibliotheken

Via Stichting Cubiss ondersteunen we bibliotheken. We maken interbibliothecair leenverkeer mogelijk en stimuleren innovatie. Ook dragen we bij aan het bevorderen van geletterdheid en leesvaardigheid, participatie in de informatiesamenleving en het stimuleren van 'een leven lang ontwikkelen'.

Uitdragen Verhaal van Brabant

Onze vier verhaallijnen (Bestuurlijk, Bevochten, Innovatief en Religieus Brabant) vormen de basis voor het Brabants verhaal en het behoud van ons erfgoed. Het uitdragen van deze verhalen en behoud van erfgoed doen we onder andere via samenwerkingsverbanden rondom de Kloosters, Zuiderwaterlinie en Herinneringen WOII. Daarnaast ondersteunen we het behoud van de verhalen waarbij we initiatieven vanuit de samenleving ondersteunen, versterken of met elkaar verbinden.

We vertellen de verhalen ook aan de hand van onze provinciale erfgoed collecties (Noordbrabants Museum, Brabant Collectie, Brabant Cloud en Provinciaal archeologisch depot). Deze zijn (digitaal) toegankelijk ontsloten.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Voor doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt is er een passend aanbod van de vier sectoren. Daarbij richten we ons specifiek ook op jongeren. Om te weten in hoeverre we bijdragen zullen wij ons daarbij in eerste instantie richten op de organisaties en instellingen waar wij als provincie een (subsidie) relatie mee hebben.

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen publieksbereik cultuuraanbod

We gaan onderzoek doen naar het bereik en tevredenheid van cultuuraanbod en kijken daarbij specifiek naar jongeren. Ondertussen ondersteunen we het nieuwe/andere aanbod met tijdelijke stimulansen voor nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn met de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod (zie Statenmededeling).

Versterken participatie Erfgoed

We dragen bij aan de doelstellingen van het in 2023 door Nederland ondertekende Europees Verdrag van Faro, waarin erfgoedparticipatie centraal staat en de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed wordt benadrukt. Ook stimuleren we dat inwoners van Noord-Brabant zich actief met hun erfgoed verbinden.

Uniek sporten mede mogelijk maken

We stimuleren de samenwerking rondom de regionale loketten voor Uniek sporten. De aandacht voor Uniek sporten gaan we daarnaast verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. We verkennen welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

De vier sectoren zijn vitaal en hebben voldoende ruimte en mogelijkheden om te vernieuwen. Daarmee sluiten we aan op het innovatieve profiel van Brabant.

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3e plaats).
- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking van design, ontwerp en media als sterke economische sectoren

Landelijk is de creatieve industrie in Nederland één van de topsectoren. Daarom gaan we met vertegenwoordigers uit design, ontwerp en AV/film nog meer de kansen stimuleren voor kennis en netwerkopbouw (nationaal en internationaal). We verbinden bestaande netwerken en betrekken daarbij ook ons lidmaatschap van het internationale Districts of Creativity Network. Ook in de meerjarige financiering van culturele instellingen door de provincie maken wij ruimte voor innovatie met focus voor design, ontwerp en media.

Inzetten innovatie om maatschappelijke en economische waarde van sport te vergroten

We ondersteunen een vijftal innovatieve projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van sportprestaties, economische doelen en maatschappelijke opgaven zoals verbeteren van gezondheid in

combinatie met de inrichting van de openbare ruimte. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen een korte periode tot resultaat leiden. We maken ook mogelijk dat in de periode 2024 -2027 in 15 gemeenten innovatieve oplossingen komen voor een zodanige inrichting van de openbare ruimte dat deze optimaal uitnodigt om te worden gebruikt voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Er worden in samenwerking met Sportservice Noord-Brabant (SSNB) en Innosportlab de komende bestuursperiode bijeenkomsten belegd met gemeenten en stakeholders om het bereik te vergroten naar gemeenten die nog niet zijn aangesloten. Hiermee geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie PS 40/21)).

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Jongeren worden breed gestimuleerd om kennis te maken en deel te nemen aan het cultuur, erfgoed, sportaanbod. Toptalenten dragen bij aan de vernieuwing van het aanbod en krijgen kansen om zich te ontwikkelen in hun eerste stappen naar een beroepspraktijk.

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen talentontwikkeling Cultuur

Op basis van besluitvorming in 2024 continueren we ook voor de periode 2025-2028 onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van circa 120 culturele toptalenten via de ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen. We ontwikkelen deze bestuursperiode samen met de Brabantse kunstvakopleidingen, bedrijven en culturele producenten van met name Design/Ontwerp/Gaming/AV/Film een voorstel voor (inter)nationale profilering, kennisdeling en netwerkontwikkeling via ons internationale lidmaatschap Districts of Creativity.

Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

We ondersteunen Brabantse topsporttalenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals BrabantSport, NOC*NSF en sportbonden in TeamNL Centrum Zuid. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen) in onze provincie.

Ondersteunen en verankeren cultuureducatie voor jongeren

We ondersteunen samen met onder andere het Rijk het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) 2025-2028. Via dit programma werken scholen en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. In het programma wordt het onderwijs en het culturele veld begeleid en ondersteund door kennisdeling, uitwisseling van ervaringen en samen bouwen aan nieuwe initiatieven. Doordat leerlingen in aanraking komen met verschillende vormen zoals muziek, dans, beeldende kunst, theater, hiphop en erfgoed leren ze om hun creatieve en culturele vaardigheden te ontwikkelen en ook persoonlijk en in sociaal opzicht te groeien.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkraft voor maatschappelijke opgaven

Onze maatschappelijke opgaven zijn groot en complex. Eenvoudige oplossingen zijn er niet. Wij zijn ervan overtuigd dat de inzet van creativiteit en ontwerpkraft bij kan dragen aan deze maatschappelijke opgaven en zo bij kan dragen aan nieuwe oplossingen. In 2025 ontwikkelen we een vierjarig programma waarin we de creatieve sector als economische sector willen versterken: als sector die bij kan dragen aan het oplossen van maatschappelijke opgaven en vraagstukken. Wat betreft de opgaven denken we onder meer aan Leefomgeving, Water, Energie, Natuur, Landbouw en Gezondheid.

Instandhouding van Cultureel Erfgoed

Ons erfgoedbeleid is goed verankerd in de omgevingsverordening en de kernkwaliteiten van cultuurhistorische gebieden beschreven in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). We houden deze kaart up-to-date. Vanuit dit kader adviseren wij proactief op ruimtelijke plannen.

Ook ondersteunen wij door middel van (meer)jaarlijkse subsidies restauraties van voor Brabant beeldbepalende rijksmonumenten. Het betreft zo'n 10-12 rijksmonumenten per jaar. Tevens ondersteunen wij eigenaren van molens financieel in het onderhoud in aansluiting op een Rijksregeling. Tot slot dragen we zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van archeologisch erfgoed door gebiedsbescherming (in situ) en/of in het depot (ex situ). Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Dit ondersteunen we door het mede mogelijk maken van een energieloket en ook zijn we in 2023 in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds gestart om te komen tot een leenfaciliteit voor herbesteding, verduurzaming en restauratie van monumenten. De besluitvorming hierover is voorzien in 1ste helft 2025.

Stimuleren om meer te bewegen

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We stemmen af met gemeenten en andere partners in het sportveld welke stappen gezet kunnen worden om bij te dragen aan deze ambitie. Zo verkennen we of we kunnen komen tot een plan om jongeren uit te dagen via urban sports om in beweging te komen en koppelen dit aan cultuur. Ook gaan we op basis van het in het bestuursakkoord opgenomen project "de sportiefste school van Brabant" met onder meer onderwijsinstellingen in overleg. Tevens verkennen we welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen. Op basis hiervan maken we een voorstel hoe we de beweegnorm bij doelgroepen duurzaam kunnen stimuleren. We zijn in dit kader voornemens om in samenwerking met het BrabantSport Fonds jaarlijks een challenge, gericht op

beweegstimulering in te zetten voor een specifieke doelgroep (wisselend per jaar). Een eerste challenge willen we, in het kader van kansenongelijkheid, inzetten op bewoners van aandachtswijken. Met de bovengenoemde prestaties geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie PS 40/21)).

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Levendig Brabant 2030
- Uitvoeringsagenda 2024-2027 (voorzien Q4 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Stichting Beheer Museumkwartier
- Stichting Brabant C Fonds
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- NV Monumenten Beheer Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De raming ad € 49,7 mln. voor 2025 behelst:

Cultuur: € 23,4 mln.

Erfgoed: € 16,7 mln.

Sport: € 4,0 mln.

Vrijetijd: € 2,8 mln.

Algemeen: € 2,8 mln. (incl. € 1,3 mln. afschrijvingslasten)

De circa € 3,4 mln. lagere ramingen in 2025 (€ 49,7 mln.) t.o.v. 2024 (53,1 mln.) bestaat uit Erfgoed (- € 2,6 mln. waarvan € 2 mln. als gevolg van incidentele Rijksbijdrage 2024), Cultuur (- € 1,3 mln.) en Levendig Brabant algemeen (+ € 0,8 mln.). De overige € 0,3 mln. lagere lasten betreft het saldo van diverse kleinere meer- en minderlasten. Op basis van de uitvoeringsagenda 2024-2027 zullen de ramingen in 2025 en verder nog verder toenemen als gevolg van inzet van bestuursakkoordmiddelen.

Baten

Geen significante verschillen raming 2025 t.o.v. 2024.

**10. Cultuur, Erfgoed,
Sport en Vrije tijd**

| Bedragen x € 1.000 | Realisatie | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|--|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| | | 2024 | 2024 | | | | |
| | 2023 | oorspronkelijk | na wijz. | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| <u>Lasten</u> | | | | | | | |
| Programmalasten | 56.224 N | 52.173 N | 53.132 N | 49.752 N | 46.428 N | 46.428 N | 45.153 N |
| Toerekening organisatiekosten | 3.111 N | 3.690 N | 4.416 N | 4.113 N | 4.113 N | 4.113 N | 3.690 N |
| Totaal Lasten | 59.335 N | 55.863 N | 57.548 N | 53.865 N | 50.541 N | 50.541 N | 48.843 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | | |
| Programmabaten | 817 V | 1.079 V | 1.181 V | 1.079 V | 1.079 V | 1.079 V | 1.079 V |
| Baten toerekening organisatiekosten | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Totaal Baten | 817 V | 1.079 V | 1.181 V | 1.079 V | 1.079 V | 1.079 V | 1.079 V |
| Saldo van baten en lasten | 58.518 N | 54.784 N | 56.367 N | 52.786 N | 49.463 N | 49.463 N | 47.764 N |
| <u>Reservemutaties</u> | | | | | | | |
| Storting in reserves | 11.768 N | 3.295 N | 10.735 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N |
| Onttrekking aan reserves | 12.157 V | 10.124 V | 16.676 V | 7.392 V | 4.200 V | 4.200 V | 4.620 V |
| Resultaat incl. reservemutaties | 58.129 N | 47.955 N | 50.426 N | 48.447 N | 48.316 N | 48.316 N | 46.198 N |

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|---|------------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | 11.768 N | 10.735 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N |
| Reserve instandhouding onroerend erfgoed | 6.762 N | 7.535 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N | 3.053 N |
| Res. Essent Investeringsagenda | 5.006 N | 3.200 N | - | - | - | - |
| Onttrekking aan reserve | 12.157 V | 16.676 V | 7.392 V | 4.200 V | 4.200 V | 4.620 V |
| Reserve instandhouding onroerend erfgoed | 3.750 V | 6.500 V | 4.809 V | 4.200 V | 4.200 V | 4.450 V |
| Res. Essent Investeringsagenda | 8.406 V | 10.176 V | 2.583 V | - | - | 170 V |
| Eindtotaal | 389 V | 5.941 V | 4.339 V | 1.147 V | 1.147 V | 1.567 V |

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, de uitkering provinciefonds en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille.

Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2025 ad ruim € 802,7 mln. dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

In de bijlagenbundel –bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Toelichting

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2025 geraamd op € 305,3 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en de uit het Bestuursakkoord 2023-2027 vastgestelde verhoging van 2,5%. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2025 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief in de opcentenverordening is gebaseerd op het Bestuursakkoord 2023-2027, waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 2,5% ten opzichte van het tarief van 2024. Het voorgenomen opcententarief 2025 komt daarmee uit op 84,9 voor 2025.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2024. De raming is bij de bestuursrapportage II-2024 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2025 wordt conform financiële beleid uitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2025.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2025 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2024.

Dividenden

Het verschil ten opzichte van 2024 wordt veroorzaakt door een hoger verwacht dividend van Enexis over 2024 dat in 2025 wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Financieringsfunctie

In 2025 is € 10 mln. minder geraamd aan rente op de lopende rekening courant. De verwachting is dat de ECB in 2024 en 2025 verdere renteverlagingen gaat doorvoeren op het moment dat de inflatie om en nabij de 2% bedraagt. Ook de rente van leningen aan deelneming en van schatkistdeposito's is ongeveer € 3 mln. Lager dan in 2024. Dit wordt met name veroorzaakt door aflossingen.

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

| Bedragen x € 1.000 | Jaarrek. 2023 realisatie | Begroting 2024 na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|--|--------------------------------|-----------------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Algemene dekkingsmiddelen | | | | | | |
| <u>Lasten</u> | | | | | | |
| Dividenden | 11 N | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Financieringsfunctie | 658 N | 609 N | 736 N | 523 N | 454 N | 454 N |
| Ontwikkelbedrijf | 1.695 N | 3.577 N | 1.484 N | 4.761 N | 1.749 N | 69 N |
| Overige algemene dekkingsmiddelen | 5.803 N | 375 N | 328 N | 328 N | 268 N | 268 N |
| Totaal Lasten | 8.167 N | 4.561 N | 2.548 N | 5.612 N | 2.471 N | 790 N |
| <u>Baten</u> | | | | | | |
| Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting | 282.071 V | 292.079 V | 305.276 V | 325.772 V | 333.693 V | 342.036 V |
| Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds | 6.737 V | 34.328 V | 2.418 V | 2.418 V | 2.411 V | 2.391 V |
| Dividenden | 61.191 V | 15.374 V | 34.916 V | 69.444 V | 30.138 V | 25.514 V |
| Financieringsfunctie | 77.057 V | 84.708 V | 70.648 V | 56.411 V | 59.759 V | 59.447 V |
| Ontwikkelbedrijf | 1.126 V | 1.433 V | 662 V | 356 V | 350 V | 339 V |
| Overige algemene dekkingsmiddelen | 21.145 V | 3.168 V | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Uitkering provinciefonds | 361.866 V | 395.487 V | 388.774 V | 383.307 V | 397.577 V | 412.869 V |
| Totaal Baten | 811.193 V | 826.577 V | 802.694 V | 837.708 V | 823.929 V | 842.595 V |
| Totaal Algemene dekkingsmiddelen | 803.026 V | 822.016 V | 800.146 V | 832.096 V | 821.458 V | 841.804 V |

Stelposten

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

Wat mag het kosten?

Toelichting

Lasten:

Onvoorzien

De stelpost onvoorziene uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

In te zetten begrotingsruimte

De begrotingsvrije ruimte kan ingezet worden in de bestuursperiode 2023/2027. Conform afspraken wordt een knelpuntenbuffer aangehouden van € 30 mln. per jaar. De resterende begrotingsruimte is doorgeschoven naar 2028 e.v.

Overige stelposten

De overige stelposten bevat de stelpost loon en prijscompensatie van €10,8 mln., welke nog beschikbaar moet blijven voor de doorwerking van CAO effecten.

Daarnaast zijn er vanuit het BA 2020-2023 en de begroting 2023 nog middelen gereserveerd, waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

- structurele doorwerking BA 2020-2023 voor Human Capital Agenda's voor een bedrag van ruim € 3,3 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen voor het GOL met een restant van € 19,1 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen van € 1 mln. voor circulaire economie (GCC)

Verder zijn er vanuit het meest recente BA 2023-2027 nog middelen gereserveerd van € 35,6 mln., waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

| Bedragen x € 1.000 | | Jaarrek. 2023 | Begroting 2024 | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|------------------------------------|---|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| | | realisatie | na wijziging | | | | |
| Overhead, Vpb en stelposten | | | | | | | |
| | <u>Lasten</u> | | | | | | |
| | Onvoorzien | 0 | 1.308 N | 1.308 N | 1.308 N | 1.308 N | 1.308 N |
| | In te zetten begrotingsruimte | 0 | 0 | 30.000 N | 30.000 N | 30.000 N | 188.747 N |
| | Overige stelposten | 0 | 38.752 N | 69.874 N | 67.272 N | 84.954 N | 69.324 N |
| | Overhead | 93.442 N | 99.643 N | 107.231 N | 104.550 N | 104.418 N | 90.637 N |
| | Voorz.dubieuze debiteuren | 232 N | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| | Totaal Lasten | 93.675 N | 139.704 N | 208.414 N | 203.131 N | 220.680 N | 350.017 N |
| | <u>Baten</u> | | | | | | |
| | Overhead | 209 V | 259 V | 45 V | 27 V | 27 V | 0 |
| | Totaal Baten | 209 V | 259 V | 45 V | 27 V | 27 V | 0 |
| | Totaal Overhead, Vpb en stelposten | 93.465 N | 139.445 N | 208.369 N | 203.104 N | 220.653 N | 350.017 N |
| | Saldo van baten en lasten | 709.561 V | 682.571 V | 591.777 V | 628.992 V | 600.805 V | 491.788 V |

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering is het geheel van functies gericht op de sturing, beheersing en ondersteuning van het primaire proces. Onder de bedrijfsvoering vallen alle bedrijfsprocessen die ervoor zorgen dat de provincie functioneert. In deze paragraaf leest u hoe bedrijfsvoering in 2025 uitvoering geeft aan deze ambities.

Om onze doelen als provincie te kunnen bereiken hebben we goede mensen nodig. De huidige arbeidsmarkt is gespannen, het is niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen. Daarom zetten we ons in om een modern en aantrekkelijk werkgever te zijn. Vanuit een visie op vitaliteit en duurzame inzetbaarheid zorgen we dat het verzuim onder medewerkers zo laag mogelijk blijft.

In 2025 versterken we de manier waarop we samenwerken en de samenhang tussen programma's. We sturen daarbij op een integrale aanpak van de opgaven met behulp van methodieken als Opgavegestuurd Programmeren en Gebiedsgericht Werken. We werken aan rolduidelijkheid en de wijze van werken aan de hand van de geactualiseerde organisatievisie. Daarbij streven we naar een inclusieve benadering van organisatieontwikkeling.

De informatiesamenleving is van steeds grotere invloed op de wijze waarop we werken. Dat zien we terug in de wijze waarop we omgaan met datagedreven werken, Wet Open Overheid (WOO) maar ook onze ICT-huishouding en veiligheid. Voor data gedreven werken is in afgelopen jaren nagedacht over de rol van data en de betekenis ervan voor de eigen vraagstukken. De komende jaren staan in het teken van het verder op orde brengen van de randvoorwaarden die nodig zijn. We doen dit door onze systemen, processen en beleid voor de toekomst gereed te maken, zodat we data en informatie makkelijker kunnen delen, informatie herleidbaar is en we data makkelijker kunnen samenbrengen en visualiseren. Om betere informatie uit onze (financiële) systemen te halen werken we aan de verdere verbetering van de processen, systemen en vaardigheden.

Naast de reguliere taken rondom de WOO zoals tijding en snel beantwoorden van WOO-verzoeken zullen we gefaseerd meer informatiecategorieën openbaar maken met behulp van een eigen publicatieplatform. We stellen ons tot doel om de informatiehuishouding in beeld te krijgen, conform de eisen van de WOO. Dit houdt in dat we alle processen waarin informatie wordt verwerkt inventariseren en beschrijven in een Informatie Structuurplan.

Als organisatie sluiten wij aan bij de klimaatakkoord doelstellingen uit het bestuursakkoord. Hieruit vloeit de wettelijke verplichtingen voort op de administratie van onze carbon footprint. Het is nodig om onze eigen 'huishouden' inclusief ons eigen vastgoed te verduurzamen en daarvoor een energiemanagementsysteem op te zetten inclusief een verkenning naar eigen energie opwek en – opslag.

Als overheid willen we transparant en betrouwbaar handelen ook op het gebied van inkoop en aanbestedingen. In dat kader publiceren we een inkoopkalender op onze website waarin alle verwachte aanbestedingen van de provincie Noord-Brabant worden gepland. Daarmee worden we voorspelbaarder voor de markt en kunnen ondernemingen tijdig capaciteit inplannen om in te schrijven op een aanbesteding.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling

In 2025 versterken we de manier waarop we samenwerken en de samenhang tussen programma's. We blijven daarbij sturen op een integrale aanpak van de opgaven met behulp van methodieken als Opgavegestuurd Programmeren en Gebiedsgericht Werken. Bovendien werken we aan rolduidelijkheid en

kijken we opnieuw naar de inrichting van het werk binnen onze programma's, aan de hand van de geactualiseerde organisatievisie. Daarbij streven we naar een inclusieve benadering van organisatieontwikkeling. Waar verandering nodig is, kijken we niet alleen naar structuuroplossingen, maar ook naar cultuuraspecten, het gewenste gedrag, de sociale cohesie en de samenwerking binnen en tussen teams. Met als doel processen te vereenvoudigen, samenhang te versterken en de realisatiekracht te vergroten.

Wat willen we bereiken?

Aantrekkelijk werkgeverschap, goed werknemerschap en realisatiekracht

De huidige arbeidsmarkt is gespannen, het is niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen. Daarom streven we ernaar om als provinciale organisatie een modern en aantrekkelijk werkgever te zijn. Dat betekent dat we een organisatie willen zijn die aantrekkelijk is om voor te werken en om mee samen te werken. Waarin goed opgeleide, zelfstandige professionals werken, die zich inzetten op de opgaven zo goed mogelijk te realiseren. We willen bovendien een organisatie zijn waarin ruimte is voor diversiteit en inclusie, waar verschillende perspectieven ertoe doen en medewerkers en leidinggevendenden zich gezien en gehoord voelen.

Als organisatie hebben we een duidelijke visie op vitaliteit en duurzame inzetbaarheid en goede afspraken over hoe we met elkaar het verzuim onder medewerkers zo laag mogelijk houden. Daarbij horen ook heldere afspraken over verwachtingen, verantwoordelijkheden en goed werknemerschap.

Realisatie van de (complexe) Brabantse opgaven vraagt om integrale oplossingen, het bij elkaar brengen van perspectieven en het uit proberen van nieuwe manieren van werken. Daarom willen we als provinciale organisatie lerend en innovatief te zijn. In 2025 bieden we een passend opleidingsaanbod, gericht op de versterking van het ambtelijk vakmanschap van onze medewerkers, op samenwerking en een goed samenspel. Zo bieden we medewerkers de mogelijkheid hun competenties op gebied van uitvoering, implementatie en realisatie aan te scherpen.

Bovendien geven we actief invulling aan een aantal samenwerkingstrajecten tussen de Brabantse overheden, om de ontwikkeling van expertise op gebied van beleidscapaciteit en realisatiekracht te vergroten.

Wat willen we bereiken?

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Sinds 2020 werken we aan de uitvoeringsagenda digitale transformatie/data gedreven werken. Rondom datagedreven werken gaan ontwikkelingen snel. Het is belangrijk in te spelen op de toegenomen complexiteit. Daarom zetten we verdere stappen in het ontwikkelen van beleid voor hoe we als publieke organisatie omgaan met delen van data, data opslaan en ontsluiten in Data, Cloud- en Integratie architectuur (Data governance). Met verbeterlagen op het vlak van digitalisering en automatisering kunnen we als organisatie veel flexibeler opereren en inspelen op wat maatschappelijke opgaven van ons vragen. Daarnaast zijn we in staat tot intensief en veilig samenwerken met andere (publieke) organisaties. We continueren deze transformatie en zetten verdere stappen in migreren van informatiesystemen naar een cloud based omgeving. De toenemende digitalisering leidt, naast kansen, ook tot grotere bedreigingen op het terrein van cybersecurity. Om die het hoofd te bieden treffen we in 2025 de nodige maatregelen, zoals aansluiting op de CSIRT (Computer Security Incident Response Teams) waardoor we sneller en beter kunnen reageren op mogelijke dreigingen.

Wat willen we bereiken?

Rechtmatigheidsverantwoording

Als provincie hebben we al enkele jaren via zogenoemde ‘pilots’ ervaring opgedaan met de ‘Rechtmatigheidsverantwoording GS’, afgekort RMV. Hiermee leggen GS zelfstandig verantwoording af richting PS over de financiële rechtmatigheid. In 2024 is de eerste RMV opgenomen in de jaarrekening over 2023; ook in 2025 wordt er weer een RMV opgenomen in de jaarrekening over 2024. In 2024 wordt nog nadere duiding over de RMV vanuit de wetgever verwacht. Afhankelijk van de exacte duiding van de wetgeving wordt een grotere controlelast voor de organisatie verwacht.

Wat willen we bereiken?

Frauderisicobeheersing

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid is ook in 2024 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. De accountant heeft geadviseerd om overkoepelende kaders t.a.v. frauderisicobeheersing te actualiseren. Dit krijgt o.a. vorm via een fraudeprotocol en frauderesponsplan. Belangrijk onderdeel hierin is het inrichten van een centraal meldpunt voor het melden van (vermoedens van) fraude of integriteitsschendingen en het inrichten (en actualiseren) van bijbehorende processen. Naar verwachting wordt de inrichting van het meldpunt bij het Kabinet van de Commissaris van de Koning begin 2025 afgerond.

Wat willen we bereiken?

Indicatoren

Wat gaan we daarvoor doen?

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimpercentage, uitgedrukt in het aantal verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar. Streefwaarde: 5,50%

Indicator: Verzuimfrequentie, uitgedrukt in het aantal verzuimgevallen per werknemer per jaar. Streefwaarde: 1 keer per medewerker per jaar (gerapporteerd als gemiddelde verzuimfrequentie organisatie breed).

Aantrekkelijk Werkgeverschap

Gemiddeld aantal vacatures per kwartaal afgezet tegen het aantal succesvol ingevulde vacatures. Aantal medewerkers per kwartaal dat is doorgestroomd binnen de organisatie naar een andere functie. Aantal medewerkers per kwartaal dat de organisatie heeft verlaten, uitgesplitst over uitstroom wegens pensionering of wegens beëindiging dienstverband

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|------------------------------|------|------|------|------|
| Norm Quotumwet* (aantal fte) | 49,4 | 49,4 | 49,4 | 49,4 |

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Digitale Transformatie: Jaarlijks realiseren van concrete voorbeelden waarin data publieke waarde genereert

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|------|------|------|------|
| Realiseren voorbeelden waarin we publieke waarde genereren met data | 3 | | | |

Digitale Transformatie: We halen ethische vragen/dilemma's ten aanzien van aspecten van de digitale transformatie op uit de organisatie waarover we in gesprek gaan om te leren hoe hiermee om te gaan

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|----------------------------------|------|------|------|------|
| Aantal ethische vragen/dilemma's | 5 | | | |

Digitale Transformatie: Vaststellen van sets van data principes om de sturing op onze data te verbeteren (en inzet van tooling op dit vlak)

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|--------------------|------|------|------|------|
| Sets dataprincipes | 3 | | | |

Digitale Transformatie: Aantoonbaar in control zijn op het vlak van informatieveiligheid (d.m.v. jaarlijkse audit) en voldoen aan de eisen vanuit de NEN-ISO 27001, BIO en NIS2

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|-----------------------------|------|------|------|------|
| Certificering BIO | ja | | | |
| Certificering NEN-ISO 27001 | ja | | | |

Digitale Transformatie: Periodieke bijeenkomsten met Brabantse gemeenten om samen na te denken over fundamentele aspecten van de digitale transformatie

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---------------|------|------|------|------|
| Bijeenkomsten | 3 | | | |

Digitale Transformatie: Bruikbare ideeën die zijn opgedaan in actieve participatie in de ‘Datawerkplaats’

| Indicator | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|----------------------------|------|------|------|------|
| Data-idee / Datawerkplaats | 2 | | | |

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Arbeidsmarkt: We constateren dat huidige arbeidsmarkt gespannen is. Het blijkt niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen zowel op de arbeidsmarkt als ook de inhuurmarkt.
- Effect van de energiemarkt en klimaatakkoord wetgeving op bedrijfsvoeringskosten: De huidige energiemarkt is fors in beweging. Dit leidt tot kostenstijgingen die o.a. bij ons als afnemer in rekening worden gebracht. Bij de aanbesteding van een nieuw energiecontract in 2025 zullen deze effecten van deze ontwikkeling op de bedrijfsvoeringskosten duidelijk worden.
- Kostenstijgingen bij leveranciers op een aantal vlakken hoger dan indexering: De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen. De in de begroting opgenomen bedragen voor indexering lopen niet altijd gelijk op met de werkelijke indexeringen die leveranciers daadwerkelijk hanteren.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Het organisatiekostenbudget neemt in 2025 met € 0,6 mln. toe ten opzichte van 2024. Voor het capaciteitsbudget is sprake van een toename van € 3,5 mln. Deze toename komt met name door toename van de loonkosten als gevolg van de (volledige) doorwerking van de cao 2024-2025 en loonstijgingen die per 1 september 2024 en 1 januari 2025 ingaan. Door de koppeling met de loonkosten van overige personeelskosten bewegen deze kosten ook mee met de toename van het totale capaciteitsbudget. De overige bedrijfsvoeringskosten nemen in 2025 af met ca € 3,1 mln. ten opzichte van 2024. Dit komt met name door de afname van de afschrijvingen op (eerdere investeringen in) het provinciehuis met € 2,5 mln.

| Bedrijfsvoering | Realisatie | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting | Begroting |
|---|----------------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| | 2023 | 2024 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| Bedragen x € 1.000 | oorspronkelijk | na wijz. | | | | | |
| Capaciteitsbudget | 146.286 N | 120.406 N | 158.600 N | 162.075 N | 157.493 N | 156.584 N | 122.534 N |
| Budget 'overige personeelskosten' | 5.001 N | 4.570 N | 6.089 N | 6.370 N | 6.207 N | 6.170 N | 5.138 N |
| Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten' | 27.478 N | 26.345 N | 33.834 N | 30.710 N | 29.340 N | 29.402 N | 25.157 N |
| Saldo van baten en lasten | 178.765 N | 151.320 N | 198.523 N | 199.155 N | 193.040 N | 192.155 N | 152.830 N |
| Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd | 4.459 V | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden' | 174.305 N | 151.320 N | 198.523 N | 199.155 N | 193.040 N | 192.155 N | 152.830 N |

Investeringschema 2024-2028

| | Bedragen x € 1.000 | | | | |
|--|--------------------|------|------|------|------|
| | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |

1. Provinciale investeringen

Bedrijfsvoering en Financiën

| | | | | | |
|---------------------------|--------------|------------|--------------|--------------|------------|
| Doorontwikkeling HvB | 59 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Verduurzaming Nieuwbouw | 0 | 0 | 1.140 | 0 | 0 |
| ICT en Automatisering | 2.250 | 750 | 750 | 2.250 | 850 |
| Subtotaal Middelen | 2.309 | 750 | 1.890 | 2.250 | 850 |

Bij het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering is voor 2024 sprake van een hogere raming in verband met het vervangingsmoment voor de laptops van de medewerkers in 2024. Voor de verduurzaming van het provinciehuis (zie statenmededeling) is in 2026 € 1,1 mln. investeringsbudget opgenomen voor solar carports. Realisatie van deze solar carports is afhankelijk van de beschikbaarheid van capaciteit op het elektriciteitsnetwerk.

Toelichting reserves

Vanuit de Investeringsagenda zijn middelen gereserveerd ter dekking van een deel van de personele capaciteit voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant.

De reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering is ingesteld voor dekking van de ontwikkelingstrajecten voor bedrijfsvoering in het kader van Toekomstbestendige organisatie. Onderdeel hiervan is ook het compartiment voor dekking van de kapitaallasten voor investeringen in (de verduurzaming van) het provinciehuis.

De reserve Organisatieontwikkeling wordt ingezet ter dekking van de regelingen die zich richten op onze medewerkers voor onder andere waarden, ontwikkeling en vitaliteit. Onderdeel hiervan zijn ook de lasten

van de Levensfaseregeling die bij het totaalpakket in 2017 is afgesproken met de bonden, waarvoor de lasten t/m 2025 zijn gereserveerd.

De reserve POB (Opleidingen) is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten voor opleidingen die medewerkers kunnen volgen op basis van het Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) / Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI). Deze faciliteit is bij de cao 2017 ingesteld, waar voor de medewerkers een budget voor de periode van 5 jaar beschikbaar is. In de cao afspraken 2024-2025 zijn de afspraken gecontinueerd en is het beschikbare budget per 5 jaar van € 5.000 naar € 6.000 verhoogd.

| (bedragen x € 1.000) | Realisatie jaarrekening 2023 | Begr. 2024, na wijziging | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|---|---------------------------------|-----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Storting in reserve | 7.051 N | 3.656 N | 3.679 N | 3.785 N | 3.781 N | 3.267 N |
| Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering | 4.322 N | 1.091 N | 1.129 N | 1.250 N | 1.250 N | 997 N |
| Reserve Organisatieontwikkeling | 1.690 N | 1.150 N | 1.150 N | 1.150 N | 1.150 N | 1.150 N |
| Reserve POB (Opleidingen) | 1.039 N | 1.415 N | 1.399 N | 1.385 N | 1.381 N | 1.120 N |
| Onttrekking aan reserve | 8.308 V | 2.050 V | 1.780 V | 1.780 V | 1.780 V | 1.780 V |
| Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering | 6.044 V | 510 V | 240 V | 240 V | 240 V | 240 V |
| Reserve Organisatieontwikkeling | 1.058 V | 900 V | 900 V | 900 V | 900 V | 900 V |
| Reserve POB (Opleidingen) | 966 V | 400 V | 400 V | 400 V | 400 V | 400 V |
| Res. Essent Investeringsagenda | 240 V | 240 V | 240 V | 240 V | 240 V | 240 V |
| Eindtotaal | 1.257 V | 1.607 N | 1.899 N | 2.005 N | 2.001 N | 1.487 N |

Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar. Op basis van de belastingcapaciteit

per 1-1-2024 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2025 rekening gehouden met een opbrengst van € 305,3 mln.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

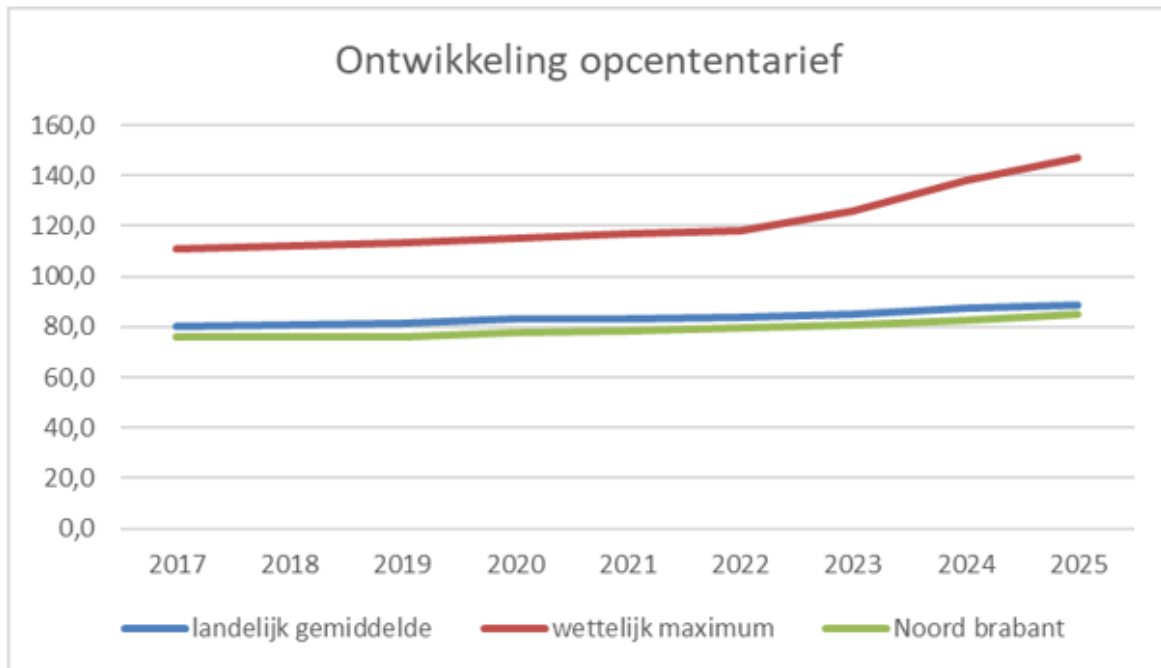
Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2025 wettelijk bepaald op 147,1 opcenten. In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2025 het tarief vastgesteld op 84,9 opcenten (PS 20/24) opcenten. In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

| | Voorgenomen tarief per 1 jan 2025 | Vastgesteld tarief per 1 jan 2024 | stijging t.o.v. 2024 | Percentage onbenutte belastingcapaciteit |
|-----------------------------|--|--|----------------------------|---|
| Zuid-Holland | 95,7 | 98,7 | -3% | 34,9% |
| Gelderland | 103,6 | 97,9 | 5,9% | 29,5% |
| Groningen | 95,7 | 95,7 | 0,0% | 34,9% |
| Fryslân | 92,1 | 89,6 | 2,8% | 37,4% |
| Drenthe | 92,0 | 92,0 | 0,0% | 37,5% |
| Limburg | 83,1 | 83,1 | 0,0% | 43,5% |
| Noord-Brabant | 84,9 | 82,8 | 2,5% | 42,3% |
| Zeeland | 84,4 | 84,4 | 0,0% | 42,6% |
| Utrecht | 84,2 | 81,9 | 2,8% | 42,8% |
| Flevoland | 83,9 | 83,0 | 1,0% | 43,0% |
| Overijssel | 82,2 | 82,2 | 0,0% | 44,1% |
| Noord-Holland | 77,4 | 77,4 | 0,0% | 47,4% |
| <i>Gemiddeld tarief</i> | <i>88,8</i> | <i>87,4</i> | <i>1,6%</i> | |
| <i>Maximaal tarief</i> | <i>147,1</i> | <i>138,3</i> | <i>6,4%</i> | |

Onbenutte belastingcapaciteit

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een zevende plaats. In 2024 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2025. De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant is gebaseerd op de ruimte onder het wettelijk maximum voor het jaar 2025, zijnde 62,2 punten (147,1 -/ 84,9). Eén punt verhoging komt in 2025 overeen met € 3,595 mln. extra opbrengsten. De

onbenutte belastingcapaciteit 2025 komt daarmee uit op ca. € 223,6 mln. (62,2 x € 3,595 mln.). N.B. De berekening van de onbenutte capaciteit is gebaseerd op het voorgenomen tarief voor 2025.



Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rekkentariaf) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2025 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 8,3 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023 die voor het laatst is gewijzigd op 16 december 2022 (PS 75/22). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2025 opgenomen bij programma Water en bodem. Zoals in de verordening is aangegeven wordt de grondwaterheffing jaarlijks geïndexeerd op basis van de CBS consumentenprijsindex (jaarmutatatie maand mei). Voor 2025 wordt daarmee het tarief grondwaterheffing € 0,038 verhoogd met 2,7% naar € 0,039.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer.

Op grond van de Wet milieubeheer (Wm) is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort, met uitzondering van (mede) door het Rijk gedreven stortplaatsen. In de provincie Noord-Brabant geldt dit laatste voor baggerspeciedepot Hollandsch Diep. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt met het Rekenmodel IPO-Nazorg

Stortplaatsen en baggerdepots (RINAS) een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 5 april 2024 (Statenvoorstel 20 februari 2024, nr. 12/24 A op 15 april 2024 gepubliceerd in het Provinciaal blad van Noord-Brabant 2024, 5099).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel-Dorplein
9. Baggerspeciedepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaats Nyrstar en baggerspeciedepot Dintelsas. Deze zijn in 2013 gesloten en overgedragen aan de provincie. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de voorlopige nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en/of is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijke kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier gedurende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM-studie in 2023, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd legt de provincie geen nieuwe aanslag op, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek en gedurende de looptijd van de overeenkomst. Dit uitstel gaf exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn middels hergebruik. Bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven nog niet de gewenste resultaten opleveren.

Als vervolg op de ALM-studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. De onafhankelijke Proces Manager heeft een door partijen gedragen plan van aanpak opgeleverd. Het plan van aanpak gaat uit van werkgroepen die

aan de slag gaan met verschillende onderwerpen (techniek, financieel, juridisch en lobby), een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijk Overleg. Tot op heden zijn er geen concrete resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan zijn op 9 januari 2024 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Provinciale Staten zijn op 4 maart 2024 geïnformeerd over de resultaten van de ALM-studie 2023 Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant.

Voorafgaand heeft op 27 februari 2024 met alle vergunninghouders/exploitanten van de 7 Wm-stortplaatsen een Bestuurlijk Overleg plaatsgevonden over de uitkomsten van de ALM-studie 2023. Er is afgesproken om de komende periode de aanpak met de werkgroepen (techniek, juridisch, financieel en lobby) weer op te pakken, waarbij de vergunninghouders hebben toegezegd de nazorgplannen te actualiseren. Komende periode zal nader worden besproken hoe en binnen welke redelijke termijn deze kunnen worden ingediend, beoordeeld en vastgesteld. Om vervolgens nieuwe voorlopige aanslagen op te leggen.

Inmiddels is op 12 juni 2024 de overeenkomst met de exploitanten afgelopen. Daarom zal onder begeleiding van een onafhankelijke jurist in de juridische werkgroep worden verkend of een nieuwe overeenkomst noodzakelijk is, en zo ja in welke vorm.

Eind september vindt een volgend Bestuurlijk Overleg plaats met de vergunninghouders/exploitanten om het proces verder vorm te geven en de uitgangspunt vast te stellen.

Omgevingswet

Op basis van de huidige besluitvorming gaat de Omgevingswet van start per 1 januari 2023. Vanaf dat moment is ook een nieuwe legesverordening aan de orde. Veel zal hetzelfde zijn, maar er zijn ook verschillen. De grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de Wabo komen er enkele categorieën van de vergunningen bij.

Waar de Omgevingswet op de onderstaande wetten een effect heeft op de legestarieven, wordt dit per onderstaande wet aangegeven onder de subkop 'Omgevingswet'.

De tarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunningtaken voor de provincie uit. De indexering verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2022 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Kostendeekkende tarieven

Het beleid van Provinciale Staten zijn kostendeekkende tarieven; de aanvrager betaalt dus de directe kosten van de vergunning via leges.

De legestarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunningtaken voor de provincie uit.

De indexering

(loon- en prijsstijging) verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

De uurtarieven die omgevingsdiensten ons doorrekenen zijn aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2023. De kosten van omgevingsdiensten stegen zo snel dat hun uurtarieven reeds in 2023 hebben geleid tot herziene begrotingen met hogere uurtarieven. Dat is zeer ongebruikelijk maar onontkoombaar gezien de loon- en prijsontwikkelingen die zich voordeden. Provinciale Staten hebben op deze begrotingen hun zienswijzen mogen geven. De legestarieven in 2023 zijn hierop niet tussentijds aangepast.

Daarnaast hebben omgevingsdiensten hun uurtarieven in 2024 ook geïndexeerd. In de tariefstijging van de

provinciale leges zit dus een dubbel tarieffeffect: van de herziene begrotingen 2023 én van de begrotingen 2024 van omgevingsdiensten.

Tenslotte kan de op basis van ervaringsgegevens de tijdsbesteding worden geactualiseerd, wat ook effect heeft op het tarief.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2023 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Omgevingswet, water

De indexatie van deze tarieven zijn gebaseerd op de indexatie van de uurtarieven die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB) doorrekent. De ODZOB voert deze taken namens de provincie uit.

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|---|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| Open bodemenergiesystemen | | | | | |
| 2.4.2.1 t/m 200.000 m3 | 5 | € 6.629 | € 6.790 | 2,4% | € 33.952 |
| 2.4.2.1a 200.001 t/m 500.000 m3 | 10 | € 8.677 | € 8.889 | 2,4% | € 88.891 |
| 2.4.2.1b meer dan 500.000 m3 | 10 | € 10.847 | € 11.111 | 2,4% | €111.114 |
| Drinkwater & industriële toepassingen | | | | | |
| 2.4.1a t/m 500.000 m3 | 0 | € 5.062 | € 5.185 | 2,4% | € - |
| 2.4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3 | 0 | € 10.124 | € 10.371 | 2,4% | € - |
| 2.4.1b2 meer dan 1.000.000 m3 | 0 | € 33.746 | € 34.569 | 2,4% | € - |
| Totaal leges Omgevingswet, onderdeel Water 25 | | | | | €233.957 |

| | begroting 2025 |
|---|----------------|
| a. Netto kosten taakveld | € 233.957 |
| b. Overhead & BTW | N.v.t. |
| <i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i> | |
| Opbrengst heffingen | € 233.957 |
| Dekking (opbrengst heffing / kosten) | 100% |

Omgevingswet, ontgrondingen

De legestarieven dalen aanzienlijk. De belangrijkste redenen zijn een hele andere onderliggende mix van type vergunningen. Waar voorheen verreweg de meeste vergunningen uitgebreide procedures waren, is daar in 2025 geen sprake meer van; dan zijn dat reguliere procedures. Daarbij speelt ook nog dat voor deze procedures geen milieu-effectrapportage (MER) aan de orde is.

Tenslotte zit er een verschuiving van tijd die aan vergunningen worden gespendeerd naar tijd voor vooroverleg. Vooroverleg belasten we tot dusver niet door via de leges. De effecten hiervan zijn verdeeld over de legescategorieën.

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|---|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| 2.5.1.1a t/m 10.000 m3 | 9 | € 5.031 | € 3.331 | -33,8% | € 29.975 |
| 2.5.1.1b 10.001 m3 t/m 25.000 m3 | 5 | € 7.923 | € 5.246 | -33,8% | € 26.228 |
| 2.5.1.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3 | 4 | € 15.846 | € 10.491 | -33,8% | € 41.965 |
| 2.5.1.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3 | 3 | € 31.692 | € 20.982 | -33,8% | € 62.947 |
| 2.5.1.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3 | 1 | € 47.664 | € 31.557 | -33,8% | € 31.557 |
| 2.5.1.1f meer dan 500.000 m3 | 2 | € 76.715 | € 50.791 | -33,8% | € 101.582 |
| 2.5.1.2 Wijzigen of verlengen vergunning | 0 | € 5.031 | € 3.331 | -33,8% | € - |
| 2.5.1.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie | 0 | € - | € - | | € - |
| 2.5.1.4 Intrekken vergunning | 1 | € 4.905 | € 3.247 | -33,8% | € 3.247 |
| 2.5.1.5 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer | 1 | € 4.905 | € 3.247 | -33,8% | € 3.247 |
| 2.5.1.6 Natuurprojecten zonder specieafvoer | 0 | € 4.905 | € 3.247 | -33,8% | € - |
| Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen | 26 | | | | € 300.749 |

| | begroting 2025 |
|--------------------------------------|----------------|
| a. Netto kosten taakveld | € 300.749 |
| b. Overhead & BTW | N.v.t. |
| Opbrengst heffingen | € 300.749 |
| Dekking (opbrengst heffing / kosten) | 100% |

Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De tarieven zijn geïndexeerd met een gewogen gemiddelde indexcijfer gebaseerd op de tariefstijging die doorberekend wordt door de Brabantse omgevingsdiensten.

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|---|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| 2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit: | 0 | € 754 | € 810 | 7,5% | € - |
| 2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000 | 28 | € 2.420 | € 2.600 | 7,5% | € 72.813 |
| 2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000 | 18 | € 3.080 | € 3.310 | 7,5% | € 62.765 |
| 2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000 | 21 | € 3.739 | € 4.019 | 7,5% | € 98.049 |

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|--|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| 2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000 | 14 | € 6.159 | € 6.619 | 7,5% | € 113.770 |
| 2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000 | 8 | € 11.768 | € 12.648 | 7,5% | € 126.713 |
| 2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln. | 5 | € 23.646 | € 25.413 | 7,5% | € 154.402 |
| 2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln. | 4 | € 43.993 | € 47.281 | 7,5% | € 222.220 |
| 2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln. | 0 | € 74.789 | € 80.378 | 7,5% | € - |
| 2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport | 9 | € 220 | € 236 | 7,5% | € 2.128 |
| 2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie | 0 | € 682 | € 733 | 7,5% | € - |
| 2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan | 0 | € 440 | € 473 | 7,5% | € - |
| 2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw | 15 | € 660 | € 709 | 7,5% | € 10.638 |
| 2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument | 0 | € 3.440 | € 3.697 | 7,5% | € - |
| 2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht | 0 | € 1.760 | € 1.891 | 7,5% | € - |
| 2.2.6 Slopen | 0 | € 1.760 | € 1.891 | 7,5% | € - |
| 2.2.7 Kappen | 9 | € 550 | € 591 | 7,5% | € 5.319 |
| 2.2.8 a/b Handelsreclame | 0 | € 660 | € 709 | 7,5% | € - |
| 2.8.1 Andere activiteiten | 0 | € 770 | € 827 | 7,5% | € - |
| 2.2.12 <i>Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten</i> | 0 | € 2.010 | € 2.160 | 7,5% | € - |
| 2.2.13 <i>Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit</i> | 0 | € 1.005 | € 1.080 | 7,5% | € - |
| Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo) | | | | | € 868.817 |
| 2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag) | 9 | € 2.929 | € 3.048 | 4,0% | € 26.365 |
| 2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag) | 5 | € 5.861 | € 6.023 | 2,8% | € 58.613 |
| Subtotaal Adviezen met Instemming | | | | | € 84.977 |
| Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami) | | | | | € 953.794 |

| | begroting 2025 |
|---|----------------|
| a. Netto kosten taakveld | € 953.794 |
| b. Overhead & BTW | N.v.t. |
| <i>Overhead is onderdeel van ingekochte uurtarief</i> | |
| Opbrengst heffingen | € 953.794 |
| Dekking (opbrengst heffing / kosten) | 100% |
| - | |

Omgevingswet, Natuur

De ramingen en tarieven liggen in lijn met het voorafgaande begrotingsjaar. Daarbij is rekening gehouden met de indexatie van de uurtarieven die de Omgevingsdienst Brabant-Noord (ODBN) aan ons doorrekenen. Deze indexatie is gebaseerd op de begroting 2025 van de ODBN. Zij voeren deze taken voor de provincie uit. Op enkele onderdelen zijn de onderliggende uren per vergunning iets bijgesteld op basis van ervaringsgegevens.

Door de stikstofproblematiek ligt de vergunningverlening bij gebiedsbescherming (2.6.1.1 t/m 2.6.1.3 en de Adviezen met Instemming) goeddeels stil en dus ook de (leges)opbrengsten. Dit leidt tot taakverschuivingen. Het financiële effect is dat er geen legesinkomsten staan tegenover deze taken. Daarom zijn de inkomsten voor deze categorieën voorzichtigheidshalve afgeraamd met 70%.

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|---|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| 2.6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure | 227 | € 6.051 | € 6.326 | 4,5% | € 1.435.902 |
| 2.6.1.2 Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking | 80 | € 2.451 | € 2.562 | 4,5% | € 204.939 |
| 2.6.1.3 Omzetten PAS-melding naar vergunning | 300 | € 1.600 | € 1.600 | 0,0% | € 480.000 |
| 2.6.2.1 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 15 | € 3.105 | € 2.717 | -12,5% | € 40.756 |
| 2.6.2.2 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 11 | € 168 | € 173 | 2,8% | € 1.904 |
| 2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 111 | € 8.789 | € 9.031 | 2,8% | € 1.002.495 |
| 2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 140 | € 6.116 | € 6.285 | 2,8% | € 879.918 |
| 2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 7 | € 2.351 | € 2.416 | 2,8% | € 16.913 |
| 2.6.3.1 Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5: | 9 | € 1.656 | € 1.611 | -2,8% | € 14.495 |
| 2.6.3.2 Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5: | 9 | € 1.771 | € 1.666 | -5,9% | € 14.994 |
| 2.6.3.3 Ontheffing herplanttermijn art 4.5: | 7 | € 1.217 | € 1.191 | -2,1% | € 8.340 |
| 2.6.3.4 Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn) | 7 | € 863 | € 862 | -0,2% | € 6.032 |
| Subtotaal leges Omgevingswet, onderdeel Natuur | | | | | € 4.106.688 |
| Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%) | | | | | -€ 1.484.589 |
| Leges Omgevingswet, onderdeel Natuur (provincie bevoegd) | | | | | € 2.622.099 |
| 6.1.1 Advies met instemming (Ami) | 36 | € 5.538 | € 5.691 | 2,8% | € 204.875 |

| Onderdeel | Aantal begroot 2025 | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % | Opbrengst begroot 2025 |
|---|---------------------|-------------|-------------|-----------|------------------------|
| 2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 1 | € 7.868 | € 8.086 | 2,8% | € 8.086 |
| 2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 4 | € 6.116 | € 6.285 | 2,8% | € 25.141 |
| 2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10 | 1 | € 2.351 | € 2.416 | 2,8% | € 2.416 |
| Subtotaal Adviezen met Instemming, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd) | | | | | € 240.517 |
| Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%) | | | | | -€ 122.925 |
| Totaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd) | | | | | € 117.592 |
| Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami | | | | | €2.739.691 |

| | begroting 2025 |
|---|----------------|
| a. Netto kosten taakveld | € 2.739.691 |
| b. Overhead & BTW | N.v.t. |
| <i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i> | |
| Opbrengst heffingen | € 2.739.691 |
| Dekking (opbrengst heffing / kosten) | 100% |

Leges milieuvergunningen

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan ondernemen. Initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, energie opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan. De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie staat in de Statenmededeling 'Heffen milieuleges'.

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief die omgevingsdiensten ons doorrekenen. De stijging van de tarieven vloeit voort uit de indexering van de uurtarieven door de Omgevingsdiensten.

Over de feitelijke urenbesteding van deze vergunningen moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig.

Het is nog onduidelijk tot welke opbrengsten deze leges in 2025 gaan leiden. De aanname is dat dit € 0,3 miljoen is. Ervaringsgegevens ontbreken immers.

| | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % |
|--|-------------|-------------|-----------|
| <u>Complexe milieubelastende activiteiten</u> | | | |
| 2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba | € 3.76 | € 4.05 | 7,5% |
| 2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's | - | € 7.425 | - |
| 2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's | - | € 10.125 | - |
| 2.3.2 Seveso basistarief | € 25.12 | € 27.00 | 7,5% |
| 2.3.2a Seveso hoge drempel | € 6.28 | € 6.75 | 7,5% |
| 2.3.2b Seveso lage drempel | € 6.28 | € 6.75 | 7,5% |
| 2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW | € 18.84 | € 20.25 | 7,5% |
| 2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW | € 43.96 | € 47.25 | 7,5% |
| 2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln ton/jr | € 31.40 | € 33.75 | 7,5% |
| 2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln ton/jr | € 37.68 | € 40.50 | 7,5% |
| 2.3.5 Cokes | € 31.405 | € 33.751 | 7,5% |
| 2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool | € 37.68 | € 40.50 | 7,5% |
| 2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool | € 31.40 | € 33.75 | 7,5% |
| 2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool | € 25.12 | € 27.00 | 7,5% |
| 2.3.6d Maken steenkoolproducten / rookvrije brandstoffen steenkool | € 25.12 | € 27.00 | 7,5% |
| 2.3.7a Basismetaal; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1 | € 43.96 | € 47.25 | 7,5% |
| 2.3.7b Basismetaal; maken ijzer/staal cat 2.2 | € 43.96 | € 47.25 | 7,5% |
| 2.3.7c Basismetaal; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal | € 31.40 | € 33.75 | 7,5% |
| 2.3.7d Basismetaal; verwerken ferrometalen cat 2.3 | € 31.40 | € 33.75 | 7,5% |

| | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % |
|--|--------------|--------------|-----------|
| 2.3.7e Basismetaal; verwerken ferrometalen cat. 2.4 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.7f Basismetaal; exploiteren anders dan ferrometalen | € 25.12 4 | € 27.00 1 | 7,5% |
| 2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.8c Complexe minerale industrie asbest, cat 3.2 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.8d Complexe minerale industrie glas, cat 3.3, IPPC | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.8e Complexe minerale industrie glas, andere mba | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.8f Complexe minerale industrie smelten, cat 3.4, IPPC | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.8h Complexe minerale industrie; koolstof/elektrografiet cat. 6.8 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9a Basischemie cat. 4.1 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9b Basischemie cat. 4.2 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9c Basischemie cat. 4.3 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9d Basischemie cat. 4.4 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9e Basischemie cat. 4.5 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.9f Basischemie cat. 4.6 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2 | € 43.96 6 | € 47.25 2 | 7,5% |
| 2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1 | € 37.68 6 | € 40.50 2 | 7,5% |
| 2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |

| | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % |
|---|--------------|--------------|-----------|
| 2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6 | € 18.84 3 | € 20.25 1 | 7,5% |
| 2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5 | € 31.40 5 | € 33.75 1 | 7,5% |
| 2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC | € 25.12 4 | € 27.00 1 | 7,5% |
| 2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats | € 18.84 3 | € 20.25 1 | 7,5% |
| 2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz. | € 18.84 3 | € 20.25 1 | 7,5% |
| 2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC | € 43.96 6 | € 47.25 2 | 7,5% |
| 2.3.15 Grootschalige mestverwerking | € 25.12 4 | € 27.00 1 | 7,5% |
| <u>Nutssector en industrie</u> | - | | |
| 2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks | € 3.76 9 | € 4.05 0 | 7,5% |
| 2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks | | € 3.19 1 | |
| 2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks | | € 2.70 0 | |
| <u>Afvalbeheer</u> | | | |
| 2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks | € 3.76 9 | € 4.05 0 | 7,5% |
| 2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks | | € 3.19 1 | |
| 2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks | | € 2.70 0 | |
| <u>Agrarische sector</u> | - | | |
| 2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks | € 3.76 9 | € 4.05 0 | 7,5% |
| 2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks | | € 3.19 1 | |
| 2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks | | € 2.70 0 | |
| <u>Dienstverlening, onderwijs en zorg</u> | - | | |
| 2.3.19 Omg.verg. mba | € 3.76 9 | € 4.05 0 | 7,5% |
| <u>Transport & logistiek</u> | - | | |

| | Tarief 2024 | Tarief 2025 | Mutatie % |
|--|--------------|--------------|-----------|
| 2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks | € 3.76 9 | € 4.05 0 | 7,5% |
| 2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks | | € 3.19 1 | |
| 2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks | | € 2.70 0 | |
| <u>Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten</u> | | | |
| 2.3.21 Omg.verg. mba | € 2.51 2 | € 2.70 0 | 7,5% |
| <u>Maatwerkvoorschriften mba</u> | | | |
| 2.3.22.1a Milieuaspect 1 stuks | € 2.51 2 | € 2.70 0 | 7,5% |
| 2.3.22.1b Milieuaspect 2 of meer, extra | € 1.25 6 | € 1.35 0 | 7,5% |
| 2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften | € 2.51 2 | € 2.70 0 | 7,5% |
| <u>Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten</u> | | | |
| 2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW , 1 of meer | € 2.51 2 | € 2.70 0 | 7,5% |
| <u>Meerdere complexe milieubelastende activiteiten</u> | | | |
| 2.3.25 Meerdere mba's | - | - | |
| <u>Uitgebreide voorbereidingsprocedure</u> | | | |
| 2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL | € 3.14 0 | € 3.37 5 | 7,5% |
| <u>Wijzigingen omgevingsvergunningen</u> | | | |
| 2.3.27-29 div. soorten mba's | - | - | |
| 2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning | € 2.51 2 | € 2.70 0 | 7,5% |
| <u>Milieu Effectenrapportage</u> | | | |
| 2.3.31 Beoordeling onderzoeksrapporten | € 10.04 9 | € 10.80 0 | 7,5% |

Leges Vergunningen/ontheffingen Legesverordening 2022, paragraaf 3.1 t/m 3.3

De legestarieven in paragraaf 3.1 t/m 3.3 van de legesverordening hebben betrekking op het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen die we op grond van de Omgevingswet, Wegenverkeerswet 1994 en Omgevingsverordening Noord-Brabant ontvangen. De Legesverordening Noord-Brabant 2022 is aangepast op de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024. De tarieven voor 2025 zijn verhoogd ten opzichte van 2024 als gevolg van gestegen ambtelijke kosten. De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn gelijk aan de geraamde aantallen in de begroting 2024 (3.558 gerealiseerd in 2023 vooral door meer ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW). Een precies aantal voor 2025 is moeilijk te voorspellen, omdat we niet op voorhand weten hoeveel

activiteiten en werkzaamheden de burgers en bedrijven zullen aanvragen. De tarieven baseren we op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen. Aanvragen voor exceptionele transporten beoordeelt de Dienst Wegverkeer (RDW) en zij vraagt zo nodig de betrokken wegbeheerder om advies. Een deel van de leges die de RDW voor de behandeling om een ontheffing in dit verband in rekening brengt bij de aanvrager, draagt zij jaarlijks voor een deel af. Het tarief hiervoor is wettelijk vastgesteld en bedraagt € 16,-. De RDW draagt een jaar na realisatie af. De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 224.400,-. Dit is hoger dan in de begroting 2024 (€ 186.199,-) als gevolg van de hogere legestarieven.

| Onderdeel (in aantallen) | geraamd |
|--|--------------|
| Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994 | 15 |
| Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994 | 15 |
| Ontheffing voertuig of –combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten) | 2.800 |
| Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11 | 0 |
| Ontheffing art. 87 RVV 1990 | 20 |
| Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen: | |
| - Werk andere wegbeheerders | 20 |
| - Verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg | 100 |
| - Kabels of leidingen | 225 |
| - Borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen) | 5 |
| - Kunstobject | 0 |
| Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen: | |
| - Evenement (niet optocht) | 15 |
| - Evenement | 10 |
| - Voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg | 0 |
| - Overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen) | 5 |
| Totaal vergunningen / ontheffingen | 3.230 |

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

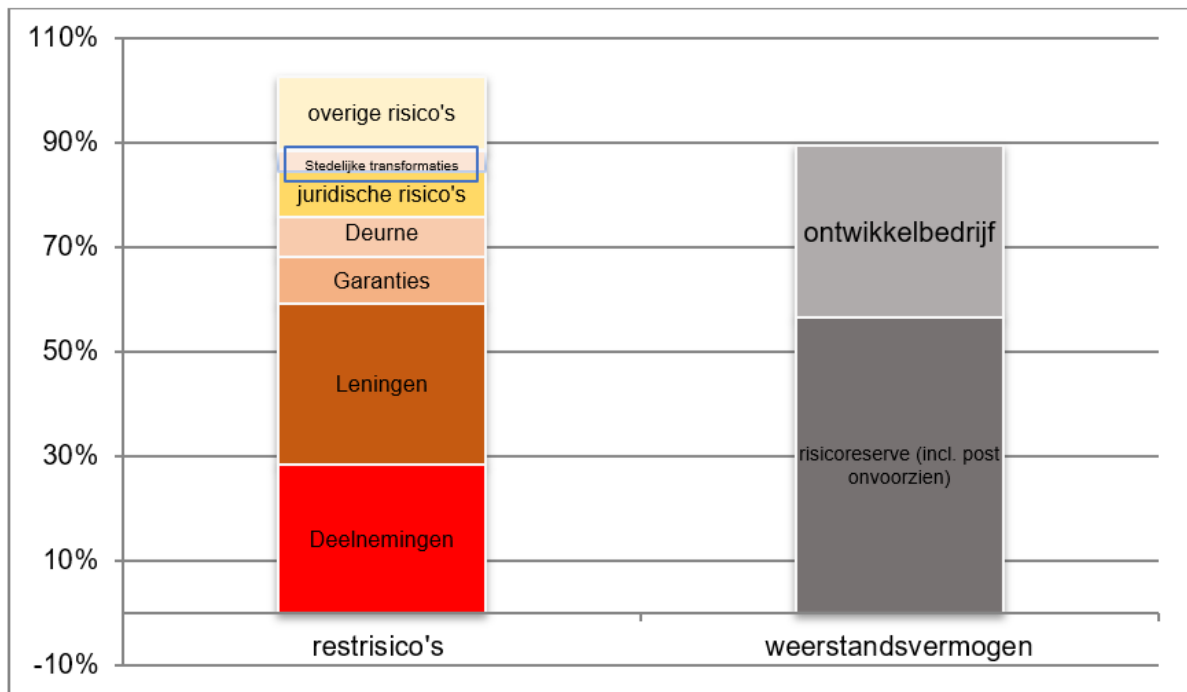
De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan. In de bijlagenbundel-16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

| Onderwerp (x € 1 mln) | Restrisico Begroting 2025 | Restrisico jaarrekening 2023 | Toelichting |
|---|---------------------------------|------------------------------------|---|
| Deelnemingen | 62,10 | 62,10 | Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR. |
| Leningen | 67,40 | 66,50 | Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen. |
| Garanties | 10,70 | 12,20 | Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking |
| Project glastuinbouw Deurne | 16,60 | 16,60 | Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf. |
| Stedelijke transformatie | 8,40 | 8,40 | Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties |
| Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's | 19,10 | 18,40 | Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang |
| Gebiedsontwikkeling Fellenoord | 28,10 | 15,00 | Risico grondexploitatie op de gebiedsontwikkeling Fellenoord |
| Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening | 0,80 | 1,10 | Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening. |
| Subtotaal | 213,20 | 200,30 | 87,4 % (jaarrekening 2023 87,8%) |
| Overige risico's | 30,60 | 27,90 | 12,6 % (jaarrekening 2023 12,2%) |
| Totaal risico's | 243,80 | 228,20 | 100% |

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand begroting 2025 ten opzichte van de jaarrekening 2023 wordt veroorzaakt door het toegenomen risico Gebiedsontwikkeling Fellenoord, lager risico op garantstellingen en een bijstelling van de bedrijfsvoeringsrisico's. Het totale risico op Fellenoord is vanaf de begroting ondergebracht in de risicoreserve. Bij de jaarrekening lag het risico op exploitatietekort nog in de reserve leefomgeving. De garantstelling aan de gemeente Zundert inzake Fort Oranje is komen te vervallen. De bedrijfsvoeringsrisico's zijn naar boven bijgesteld door de stijging van de netto structurele begrotingsomvang.



Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2025: € 243,8 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 218,5 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

| Bedragen x € mln. | Incidentele weerstandscapaciteit | Structurele weerstandscapaciteit | Totaal op jaarbasis |
|--------------------------|----------------------------------|----------------------------------|---------------------|
| Risicoreserve | 136,8* | | |
| Reserve ontwikkelbedrijf | 80,4** | | |
| Totaal reserves | | | 217,2 |

| | | |
|---|-----|----------|
| Post onvoorzien | 1,3 | 1,3 |
| Totale weerstandscapaciteit | | 218,5 |
| Theoretische ruimte van onbenutte belastingcapaciteit | | 223,6*** |

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 9,35 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 223,6 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2025.

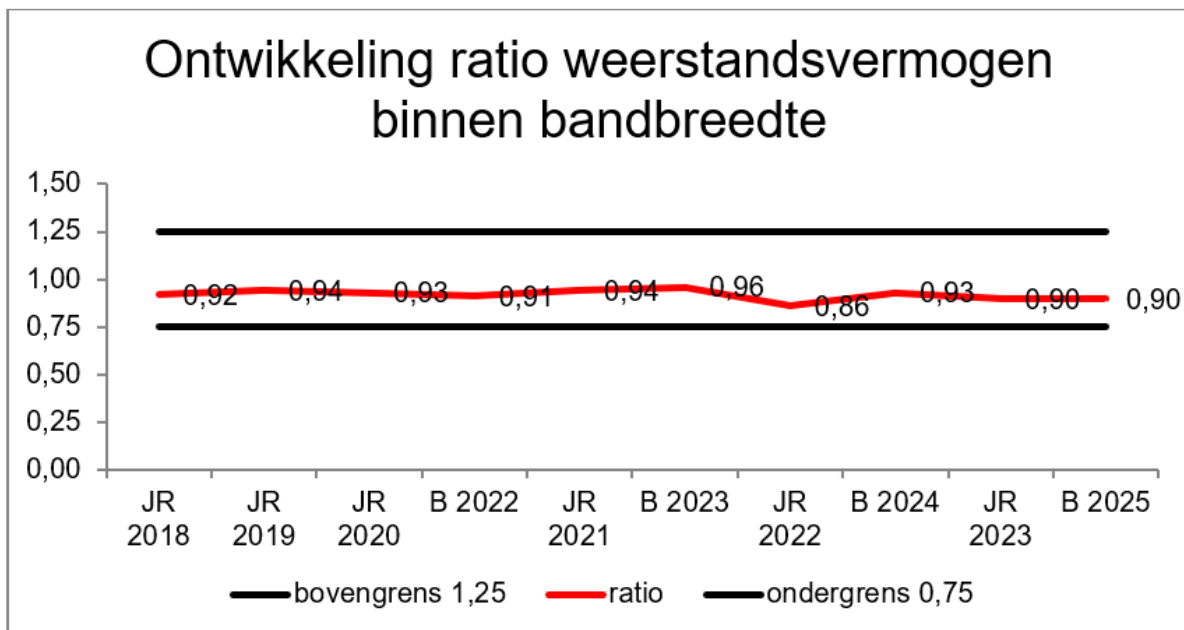
Ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{218,5}{243,8} = 0,90$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.



Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

De Staten stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit op haar wegenareaal en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden, bruggen en viaducten, bermen, groen, verkeers- en faunavoorzieningen in stand door:

- het onderhouden en beheren van de objecten;
- het waar mogelijk verbeteren van de verkeersveilige inrichting;
- het oplossen van kleine verkeersknelpunten;
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

De technische- en functionele kwaliteit van de provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van meerjarige partnercontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het onderhoudspartnercontract (OPC) en het elektronisch partnercontract (EPC), die in 2024 gegund zijn voor een periode van vier jaar met een optie voor het verlengen met nog eens vier jaar.

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan het meerendeel reeds gerenoveerd en verduurzaamd is. We werken daarnaast samen met bijvoorbeeld Rijkswaterstaat op het gebied van calamiteiten- en gladheidsbestrijding.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

| | |
|--|----------------------------|
| hoofdrijbaan | 550 km, waarvan 40 km 2x2 |
| fietspaden | 510 km |
| berm | 1.100 hectare |
| bomen | 55.000 stuks |
| kunstwerken | 865 stuks |
| verkeersregelinstallatie | 93 stuks, waarvan 52 I-VRI |
| lichtmasten en bewegwijzeringsmasten | 9.895 stuks |
| dynamische verkeersmanagement systemen | 29 stuks |

De Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur is herijkt (KOPI, 2022) en vastgesteld voor 2023-2027. In KOPI zijn de kaders voor aanleg en onderhoud van de provinciale wegenstructuur opgenomen. Tevens zijn hierin de kwaliteitseisen vastgelegd en zijn koppelkansen voor diverse thema's beschreven. Door in de meerjaren onderhouds- en vervangingsplanning ook de feitelijke toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en achterstallig onderhoud voorkomen.

Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is bij de herijking losgelaten en de meerjarige onderhoudsplanning is terug leidend. Door voortdurende uitstel en soms stopzetten van reconstructieprojecten vanwege de stikstofproblematiek liepen namelijk ook de gecombineerde onderhoudsprojecten steeds vaker vertraging op. Dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud kon zo niet langer worden gegarandeerd. Op sommige wegvakken is hierdoor extra (vaak ook duurder) onderhoud nodig. Deze projecten zijn met prioriteit opgenomen in de meerjarige onderhoudsplanning.

De financiële druk op de onderhoudsbegroting is de afgelopen jaren dusdanig toegenomen; een trend die zich ook de komende jaren zal doorzetten. Door de uitbreiding en de opwaardering van het provinciale netwerk in de afgelopen jaren is de (toekomstige) onderhoudsopgave toegenomen. Daarnaast leiden ook de recente prijsstijgingen en de extra inzet van elektrisch materieel tot toenemende druk op de onderhoudsbegroting.

We onderzoeken naar innovatieve manieren van onderhoud, overdracht van wegen die niet primair tot het provinciale netwerk horen en gebiedsgerichte contractvormen. Door het groot onderhoud en vervanging van provinciale wegen onder te brengen in gebiedscontracten bij enkele aannemers in plaats van separate

aanbestedingen per onderhoudsproject verwachten we het onderhoud in de nabije toekomst efficiënter te kunnen uitvoeren.

Wat mag het kosten?

| Onderhoud wegen Bedragen x € 1.000 | Realisatie 2023 | Begroting 2024 na wijz. | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|---|--------------------|----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Budget onderhoud wegen | 18.763 | 12.973 | 13.267 | 13.601 | 13.303 | 13.303 |

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn exploitatiemiddelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 13,3 mln.) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC, EPC en IPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De toename van de onderhoudsbegroting is vooral het gevolg van indexatie. Door het vervangen van openbare verlichting en installatie door LED op en langs provinciale wegen zullen de elektriciteitskosten vanaf 2025 afnemen.

Tegenover het uitgavenbudget van € 13,3 mln. staan geraamde inkomsten (€ 1,3 mln.) o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

Investeringschema 2024-2028

| | Bedragen in €1.000 | | | | |
|----------------------------------|--------------------|--------|--------|--------|---------|
| | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
| <u>Strategie en beleid</u> | | | | | |
| N-261 | 985 | 0 | 3.100 | 0 | 0 |
| Wegeninvesteringen | 23.913 | 13.274 | 20.521 | 84.107 | 108.362 |
| Steunpunten en districtskantoren | 45 | 2.650 | 400 | 400 | 400 |
| Materieel provinciale wegen | 0 | 0 | 16 | 78 | 200 |
| LED verlichting Wegeninvestering | 3.496 | 2.416 | 0 | 0 | 0 |
| Wegeninvesteringen | 17.991 | 54.236 | 90.100 | 28.595 | 0 |

| | | | | | |
|---|---------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Wegeninvesteringen | 0 | 9.374 | 0 | 0 | 0 |
| Wegeninvesteringen | 977 | 101.329 | 133.000 | 1.343 | 0 |
| Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel) | 1.550 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling) | 10.941 | 20.000 | 0 | 0 | 0 |
| De Mortel | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Hub-Locaties | 1.470 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Subtotaal E&M | 61.368 | 203.279 | 247.137 | 114.523 | 108.962 |

Daarnaast wordt door de Staten ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 31,7 mln. (prijsspeil 2025) gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging op basis van het levensduurverlengende karakter te worden geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). Voor het vergroten van de flexibiliteit en een betere borging van de toekomstige afschrijvingslasten is een egalisatiereserve ingesteld. De toevoeging aan de egalisatiereserve loopt mee in het provinciale indexatiebeleid en daarmee wordt het structurele investeringskrediet geïndexeerd voor reguliere prijsstijgingen.

De investeringen worden vastgesteld via het meerjarige investeringsschema. Voor 2025 is € 13,3 mln. voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet of andere infrastructuur als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2025 totaal ongeveer € 190,0 mln. Zo is er de realisatie van de busremise in Breda (€ 20 mln) en zijn er voor kleinschalige reconstructies van provinciale wegen (o.a. N270 Helmond – Walsberg, N270 Helmond – Well, N285 Noordelijke randweg Zevenbergen) investeringen geraamd. Tenslotte is er de grootschalige reconstructie van de N279 Veghel – Asten (€ 101,3 mln). Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld. De afschrijvingslasten worden gedekt door de reserve Verkeer & Vervoer en reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF).

Inzicht in de extra investeringen in het provinciale wegennet wordt gegeven via de Programmering Mobiliteit 2025-2044.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit

onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,4 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. In 2024 is gestart met de maatregelen voor verduurzaming van het provinciehuis. Deze projecten zijn uitgewerkt naar aanleiding van de statenmededeling van november 2022. Een belangrijk deel van de uitvoering van deze maatregelen is gepland in 2025. Een deel van de realisatie hiervan is daarbij afhankelijk van de beschikbare netcapaciteit.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

| Onderhoud gebouwen | Realisatie 2023 | Begroting 2024 na wijz. | Begroting 2025 | Begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|----------------------|-----------------|-------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Bedragen x € 1.000 | | | | | | |
| Provinciehuis | 1.275 | 1.312 | 1.352 | 1.352 | 1.352 | 1.352 |
| Noordbrabants museum | 444 | 709 | 797 | 797 | 797 | 572 |
| Totaal | 1.719 | 2.020 | 2.149 | 2.149 | 2.149 | 1.924 |

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergsche en Roosendaalse Vliet en de Steenbergsche en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta. Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen. Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid.

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, waarin de kosten van

investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden.

Wat mag het kosten?

| Onderhoud vaarwegen | Realisatie 2023 | Begroting 2024 na wijz. | Begroting 2025 | begroting 2026 | Begroting 2027 | Begroting 2028 |
|-----------------------------------|-----------------|-------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Bedragen x € 1.000 | | | | | | |
| Onderhoudsbijdrage aan waterschap | 2.986 | 3.765 | 4.431 | 2.894 | 2.456 | 2.094 |

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln. beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten gepland in 2023 t/m 2025.

Financiering, treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoord en en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald middels door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido);
- Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo)
- Regeling Schatkistbankieren en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV),

Maar ook door provinciale regelgeving:

- de Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant;
- de Verordening treasury Noord-Brabant 2021;
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het Treasurystatuut Noord-Brabant 2022.

Organisatie

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In de TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken. Om de objectiviteit en specifieke deskundigheid te verbeteren is in 2023 een adviescommissie ingesteld door GS die GS en PS moet adviseren in het traject van voorstellen in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille. De adviescommissie (vergelijkbaar met een investeringscommissie bij private fondsen) bestaat uit drie onafhankelijke leden, bestaande uit een voorzitter en twee leden die in 2023 zijn geworven. Een voorstel in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille zal in het

proces altijd ter advies aan de adviescommissie worden voorgelegd, voordat – via de TC – GS een voorlopig besluit neemt om het voorstel aan PS voor wensen en bedenkingen voor te leggen.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Behalen van doelen voor publieke taak;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Tijdig en voldoende beschikbaar hebben van liquide middelen;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de exploitatiebegroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde agenda.

In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de toen actuele rentestanden. De doelstelling bedroeg initieel € 106,3 mln. Vanaf 2023 is een stapsgewijze ombuiging gerealiseerd van € 30 mln. Dat leidt tot een doelstelling in 2025 van € 76,3 mln. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 mln. naar € 46,3 mln. Dit doelrendement bestaat uit dividend van Enexis en rendement op het vermogen. Via investeringen in de publieke taak willen wij een maatschappelijk rendement realiseren en daarnaast een financieel rendement. Daarmee kunnen we of meer doelen realiseren dan nu in de begroting zijn opgenomen, of dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard gerealiseerd en ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 mld. overstijgt, is met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting.

Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van tegenpartijen, financieringsinstrumenten, beleidsterreinen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de bovengenoemde kaders. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Zo wordt de EMU-schuld (maximale overheidsschuld is 60% van het Bruto Binnenlands Product) verlaagd. Verplicht Schatkistbankieren wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. Sinds medio september 2022 ontvangen wij rente bij de schatkist. Op dit moment (augustus 2024) bedraagt de rente 3,65%. Voor 2025 gaan we uit van € 10 miljoen aan rente-inkomsten op deze rekening. Vanaf 2026 zijn er voorzichtigheidshalve geen rendementen geraamd.

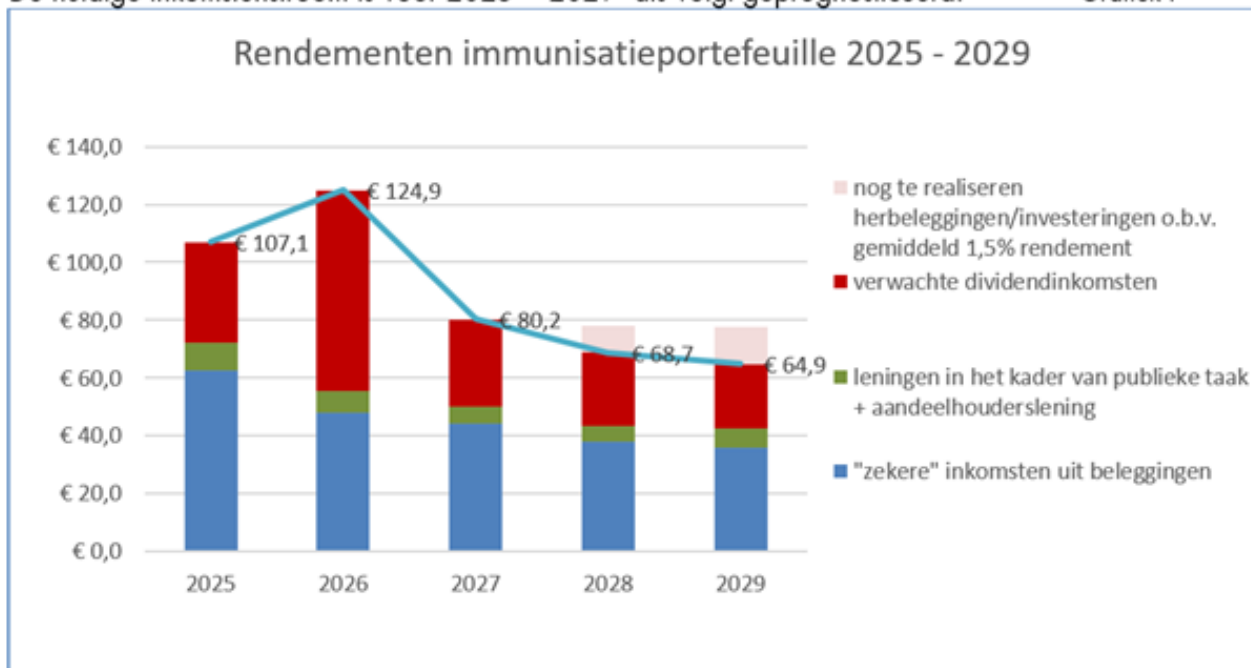
In 2024 zijn in totaal 16 leningen verstrekt aan gemeenten voor in totaal € 273,5 mln. Het gemiddeld

rendement op de langlopende leningen bedraagt 3,0%. Voor 2025 levert dit ongeveer € 8 mln. aan rente op. De rente is in 2023 gestegen als gevolg van meerdere renteverhogingen door de ECB. De huidige gestegen rente heeft een positief effect op het rendement voor nieuwe investeringen en uitzettingen van de provincie, maar een negatief effect voor particulieren en bedrijven die geld moeten lenen.

De Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld. Op 24 juni 2022 heeft PS de Eerste wijziging Verordening treasury Noord-Brabant 2021 vastgesteld. Deze wijziging is op 6 juli 2022 gepubliceerd en vanaf 7 juli 2022 met terugwerkende kracht vanaf 27 juli 2021 geldend. De Verordening geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury is er ook een risicoreserve ingesteld van € 90 mln. voor het opvangen van mogelijke vermogensverliezen. Belangrijk uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 mld.).

De huidige inkomstenstroom is voor 2025 - 2029 als volgt geprognosticeerd:

Grafiek I



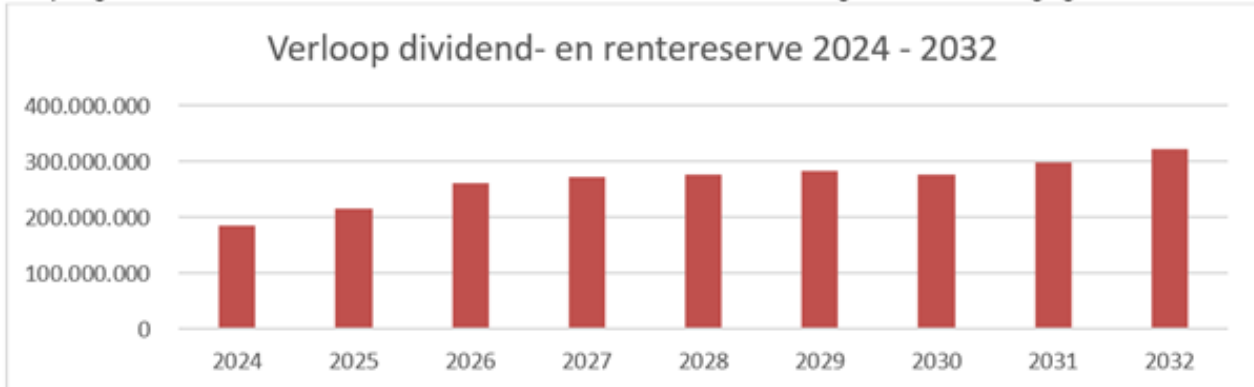
Deze grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen fluctueren, maar qua trend aflopend zijn, met uitzondering van 2026. De uitzondering in 2026 wordt met name veroorzaakt door een verwacht hoger dividend van Enexis. Op basis van de huidige prognoses wordt in 2026 € 69 mln. dividend verwacht. De reden voor het hogere dividend Enexis in 2025 en met name 2026 ten opzichte van vorig jaar is dat de tarieven in 2024 zijn gestegen.

Overschotten en tekorten op de begrote inkomsten worden geëgaliseerd via een storting respectievelijk onttrekking uit de "buffer" binnen de dividend- en rentereserve. Het saldo van de "buffer" bedroeg eind 2023 € 264,6 mln. In 2024 wordt € 106 miljoen onttrokken voor de dekking van het lopende Bestuursakkoord. De verwachte stand van de 'buffer' per 31-12-2024 bedraagt € 185,5 mln. Op basis van de huidige rentestand en een nieuwe prognose van het dividend van Enexis vanaf 2026, is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2031. Bij het bestuursakkoord 2020 – 2023 zijn stapsgewijs (2023-2025) ombuigingen gerealiseerd tot € 30 mln. structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om zorgvuldig het evenwicht te bewaren.

In 2025 bedraagt de rendementsdoelstelling € 76,3 mln. en het verwachte rendement (incl. herbeleggings-

rendement) € 107,1 mln., waardoor er een overschot wordt geraamd van € 30,7 mln. De prognose in de begroting 2025 is en blijft een inschatting en een momentopname.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2032 kan als volgt worden weergegeven: Grafiek II



Naast de “buffer” is er binnen de dividend – en rentereserve ook een “egalisatiedeel”. Ieder jaar vinden er “vaste” onttrekkingen plaats. In de periode 2024 tot en met 2027 loopt het egalisatiedeel naar nihil. Het egalisatiedeel bedraagt per ultimo 2024 € 10,7 mln., zodat het totaal van de dividend – en rentereserve ultimo 2024 € 196,3 mln. bedraagt.

In 2025 wordt er € 5,0 mln. onttrokken uit het “egalisatiedeel” en € 29,7 mln. toegevoegd aan de “buffer”, zodat er per saldo € 24,7 mln. wordt toegevoegd aan de dividend– en rentereserve in 2025 en het saldo per ultimo 2025 naar verwachting € 221,0 mln. bedraagt.

Conform het Bestuursakkoord: “Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant”, zetten we ons vermogen in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord–Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk:

1. Eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico;
2. Een maatschappelijk rendement; en
3. Een financieel rendement van gemiddeld 1%.

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt– (waaronder rente– en valutarisico), krediet– en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

Tabel I

| Wettelijke verplichtingen (wet Fido) | Wat is het? | Consequentie 2025 |
|--------------------------------------|---|---|
| Kasgeldlimiet – kortlopende schulden | De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto–vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 97 mln. | De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2025 ook het geval zijn. |

| Renterisiconorm – langlopende schulden | Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 278 mln. | Deze norm is in 2025 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn. |
|--|---|--|
| Overige risico's | Wat is het? | Consequentie 2025 |
| Valutarisico | Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen. | Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's. |
| Kredietrisico's | Risico op terugbetaling (=wanbetaling) van beleggingen en/of rentebetalingen. Ook in 2025 zullen naar verwachting investeringen worden gedaan en leningen worden verstrekt gedaan met een maatschappelijk doel. Zie hieronder hoe de risico's daarop worden bepaald en gemitigeerd. | In juni 2021 is door PS de Verordening treasury Noord – Brabant 2021 vastgesteld en gepubliceerd. In deze Verordening staan geen ratingeisen meer vermeld. Daarmee volgt de provincie de wet Fido en Ruddo. Hierin is bepaald dat de ratingeis minimaal A moet zijn. Ook in 2025 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren. |
| Liquiditeitsrisico's | Het tijdig kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen. | De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte hogere rendementen via Verplicht Schatkistbankieren geldt dat wij in 2025 de buffer liquide middelen niet persé heel laag willen houden. |
| Renterisico | Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden. | Er zijn geen rentederivaten meer in bezit. |

Gevolgen van de stijgende inflatie en rente voor onze provinciale begroting

Op dit moment (juli 2024) bedraagt de inflatie 3,7%. Dat wil zeggen dat de consumentengoederen en – diensten (CPI) 3,7% duurder zijn geworden ten opzichte van juli 2023. “Normaal” ligt de Consumentenprijsindex (CPI) op jaarbasis rond de 2%. Dat is ook de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB).

De begroting (zowel de inkomsten als uitgaven) van de provincie is voor een deel gevoelig voor inflatie. Voor wat betreft de inkomsten, onderscheiden we – onder andere – de volgende stromen:

1. Provinciefonds (PF), Algemene uitkering (geraamd in 2025 € 391 mln.);
2. Motorrijtuigenbelasting (MRB) (geraamd in 2025 ongeveer € 305 mln.) wordt o.b.v. het lopende bestuursakkoord jaarlijks verhoogd met 2,5%;
3. Dividend en rente uit vermogen immunisatieportefeuille (doelstelling 2025: € 76,3 mln.).

De uitgavenkant bestaat uit structurele– en incidentele uitgaven. Alleen de structurele budgetten die worden gedekt uit de algemene middelen (€ 597 mln. in de begroting 2025) worden voor een derde deel geïndexeerd o.b.v. “Prijs netto materiële overheidsconsumptie (imoc)”. En voor een derde deel door een loonindexcijfer. Beiden worden bepaald door het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wij hanteren voor de begroting 2025 een vierjaars gemiddelde (2022 – 2025) van deze percentages. Het effect van een eenmalig hogere prijsindex wordt dus door het gemiddelde sterk beïnvloed.

Per saldo wordt de hoge inflatie aan de kostenkant (€ 597 mln.) gecompenseerd door een hogere Algemene uitkering van het PF (€391 mln.) en door de vaste verhoging van 2,5% van MRB (over € 305 mln.)

Door de stijgende rente is het rendement van onze huidige herbeleggingen toegenomen. Ook de rendementen op onze herbeleggingen in 2025 zullen – o.b.v. de huidige rentestand – naar verwachting toenemen ten opzichte van de rendementen voor 2022.

Kredietrisico's in het kader van investeringen en leningen in het kader van de publieke taak

Bij de begroting 2022 is er een extra Risicobuffer voor “vermogensverlies” ingesteld van € 90 mln., welke is verdeeld in drie compartimenten. Dit is noodzakelijk, omdat ook risicoarm investeren altijd (beperkte) risico's met zich meebrengt. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft.

Het risico van de huidige financieringen bedraagt € 0,4 mln. en voor investeringen nihil. Dit is berekend op basis van de in de financiële markt gebruikelijke “Value at Risk-methode” (VaR), daarnaast wordt bij ieder project een initiële risicoberekening gemaakt. Het bedrag van € 0,4 mln. wordt gedekt uit compartiment I van € 20 mln. van de Risicobuffer. Het restant van de gehele risicobuffer bedraagt derhalve € 89,6 mln. voor het afdekken van nieuwe risico's.

Tot dusverre heeft zich op de huidige portefeuille geen verlies voorgedaan.

In bijgaande tabel II geven we overzicht van de berekende individuele risico's van de leningen in het kader van de publieke taak

tabel II

| Project | Jaar van verstrekking | Resterende som | rente (minimaal) | Probability of default 1) | Los Given Default (LGD) maximaal 2) | Expected Loss (EL) 3) | Expected Loss (%) |
|--|-----------------------|----------------|------------------|---------------------------|-------------------------------------|-----------------------|-------------------|
| BNG hybride lening | 2016 | 49.800.000 | 4,742% | 0,03% | 90% | 13.887 | 0,03% |
| NWB hybride lening | 2015 | 50.000.000 | 3,100% | 0,03% | 90% | 13.770 | 0,03% |
| Enexis lening 1 | 2022 | 154.140.895 | 2,150% | 0,04% | 90% | 56.684 | 0,04% |
| Enexis lening 2 | 2022 | 5.349.485 | 1,400% | 0,04% | 90% | 1.953 | 0,04% |
| Gem. Zuid- Oost Brabant (Zonnepanelen) | 2018 | 9.522.138 | div. | 0,03% | 11,25% | 391 | 0,03% |
| Ministerie van Defensie | 2018 | 11.948.873 | 1,410% | 0,03% | 15% | 1.032 | 0,00% |
| Efteling | 2016 | 1.500.000 | 1,745% | 0,66% | 15% | 4.533 | 0,10% |
| Safari Resort Beekse Bergen 1 | 2017 | 28.012.500 | 2,790% | 5,21% | 15% | 258.363 | 0,78% |
| Safari Resort Beekse Bergen 2 | 2022 | 18.000.000 | 1,710% | 5,21% | 15% | 159.035 | 0,78% |
| Woningbouwcorporaties Bergeijk | 2022 | 45.000.000 | div. | 0,03% | 11,25% | 1.523 | 0,03% |
| Eindhoven Airport | 2022 | 55.000.000 | n.t.b. | 0,29% | 45% | 73.964 | 0,13% |

De kans op wanbetaling of verzuim wordt uitgedrukt in de 1) "Probability of Default". Als de kans zich daadwerkelijk voordoet dan wordt het verlies uitgedrukt in de 2) "Loss Given Default". Het totale verwachte verlies is dan de 3) "Expected Loss". Dit zijn individuele berekeningen, zonder rekening te houden met scenario's en kruisverbanden die zich kunnen voordoen. Via de "Value at Risk"-methode worden deze scenario's en kruisverbanden wel berekend via 5.000 simulaties. Uiteindelijk wordt dan een integraal risicobedrag bepaald.

Het risico van de leningen aan Pivot Park wordt, samen met de overige financiële risico's van de financiering van Pivot Park, afgedekt via de Algemene Risicoreserve en de Reserve Ontwikkelbedrijf en is dus niet opgenomen in de waarde van de VaR van € 0,4 mln.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de beleggingsportefeuilles is sinds 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. De overeenkomst is in 2023 met een jaar verlengd tot en met 30 november 2024, zonder mogelijkheid voor verdere verlenging. In 2024 zal een nieuwe aanbesteding van de vermogensbeheerder plaatsvinden. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagenda portefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2025 naar schatting respectievelijk € 2,3 mld. en € 339 mln., aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor 2025 ramen wij de kosten op ongeveer € 244.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu en in het verleden ook is gebeurd. De obligatieportefeuilles lopen dus langzaam af. In 2027 valt de laatste obligatie vrij in de immunisatieportefeuille en in 2026 in de investeringsagenda portefeuille. In de plaats van de obligaties zijn leningen aan decentrale overheden de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2024 bedraagt ongeveer € 2,0 mld.).

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden, het plaatsen van deposito's bij de Schatkist en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

EMU-saldo

Het EMU-saldo voor **2025** bedraagt op basis van de begrotingscijfers **2025** -/- € 317,3 mln. (zie bijlage 14). Bij de begroting 2024 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in **2025** -/-€ 147,1 mln. zou bedragen.

Renteschema

| Renteschema | | € |
|-------------|--|------------------|
| a. | De externe rentelasten over de korte en lange financiering | € 0 |
| b. | De externe rentebaten | -/- € 70.297.959 |

| | | | |
|---|---|------------|---------------------|
| Totaal door te rekenen externe rente | | | -/- € 70.297.959 |
| c. | De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend | -/- € 0 | |
| c. | De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend | -/- € 0 | |
| | | | -/- € 0 |
| Saldo door te rekenen externe rente | | | -/- € 70.297.959 |
| d1. | Rente over eigen vermogen | | € 0 |
| d2. | rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde) | | € 0 |
| | | | -/- € 70.297.959 |
| De aan taakvelden (programma's, inclusief obverzicht overhead) toe te rekenen rente | | | |
| e. | De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag) | | -/- € 0 |
| | | | |
| f. | Renteresultaat op het taakveld treasury | | -/- € 70.297.959 |

Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;

3. Stichtingen en verenigingen, en,
4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang. Het publieke belang dat verbonden partijen vertegenwoordigen wordt door Provinciale Staten gewogen bij de toetreding van de provincie tot een organisatie.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Bij privaatrechtelijke organisaties is dat onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders (AvA) of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen (RvC) of Raad van Toezicht (RvT). Bij gemeenschappelijke regelingen zijn we als provincie vertegenwoordigd in het Algemeen en/of Dagelijks Bestuur. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, ZEH NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de begroting is circa €76 miljoen aan doelrendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Nota

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Verbonden Partijen die op 2 februari 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. In de Nota Verbonden Partijen zijn de kaders en uitgangspunten vastgelegd voor de wijze waarop we als provincie omgaan met verbonden partijen. De nota beschrijft wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarop we willen sturen, welke instrumenten tot onze beschikking staan en hoe we die als provincie inzetten. De kaders en uitgangspunten hebben betrekking op

het aangaan, beheer, wijzigen en beëindigen van verbonden partijen. Ook zijn in de nota andere zaken die relevant zijn beschreven, zoals wet- en regelgeving en de wijze waarop op de monitoring, evaluatie en verantwoording rondom verbonden partijen plaatsvindt.

In zijn Memo aan Provinciale Staten over de Nota Verbonden Partijen 2024 d.d. 29 januari 2024 heeft Gedeputeerde Smeulders toegezegd dat op de Brabant-website een overzicht van alle verbonden partijen wordt geplaatst, waarin wordt verwezen naar de websites en de gepubliceerde jaarcijfers van de verbonden partijen. Als verbonden partijen hun jaarrekeningen niet publiceren, of geen eigen website hebben, wordt ervoor zorg gedragen dat Provinciale Staten de jaarrekeningen actief ontvangen. Het opstellen van een overzicht is momenteel onderhanden.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de Nota Verbonden Partijen. Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten (bijvoorbeeld wanneer de bezoldiging van de bestuurders niet binnen de WNT-norm valt), wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd. Dit is ook specifiek opgenomen in de tabel.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in onder subparagraaf Risico's en aandachtspunten (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen, maar mogelijk ook door (de gevolgen van) grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en wijzigingen in regelgeving. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transport- en afnameschaarste afgekondigd. De netgongestie neemt sindsdien steeds verder toe. Het heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin; de verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving, de realisatie van (zware) laadinfra en collectieve energievoorzieningen in de gebouwde omgeving, enz.

Verbonden partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast vervullen zij een rol bij oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld, onder andere via het voorzitterschap van de aandeelhouderscommissie. Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veiliggesteld.

Met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) dienen bestaande en nieuwe collectieve warmtesystemen voor 51% in eigendom te komen van (semi)publieke organisaties. . Op 18 juni 2024 is het wetsvoorstel Wcw voor de parlementaire behandeling naar de Tweede Kamer gestuurd. De AvA van Enexis heeft in 2024 een warmtestrategie vastgesteld, die de basis is voor een mogelijke rol bij de

aanleg, het eigendom en de exploitatie van (toekomstige) collectieve warmtesystemen binnen het verzorgingsgebied van Enexis.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De WNB-vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil. Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen. Met de verbonden partijen is en wordt in kaart gebracht wat de precieze gevolgen zijn. In het oog springende voorbeelden zijn de gevolgen voor uitbreidingen van het elektriciteitsnetwerk en voor de ontwikkeling van logistiek park Moerdijk.

Ruimte voor defensie

Door de toenemende dreiging in de wereld wil Defensie flink gaan uitbreiden. Uitbreiding van de activiteiten van Defensie zal impact hebben op de provincie Noord-Brabant. Het brengt zowel uitdagingen als kansen met zich mee voor zowel onze provincie als voor onze verbonden partijen, zoals bijvoorbeeld Eindhoven Airport en Businesspark Aviolanda.

Met deelneming BOM Holding BV wordt in 2024 verkend of een nieuw fonds zal worden opgericht dat zich op verzoek van het Ministerie van Defensie zal richten op dual-use investeringen.

Mutaties Verbonden partijen

We geven een overzicht van de (verwachte) mutaties binnen de verbonden partijen van de provincie:

Automotive Campus Helmond

De provincie steunt de campusorganisatie Stichting Automotive Campus Helmond middels subsidie, is eigenaar van gronden op de campus en is al geruime tijd samen met Bouwbedrijf Van de Ven en Gemeente Helmond betrokken bij de doorontwikkeling van de campus. Provinciale Staten hebben eerder kennisgenomen van de externe onderzoeken die de provincie heeft laten doen met betrekking tot de toekomstontwikkelingen van de campus, zie Statenmededeling van 6 juni 2023 en Statenmededeling van 14 mei 2024. In dat kader wordt ook de doorontwikkeling naar een nieuwe governance / verbonden partij verkend.

BGTS Geopark Schelde Delta

In 2014 is het initiatief gestart om tot een Geopark Schelde Delta te komen. Voor het UNESCO Global Geopark label is het noodzakelijk dat het Geopark Schelde Delta een zelfstandige juridische entiteit is. Het Geopark is grensoverschrijdend, waardoor het oprichten van de 'Benelux Groepering Territoriale Samenwerking Geopark Schelde Delta' een passende rechtsvorm is. PS worden uitgenodigd om eventuele wensen en bedenkingen kenbaar te maken. Zie Statenvoorstel 36/24A.

De volgende verbonden partijen doorlopen momenteel het beëindigingsproces;

- Green Chemistry Campus BV (GCC);
- Stichting Beheer Museumkwartier;
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV
- Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

In de volgende subparagraaf wordt de status en argumentatie per verbonden partij nader toegelicht.

Risico's en aandachtspunten

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.?

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de Nota Verbonden Partijen. Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten (bijvoorbeeld wanneer de bezoldiging van de bestuurders niet binnen de WNT-norm valt), wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd. Dit is ook specifiek opgenomen in de tabel.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

Lijst van verbonden partijen
Gemeenschappelijke regelingen

| Naam | Beleid | Governance | Financiën | Aandeelhouderschap | Binnen kaders Nota VP |
|---|---|------------|-----------|--------------------|-----------------------|
| 1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf) | Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie | | | actief | |
| 1.2 Zuidelijke Rekenkamer | Kwaliteit Openbaar Bestuur | | | monitorend | |
| 1.3 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant | Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving | | | actief | |
| 1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant | Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving | | | actief | |
| 1.5 Omgevingsdienst Brabant Noord | Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving | | | actief | |
| 1.6 De Hollandse Waterlinies | Cultuur, Sport en Erfgoed | | | actief | |
| 1.7 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant | Slimme & Groene Mobiliteit | | | actief | |

1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)

Havenbedrijf Moerdijk is eind 2023 gestart met de voorbereiding van een nieuwe bedrijfsstrategie die eind 2024 of in 2025 ter vaststelling aan de AvA zal worden voorgelegd.

Vanwege het onverwachte vertrek van één van de commissarissen op korte termijn heeft de voorzitter van de RvC aangeboden een jaar langer te blijven tot de RvC weer op sterkte is. De provincie heeft geen statutaire bevoegdheid om één of meer commissarissen voor te dragen. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie. We worden voldoende betrokken bij de vaststelling van het profiel en voorgenomen benoeming, maar bij een volgende statutenwijziging zal dit worden meegenomen. In het tweede halfjaar van 2024 zal de governance worden geëvalueerd.

Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

Vanaf 1 januari 2025 is de provincie geen deelnemer meer in de Gemeenschappelijke regeling Kleinschalig collectief vervoer Brabant-Noordoost. De overige deelnemers zetten hun activiteiten middels een nieuwe gemeenschappelijke regeling voort. PS hebben wensen en bedenkingen kunnen uitten bij de voorgenomen uitstap uit de GR. Zie ook Statenvoorstel 57/23A.

2. Vennootschappen en coöperaties

| Naam | Beleid | Governance | Financiën | Aandeelhouderschap | Binnen Kaders Nota VP |
|---|---------------------------------------|------------|-----------|--------------------|-----------------------|
| 2.1 Enexis NV | Milieu, Energie & Circulaire Economie | | | Actief | |
| 2.2 CSV Amsterdam BV | Milieu, Energie & Circulaire Economie | | | Actief | |
| 2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV | Milieu, Energie & Circulaire Economie | | | Actief | |
| 2.4 Brabant Water NV | Water en Bodem | | | Actief | |
| 2.5 Eindhoven Airport NV | Slimme & Groene Mobiliteit | | | Actief | |

| | | | | |
|------|---|---|------------|--|
| 2.6 | BOM Holding BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie | Actief | |
| 2.7 | Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV | Wonen, Werken en Leefomgeving | Actief | |
| 2.8 | Business Park Aviolanda BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken en Leefomgeving | Actief | |
| 2.9 | Nederlandse Waterschapsbank NV | Algemeen financieel beleid Water en Bodem | Monitorend | |
| 2.10 | BNG Bank NV | Kwaliteit Openbaar Bestuur Algemeen financieel beleid | Monitorend | |
| 2.11 | ZEH NV | Milieu, Energie & Circulaire Economie | Monitorend | |
| 2.12 | Pivotpark Holding BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken en Leefomgeving | Actief | |
| 2.13 | Green Chemistry Campus BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling | Actief | |

| | | | | | | |
|------|---|---|--|--|--------|--|
| | | Milieu, Energie & Circulaire Economie | | | | |
| 2.14 | Groen Ontwikkelfonds Brabant BV | Natuur Water en Bodem | | | Actief | |
| 2.15 | NV Monumenten Beheer Brabant | Cultuur, Sport en Erfgoed | | | Actief | |
| 2.16 | Brabant Startup Fonds BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling | | | Actief | |
| 2.17 | BrabantRing BV | Economie, Kennis en Talentontwikkeling | | | Actief | |
| 2.18 | Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV | Wonen, Werken en Leefomgeving Slimme & Groene Mobiliteit | | | Actief | |

2.1 Enexis NV

In het voorjaar van 2024 heeft de AvA ingestemd met aanpassing van het strategisch plan (2022) in verband met de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening (zie ook hiervoor onder Ontwikkelingen en onzekerheden). Enexis treft op basis daarvan voorbereidingen voor een actieve rol bij de ontwikkeling van initiatieven in haar verzorgingsgebied. Zie Statenmededeling 11 juni 2024.

In 2023 is de heer R. (Rutger) van der Leeuw benoemd tot CEO van Enexis en mevrouw L. (Liesbeth) Kaashoek tot COO a.i. Met ingang van 1 april 2024 is J.G. (Han) Slootweg benoemd tot COO. De RvB voldoet met deze benoeming niet aan de gewenste diversiteit (M/V = 3/1). De AHC heeft hierover een positief advies uitgebracht aan de RvC.

Ten aanzien van de RvC heeft de AvA in april 2024 ingestemd met herbenoeming van de heer J.F.M. (Joost) van Dijk voor een periode van 2 jaar en met de benoeming van mevrouw E.A. (Els) de Groot als nieuw lid van de RvC en voorzitter van de auditcommissie. De M/V-verhouding is 3/2.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Het bestuur heeft met de convenantpartners overeenstemming bereikt over uittreding uit het Convenant inzake Publieke Belangen Kerncentrale Borssele en zal met deze partijen een uittredingsovereenkomst sluiten. De AvA heeft ingestemd met ontbinding van de vennootschap, die naar verwachting in september zal worden geëffectueerd.

2.4 Brabant Water NV

De provincie heeft als aandeelhouder van Brabant Water NV geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Brabant Water. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen.

Deze afwijking zal bij een toekomstige statutenwijziging worden meegenomen, maar is voor nu acceptabel. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) houdt toezicht op de openbare drinkwatervoorziening. Dat gaat over de kwaliteit van drinkwater, de leveringszekerheid en over de doelmatigheid van de drinkwatervoorziening. De provincie wordt net als de overige aandeelhouders uitgenodigd om te reflecteren op de ondernemingsstrategie van Brabant Water. Daarnaast werkt de provincie samen met Brabant Water vanuit haar wettelijke zorgplicht uit de Drinkwaterwet om te zorgen voor een duurzame drinkwatervoorziening. Daartoe hebben de provincie en Brabant Water NV de overeenkomst 'Op pad naar een duurzame drinkwatervoorziening Brabant Water, 2023-2030' getekend. Op basis van deze overeenkomst werken Brabant Water en de provincie samen aan een duurzame drinkwatervoorziening, nu en in de toekomst. De voortgang van de afspraken wordt jaarlijks besproken. In 2027 vindt een uitgebreide tussenevaluatie plaats.

2.5 Eindhoven Airport NV

De governance bij Eindhoven Airport voldoet op een aantal punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Eindhoven Airport NV geldt de WNT niet.
- Binnen de RvC voldoet de man/vrouw met een 4/1 verhouding niet aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (3/2).
- De provincie/aandeelhouders van Eindhoven Airport NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Eindhoven Airport NV.

Conform de statuten stelt de directie jaarlijkse een businessplan met begroting op over een periode van de komende vijf jaar. De RvC is statutair bevoegd om dit businessplan goed te keuren. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen. Deze afwijking is in het geval van Eindhoven Airport NV voor nu acceptabel. Halfjaarlijks worden de aandeelhouders van Eindhoven Airport NV met een toelichting geïnformeerd over (de voortgang op) het vastgesteld businessplan. Bij een statutenwijziging zal dit worden meegenomen.

Met een belang van 24,5% heeft de provincie in de AvA geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en diversiteit.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft in juni 2024 een besluit genomen over de in oktober 2020 ingediende aanvraag van Eindhoven Airport voor een vergunning op basis van de Wet natuurbescherming. Voor Eindhoven Airport geldt geen vergunningplicht omdat de aanvraag betrekking heeft op de bestaande rechten van de luchthaven. Met het oog op bescherming van de nabijgelegen Natura2000-gebieden wil het ministerie wel regie houden en voorkomen dat de stikstofuitstoot in de toekomst toeneemt. Daarom heeft het een maatwerkvoorschrift aan de luchthaven opgelegd. Hiermee wordt de uitstoot van de luchtgebonden activiteiten - zoals opgenomen in de stikstofberekeningen bij de vergunningaanvraag - als maximaal toegestane bovengrens vastgelegd.

2.6 BOM Holding BV

In 2024 loopt de huidige meerjarenstrategie af. BOM bereidt in overleg met de aandeelhouders een nieuwe meerjarenstrategie voor de periode 2025-2028 voor.

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte CV (RvR)

Het moment waarop RvR de terugverdienopgave heeft gerealiseerd komt dichterbij. RvR acteert reeds breder op maatschappelijke opgaven (zie Statenmedeling 5231670) en in het bestuursakkoord voor Brabant is opgenomen dat we RvR in willen blijven zetten voor de kwaliteitsverbetering van het buitengebied. Momenteel wordt onderzocht op welke wijze hier invulling aan kan worden gegeven.

2.8 Business Park Aviolanda BV

In 2023 heeft de AvA een nieuw ondernemingsplan met een vastgoedstrategie vastgesteld, waarin ook de organisatorische gevolgen zijn uitgewerkt. De ontwikkeling van Aviolanda, in samenwerking met Defensie, de ondernemingen en onderwijsinstellingen op de campus, heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. In 2024 is er de uitdaging om tot uitvoering van het ondernemingsplan te komen en wordt de financiering uitgewerkt. In de AVA van mei 2024 zijn de nieuwe statuten en bijbehorend convenant door de AVA vastgesteld waarmee de governance weer actueel en toekomstbestendig is.

Tevens is in 2023 de heer I.M. (Ivo) van der Vlis benoemd tot directeur en de heer S. (Steven) Soederhuizen toegetreden tot de RvC.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank NV)

De governance bij NWB Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor NWB Bank NV geldt de WNT niet.
- De provincie/aandeelhouders van NWB Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van NWB Bank NV.

Met een belang van 0,12% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.10 BNG Bank NV

De governance bij BNG Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor BNG Bank NV geldt de WNT niet.
- De provincie/aandeelhouders van BNG Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van BNG Bank NV. Conform de statuten dient jaarlijks in de AvA een toelichting op de strategie te worden gegeven.

Met een belang van 0,07% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.11 ZEH

In de in 2023 herijkte strategie is opgenomen dat het de voorkeur heeft van de publieke aandeelhouders om de aandelen in EPZ te verkopen aan de Staat, met als alternatief het vervreemden van de aandelen aan een private partij. In 2024 is het overleg met de Staat hierover gestart. De provincie heeft hierin gezien het uitermate beperkte aandelenbelang (0,05%) geen actieve rol.

2.12 Pivotpark Holding BV

Pivot Park bereidt een campus- en vastgoedstrategie voor die naar verwachting eind 2024 aan de AvA aangeboden wordt ter vaststelling. Hiermee wordt het punt op de horizon bepaald en wordt helder wat in de komende jaren wel en niet nodig is voor een financieel duurzaam Pivot Park. Daarbij kijkt Pivot Park ook specifiek naar de volwassenheid van de organisatie en wordt er in 2024 een start gemaakt met de actualisatie van de governance.

Het verkoopproces van Pivot Park Screening Centre (PPSC) heeft geen resultaat opgeleverd. Strategische opties worden nu verkend. De organisatie van PPSC is aangepast aan de marktomstandigheden.

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding BV is nog altijd mager en vraagt aandacht. De omzet neemt toe als gevolg van gestegen verhuuropbrengsten.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

GCC verkeert in financiële moeilijkheden en is niet meer nodig om beleidsdoelstellingen van de provincie te realiseren. De provincie wil haar belang in de GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen, evenals medeaandeelhouders gemeente Bergen op Zoom en B.V. REWIN West-Brabant.

Provinciale Staten zijn geïnformeerd (Statenmededeling 5905586) over het voornemen van de provincie om haar belang in GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen. In de provinciale begroting 2024 is voor de doorontwikkeling of afbouw €2 mln. door Provinciale Staten beschikbaar gesteld; €1 mln. in begroting 2024 €1mln. in een stelpost.

Inmiddels is in juni 2024 duidelijk geworden dat een doorstart onder een andere aandeelhouder niet haalbaar is gebleken. Dat maakt dat de GCC de komende periode wordt afgebouwd en uiteindelijk zal worden ontbonden.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van €2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

In verband met het bereiken van de maximale zittingstermijn van de heer G. (Gerard) van Harten als voorzitter ontstond in 2023 een vacature in de RvC. De heer W. (Ward) Mosmuller is in de AVA van april 2024 benoemd als nieuwe voorzitter van de RvC van GCC. Bij de selectieprocedure is nadrukkelijk aandacht geweest voor een evenwichtige man/vrouw verhouding, maar gezien de ervaring van dhr. Mosmuller werd zijn voordracht in de situatie waarin de GCC verkeerd als meest geschikte gezien. Met deze benoeming bleef de man/vrouw verhouding binnen de RvC 3/0 en wijkt daarmee af van de in de Nota Verbonden Partijen opgenomen richtlijn.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

De opdracht van de provincie aan Groen Ontwikkelfonds Brabant BV heeft een looptijd tot en met 2027. In oktober 2022 is door Provinciale Staten het Beleidskader Natuur vastgesteld (Statenvoorstel 57/22A), waarin onder meer is opgenomen dat de provincie de realisatie van EVZ's wil afronden in 2035 en de opgave voor de inrichting van NNB in 2030. De provincie zal in 2024 bezien in hoeverre de looptijd van het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV wordt verlengd.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Ons erfgoedbeleid is niet gericht op eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze over de toekomst van Monumenten Beheer Brabant en daarom loopt er momenteel een proces om te komen tot een

duurzame toekomst voor de monumentale panden. Hierbij wordt een verbinding gezocht met de erfgoeddoelen uit het Beleidskader Levendig Brabant en die van de immunisatieportefeuille.

In het kader van dit proces is besloten een aantal (her)taxaties te laten uitvoeren. Dit heeft tot gevolg dat de accountantscontrole op de jaarrekening pas later dan gepland afgerond kan worden. De jaarrekening 2023 wordt naar verwachting in september vastgesteld.

Gezien het onzekere toekomstperspectief is in de provinciale jaarrekening reeds eerder een voorziening van €2.058.000 getroffen voor deze deelneming (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

2.16 Brabant Startupfonds BV

In 2024 wordt het Brabant Startupfonds geëvalueerd, zowel op de governance-aspecten als het bereiken van de publieke doelen van de verbonden partij. Provinciale Staten zullen in het vierde kwartaal over de uitkomst worden geïnformeerd.

Het bestuur van de vennootschap bestaat uit een CEO en CFRO. Beide worden ingevuld door een man en daarmee wordt niet voldaan aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (1/1). Bij een mutatie in het bestuur zal er aandacht zijn voor diversiteit.

2.17 BrabantRing BV

BrabantRing BV bevindt zich in de oprichtingsfase. De governance afspraken zijn gemaakt en de financiën worden in 2024 verder ingericht. Zoals opgenomen in de businesscase bij de start van BrabantRing zal daarbij ook de mogelijkheid voor een leningsovereenkomst tussen de provincie en BrabantRing worden beoordeeld. Omdat de financiering naar verwachting in het vierde kwartaal 2024 tot stand zal komen, is een aanloopfinanciering verstrekt, vooruitlopend op de uiteindelijke financiering om al in 2024 te kunnen starten met de eerste activiteiten. De statutair bestuurder van BrabantRing BV en de RvC nemen het voortouw in het finaliseren van de governance-afspraken en de aanvraag voor de financiering. Vanaf 2025 zal de bedrijfsvoering van BrabantRing BV volledig operationeel zijn en kan het beleid tot uitvoering worden gebracht.

2.18 Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV

Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV is op 1 maart 2024 opgericht. Op de AvA van 27 juni 2024 zijn in het kader van goede governance onder andere het bestuursreglement en het RvC-reglement vastgesteld. In de tweede helft van 2024 wordt de governance verder uitgewerkt door het updaten van de profielschetsen, in verband met de gewijzigde omvang van de RvC van 3 naar 5 leden.

In het kader van de uitvoering van het 'Convenant Rijk en regio investeringen in ondernemingsklimaat microchipsector' verkennen rijk en regio de mogelijkheid van een participatie van het rijk in de ontwikkelingsmaatschappij.

3. Stichtingen en verenigingen

| Naam | Beleid | Governance | Financiën | Deelnemerschap | Binnen kaders Nota VP |
|------|--------|------------|-----------|----------------|--------------------------|
|------|--------|------------|-----------|----------------|--------------------------|

| | | | |
|-----|--|--|------------|
| 3.1 | Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging) | Kwaliteit Openbaar Bestuur | Monitorend |
| 3.2 | Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging) | Kwaliteit Openbaar Bestuur | Monitorend |
| 3.3 | Stichting Brabant C Fonds | Cultuur, Sport & Erfgoed | Actief |
| 3.4 | Stichting Beheer Museumkwartier | Cultuur, Sport & Erfgoed | Actief |
| 3.5 | Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant | Cultuur, Sport & Erfgoed | Actief |
| 3.6 | Stichting COO BIC | Economie, Kennis en Talentontwikkeling | Actief |

3.3 Stichting Brabant C Fonds

De looptijd van het Brabant C fonds is verlengd tot en met 2024. Momenteel gaat Brabant C een transitie door naar het zijn van een zelfstandige organisatie en het inzetten op privaat-publieke samenwerking/fonds. In dat kader wordt onderzocht of de provincie haar deelname aan de stichting kan beëindigen.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Per 29 september 2023 heeft de provincie het gebouw van het Design Museum gekocht van de gemeente Den Bosch. Daarmee is al het vastgoed in het Museumkwartier nu in eigendom van de provincie. Uit intern onderzoek is gebleken dat er geen zwaarwegende redenen zijn om de Stichting in stand te houden. Zie Statenmededeling 26 maart 2024. Het vastgoed zal door de provinciale organisatie worden beheerd.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant

In het tweede kwartaal van 2024 is gestart met de evaluatie hoe het LOF functioneert sinds de koerswijziging van 2021 (aanpassingen in de investeringsstrategie en het investeringsreglement van het fonds). Naar verwachting is de evaluatie in het vierde kwartaal afgerond. Provinciale Staten zullen over de uitkomst worden geïnformeerd.

3.6 Stichting Campus Ontwikkelings Organisatie (COO) BIC

In maart 2024 is de COO BIC opgericht. Momenteel wordt door de RvT een nieuwe directeur geworven ter vervanging van de interim-directeur. In 2024 zal deze nieuwe directeur zijn aangesteld.

4. Overige verbonden partijen

| Naam | Beleid | Governance | Financiën | Aandeelhouderschap | WNT |
|---|------------------|------------|-----------|--------------------|--------|
| 4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen | Natuur en milieu | | | Actief | N.v.t. |

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.

Uit de periodieke rapportages van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2023 negatief is. De reden hiervan is dat in 2022 het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisereserve onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken. De waarde van de egalisereserve per 31 december 2023 bedraagt negatief € 5.902.351. Op 31 december 2022 was de waarde € 6.830.328 negatief. In 2023 is dus een deel van het verlies van 2022 ingelopen.

Vanwege het relatief hoge tekort per eind 2023 staat het stoplicht voor Financiën net als in 2022 op rood.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

| Naam | Vestigingsplaats | Portefeuille (eigenaar / inhoud) | Bestuurlijk Belang | Aandeel |
|---|------------------|----------------------------------|---|---------|
| 1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf) | Moerdijk | Smeulders/Van Gruijthuijsen | Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie | 50,0% |
| 1.2 Zuidelijke Rekenkamer | Eindhoven | Programmaraad | Lid programmaraad | 50,0% |
| 1.3 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant | Tilburg | Smeulders* | Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur | 39,0% |
| 1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant | Eindhoven | Oudenhoven / Boelema | Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur | 35,0% |

| | | | | | |
|-----|---|------------------|----------------------|---|-------|
| 1.5 | Omgevingsdienst Brabant Noord | 's-Hertogenbosch | Oudenhoven / Boelema | Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur | 39,0% |
| 1.6 | De Hollandse Waterlinies | Utrecht | Maes* | Lid van Gemeenschappelijk Orgaan | 10% |
| 1.7 | Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant | Oss | Smeulders | Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur | 8,15% |

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x €1000

| Naam | Lening | Garantstelling | Eigen vermogen per 01-01-2025* | Eigen vermogen per 31-12-2025* | Vreemd vermogen per 01-01-2025* | Vreemd vermogen per 31-12-2025* |
|---|--------|----------------|--------------------------------|--------------------------------|---------------------------------|---------------------------------|
| 1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf) | | 280.000.000* | 97.265 | 97.265 | 212.476 | 212.476 |
| 1.2 Zuidelijke Rekenkamer | | | (4) | (4) | 244 | 244 |
| 1.3 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant | | | 4.757 | 4.757 | 8.960 | 8.960 |
| 1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant | | | 2.841 | 2.841 | 7.760 | 7.760 |
| 1.5 Omgevingsdienst Brabant Noord | | | 9.262 | 9.262 | 12.329 | 12.329 |
| 1.6 De Hollandse Waterlinies | | | 827 | 827 | 0 | 0 |

| | | | | | |
|-----|---|-----|-----|-----|-----|
| 1.7 | Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant | 839 | 839 | 391 | 391 |
|-----|---|-----|-----|-----|-----|

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

* De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

| | Naam | Vestigingsplaats | Portefeuille (eigenaar / inhoud) | Bestuurlijk belang | Aandeel | Nominale waarde | Agio | Gestort | Boekwaarde |
|-----|---|------------------|----------------------------------|---|---------|-----------------|------|---------|------------|
| 2.1 | Enexis NV | 's-Hertogenbosch | Smeulders / Maes | stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC | 30,8% | 46.144 | - | 46.144 | - |
| 2.2 | CSV Amsterdam BV | 's-Hertogenbosch | Smeulders* | Stemrecht / lid AHC | 30,8% | 6 | - | 6 | 6 |
| 2.3 | Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV | 's-Hertogenbosch | Smeulders* | Stemrecht / lid AHC | 30,8% | pm | - | pm | - |
| 2.4 | Brabant Water NV | 's-Hertogenbosch | Smeulders / Boelema | Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC | 31,6% | 88 | - | 88 | - |
| 2.5 | Eindhoven Airport NV | Eindhoven | Van Gruijthuijsen / Smeulders | Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC | 24,5% | 1.112 | - | 556 | - |

| | | | | | | | | | |
|----------|--|----------------------|-------------------------------------|--|-------|-------|--------|--------|--------|
| 2.6 | BOM Holding BV | Tilburg | Smeulders / Van Gruijthuijsen | stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC | 100% | 1 | 50.827 | 50.828 | 50.828 |
| 2.7 a | Ruimte voor Ruimte Beheer BV | 's- Hertogenbosch | Smeulders / Dirken | Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC | 100% | 30 | 89 | 119 | 111 |
| 2.7 b | Ruimte voor Ruimte CV | 's- Hertogenbosch | Smeulders / Dirken | Stemrecht / Commanditair vennoot | 99% | 1.485 | 24.457 | 25.943 | 24.498 |
| 2.8 | Business Park Aviolanda BV | Woensdrecht | Smeulders / Van Gruijthuijsen | Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC | 80% | 11 | 6.477 | 6.488 | 6.488 |
| 2.9 | Nederlandse Waterschapsbank NV | 's-Gravenhage | Van Gruijthuijsen* | Stemrecht | 0,12% | 22 | - | 8 | - |
| 2.10 | NV Bank voor Nederlandse Gemeenten | 's-Gravenhage | Van Gruijthuijsen* | Stemrecht | 0,07% | 100 | - | 100 | - |
| 2.11 | ZEH NV | Middelburg | Smeulders* | Stemrecht | 0,05% | 4 | - | 4 | - |
| 2.12 | Pivotpark Holding BV | Oss | Smeulders / Van Gruijthuijsen | Stemrecht | 70,7% | 20 | 6.282 | 6.302 | 6.302 |
| 2.13 | Green Chemistry Campus BV | Bergen op Zoom | Smeulders / Van Gruijthuijsen | Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC | 60% | 11 | - | 2.311 | 2.300 |

| | | | | | | | | | |
|------|---|------------------|-------------------------------|-----------|--------|-------|---|-------|-------|
| 2.14 | Groen Ontwikkelfonds Brabant BV | 's-Hertogenbosch | Smeulders / Roijackers | Stemrecht | 100% | - | - | - | - |
| 2.15 | NV Monumenten Beheer Brabant | 's-Hertogenbosch | Smeulders / Maes | Stemrecht | 72% | 2.058 | - | 2.058 | 2.058 |
| 2.16 | Brabant Startup Fonds BV | Tilburg | Smeulders / Van Gruijthuijsen | Stemrecht | 100% | - | - | - | - |
| 2.17 | BrabantRing BV | Eindhoven | Smeulders / Van Gruijthuijsen | Stemrecht | 30,20% | - | - | - | - |
| 2.18 | Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV | Eindhoven | Van Gruijthuijsen / Smeulders | Stemrecht | 50% | | | | |

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

| Naam | Lening per 30-06-2023 | Garantstelling | Eigen vermogen per 1-1 2025* | Eigen vermogen per 31-12 2025* | Vreemd vermogen per 1-1 2025* | Vreemd vermogen per 31-12 2025* | Resultaat 2025 na belasting* | Resultaat 2024 na belasting* Netto Dividend, ontvangen in 2025 over 2024 |
|---------------|-----------------------|----------------|------------------------------|--------------------------------|-------------------------------|---------------------------------|------------------------------|---|
| 2.1 Enexis NV | 159.490 | | 5.320.000 | 5.320.000 | 5.140.000 | 5.140.000 | 72.000 | pm |

| | | | | | | | | |
|----------|---|---------|-----------|-----------|-------------|-------------|---------|----|
| 2.2 | CSV Amsterdam BV | | 84 | 84 | 64 | 64 | -126 | 0 |
| 2.3 | Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV | | 1.444 | 1.444 | 32 | 32 | -36 | 0 |
| 2.4 | Brabant Water NV | | 699.235 | 699.235 | 618.615 | 618.615 | 9.213 | 0 |
| 2.5 | Eindhoven Airport NV | | 133.626 | 133.626 | 30.187 | 30.187 | 19.193 | pm |
| 2.6 | BOM Holding BV | 101.352 | 87.280 | 87.280 | 267.399 | 267.399 | -2.483 | 0 |
| 2.7 a | Ruimte voor Ruimte Beheer BV | | 734 | 734 | 261 | 261 | 57 | 0 |
| 2.7 b | Ruimte voor Ruimte CV | | 26.337 | 26.337 | 5.968 | 5.968 | 2.587 | 0 |
| 2.8 | Business Park Aviolanda BV | 12.069 | 13.435 | 13.435 | 20.785 | 20.785 | 60 | 0 |
| 2.9 | Nederlandse Waterschapsbank NV | 50.000 | 2.060 | 2.060 | 73.849.000 | 73.849.000 | 126.000 | pm |
| 2.10 | NV Bank voor Nederlandse Gemeenten | 49.800 | 4.721.000 | 4.721.000 | 110.819.000 | 110.819.000 | 240.000 | pm |
| 2.11 | ZEH NV | | 1.721.885 | 1.721.885 | 580.461 | 580.461 | 104.548 | pm |

| | | | | | | | | |
|------|---|--------|--------|--------|--------|--------|--------|---|
| 2.12 | Pivotpark Holding BV | 62.258 | 14.477 | 14.477 | 73.263 | 73.263 | -3.115 | 0 |
| 2.13 | Green Chemistry Campus BV | | 753 | 753 | 126 | 126 | 15 | 0 |
| 2.14 | Groen Ontwikkelfonds Brabant BV | | 0 | 0 | 7.328 | 7.328 | 0 | 0 |
| 2.15 | NV Monumenten Beheer Brabant | 8.100 | 578 | 578 | 8.750 | 8.750 | -194 | 0 |
| 2.16 | Brabant Startup Fonds BV | 14.783 | 0 | 0 | 22.188 | 22.188 | 0 | 0 |
| 2.17 | BrabantRing BV | | 752 | 752 | 454 | 454 | -425 | 0 |
| 2.18 | Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV | | n.b. | n.b. | n.b. | n.b. | n.b. | 0 |

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

| | Naam | Vestigingsplaats | Portefeuille (eigenaar / inhoud) | Bestuurlijk Belang | Aandeel |
|-----|--|------------------|----------------------------------|---------------------|----------------------|
| 3.1 | Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging) | 's-Gravenhage | Boelema* | Lid van het bestuur | 9,63% (Bij12 10,60%) |

| | | | | | |
|-----|---|------------------|------------------------------|---|-------|
| 3.2 | Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging) | Brussel | Van Gruijthuijsen* | Lid van het bestuur | 8,33% |
| 3.3 | Stichting Brabant C Fonds | Tilburg | Smeulders / Maes | Benoeming schorsing en ontslag leden RvT | 100% |
| 3.4 | Stichting Beheer Museumkwartier | 's-Hertogenbosch | Smeulders / Maes | Benoeming schorsing en ontslag leden RvT | 100% |
| 3.5 | Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant | Oisterwijk | Smeulders / Maes | lid van de raad van deelnemers. | 50% |
| 3.6 | Stichting COO BIC | Eindhoven | Smeulders/ Van Gruijthuijsen | Lid van de raad van advies en lid raad van deelnemers | 50% |

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

| Naam | Lening | Garantstelling | Eigen vermogen per 01-01-2025* | Eigen vermogen per 31-12-2025* | Vreemd vermogen per 01-01-2025* | Vreemd vermogen per 31-12-2025* |
|--|--------|----------------|--------------------------------|--------------------------------|---------------------------------|---------------------------------|
| 3.1 Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging) | | 120 | 9.393 | 9.393 | 38.269 | 38.269 |
| 3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging) | | | 705 | 705 | 711 | 711 |
| 3.3 Stichting Brabant C Fonds | | | 419 | 419 | 9.405 | 9.405 |

| | | | | | |
|-----|--|-------|-------|------|------|
| 3.4 | Stichting Beheer Museumkwartier | 100 | 100 | 639 | 639 |
| 3.5 | Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant | 5.112 | 5.112 | 4 | 4 |
| 3.6 | Stichting COO BIC | n.b. | n.b. | n.b. | n.b. |

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

| Naam | Vestigingsplaats | Portefeuille (eigenaar / inhoud) | Bestuurlijk Belang | Aandeel |
|---|------------------|----------------------------------|--|---------|
| 4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen | 's-Hertogenbosch | Van Gruijthuijsen / Roijackers | GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur | 100% |

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

| Naam | Lening | Garantstelling | Eigen vermogen per 01-01-2025* | Eigen vermogen per 31-12-2025* | Vreemd vermogen per 01-01-2025* | Vreemd vermogen per 31-12-2025* |
|---|--------|----------------|--------------------------------|--------------------------------|---------------------------------|---------------------------------|
| 4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen | | | 90.189 | 90.189 | 32.131 | 32.131 |

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

| Fonds* | Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln | Looptijd t/m | Revolverendheid | Multiplier | Portefeuille |
|--|--|--------------|--------------------|------------|------------------|
| 5.1 Innovatiefonds Brabant** | 125 | 2037 | Nominaal | ≥ 3 | Van Gruijthuisen |
| 5.2 Energiefonds Brabant** | 60 | 2037 | Nominaal | ≥ 4 | Maes |
| 5.3 Brabant C fonds | 36 | 2024 | Beperkt | ≥ 3 | Maes |
| 5.4 Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur | 209,1 | 2027 | Niet of nauwelijks | ≥ 2 | Roijackers |
| 5.5 Leisure Ontwikkel fonds Brabant | 5 | 2027 | Beperkt (33-66%) | ≥ 2 | Maes |
| 5.6 Brabant Startup Fonds | 15 | 2033 | 50% | ≥ 3 | Van Gruijthuisen |

* Zie bijlagenbundel begroting 2025 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid is vastgelegd in de Nota grondbeleid 2022. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in verbonden partijen en externe Ontwikkelmaatschappij, zoals de Onderneming Ruimte voor Ruimte (ORR) en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen van ontwikkelprogramma's. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling. Daarnaast zetten we onze ervaring op gebied van proces en projectmanagement en onze vastgoedkennis en financiën in.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met overige overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning, wonen en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit de perspectiefnota 2024-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Investeringskrediet

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2025. Het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf. Deze prognoses zijn per 1 juli 2024 geactualiseerd en vormen de basis voor het boekwaardeverloop in 2025. Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2025 over ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf

| Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf | | |
|------------------------------------|----------------|------------|
| Instrument | Boekwaarde per | |
| | 1-1-2025 | 31-12-2025 |
| Deelnemingen | 9.008.160 | 9.008.160 |

| | | |
|---------------------------|--------------------|--------------------|
| Grond | 70.716.946 | 62.302.225 |
| Leningen/garantstellingen | 97.090.992 | 99.094.465 |
| Totaal | 176.816.098 | 170.404.850 |

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie (BIE) zijn.

| Project | Boekw aarde 1-1- 2025 | Vermeer dering | Vermind ering | Boekw aarde 31-12- 2025 | Voorzi ening | Nog te ma ken kost en | Nog te realiser en opbren gsten | Resul taat nomi naal | Resul taat conta nte waar de |
|--|--------------------------------|-------------------|------------------|----------------------------------|-----------------|--------------------------------------|---|-------------------------------|---|
| Ruimte voor ruimte | | | | | | | | | |
| Aarle Rixtel, opstal 6 | 115.05 3 | | | 115.05 3 | | | 115.05 3 | | |
| Esch, De Ruiting 2 | 464.69 0 | | 464.690 | 0 | | | | | |
| Cultuurhist orisch erfgoed | | | | | | | | | |
| Geertruiden berg | 1.797.8 52 | 257.000 | 110.000 | 1.944.8 52 | | | 1.944.8 52 | | |
| Bedrijvente rreinen | | | | | | | | | |
| Moerdijk, logistiek Park Moerdijk | 1.466.3 01 | 20.000 | 1.486.30 1 | 0 | | | | | |
| Landgoed ontwikkelin g | | | | | | | | | |
| Strijbeek Markhoeve | 1.684.5 33 | | 1.684.53 3 | 0 | | | | | |

| | | | | | | | | | |
|--------|---------------|---------|---------------|---------------|---|---|---------------|---|---|
| Totaal | 5.528.4 29 | 277.000 | 3.745.52 4 | 2.059.9 05 | 0 | 0 | 2.059.9 05 | 0 | 0 |
|--------|---------------|---------|---------------|---------------|---|---|---------------|---|---|

De geraamde resterende ruimte in het revolverend Investeringskrediet groot € 235 mln., waarvan €170,4 mln. is ingezet, bedraagt 31-12-2025 € 64,6 mln.

| Instrument | Boekwaarde 31-12-2025 | Restant krediet 31-12-2025 |
|-----------------------------|-----------------------|----------------------------|
| Investeringskrediet | | 235.000.000 |
| Deelnemingen | 9.008.160 | |
| Grond | 62.302.225 | |
| leningen / garantstellingen | 99.094.465 | |
| | | 170.404.850 |
| Totaal | | 64.595.150 |

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2025.

Risicoreserveringen en risico's

In volgende tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2025 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan € 76,3 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 30,2 mln. en een geraamde voorziening van € 32,9 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 13,2 mln., ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen. Een deel van de middelen in deze reserve is bestemd voor op voorhand niet (beoogde) revolverende inzet voor onder meer stedelijke transformaties, verkenningen, onderzoeken, etc. Doel van dit compartiment is om deze middelen af te scheiden van het risicocompartiment zodat er een eenduidig inzicht is in de beschikbare middelen voor risicoafdekking en voor niet-revolverende inzet. Hierdoor kan ook de berekening van het weerstandvermogen op het risicodeel van de reserve op een eenduidige wijze plaatsvinden.

Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve ten behoeve van voorbereidende plan- en ontwikkelkosten, bedraagt ultimo 2025 € 3,6 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2024 en 2025 voor lopende verkenningen ten behoeve van onder andere toekomstige stedelijke transformatieprojecten.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve heeft ultimo 2025 een verwacht saldo van € 0,5 mln.

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

| Programmabegroting | Thema | | Saldo | Mutatie 2025 | Saldo |
|--|------------------------------|---------------------------|------------|--------------|------------|
| | | | 1-1-2025 | | 31-12-2025 |
| 02 Ruimte | Bedrijventerreinen | deelneming: kapitaalbreng | 9.008.160 | | 9.008.160 |
| | Glastuinbouw | projecten | 5.157.200 | | 5.157.200 |
| | Grote Erfgoedcomplexen | projecten | 534.000 | | 534.000 |
| | | geldleningen | 5.990.449 | | 5.990.449 |
| | Kenniseconomie | projecten | 110.000 | | 110.000 |
| | Werklocaties | geldlening | 2.500.000 | | 2.500.000 |
| | | projecten | 273.091 | | 273.091 |
| | Stedelijke transformatie | projecten | 840.000 | | 840.000 |
| | Ondermijning | projecten | 1.500.000 | | 1.500.000 |
| | Cultuur | projecten | 300.000 | | 300.000 |
| | | geldleningen | 684.701 | | 684.701 |
| | Economisch Vestigingsklimaat | geldlening | 1.225.000 | | 1.225.000 |
| | Energie | geldlening | 794.388 | | 794.388 |
| | Wonen | geldlening | 141.403 | | 141.403 |
| | Landgoedontwikkeling | projecten | 283.878 | | 283.878 |
| | Grondbank de Peelvenen | projecten | 800.000 | | 800.000 |
| Subtotaal afgedekt | | | 30.142.269 | | 30.142.269 |
| Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking | | | 12.613.475 | 567.640 | 13.181.115 |
| Totaal | | | 42.755.744 | 567.640 | 43.323.384 |

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

| Programmabegroting | Thema | | Saldo | Mutatie 2025 | Saldo |
|--------------------|------------------------------|------------|------------|--------------|------------|
| | | | 1-1-2025 | | 31-12-2025 |
| 02 Ruimte | Glastuinbouw | projecten | 18.935.298 | | 18.935.298 |
| | Ondermijning | geldlening | 1.350.000 | | 1.350.000 |
| | Grote Erfgoedcomplexen | geldlening | 2.740.841 | | 2.740.841 |
| | Economisch vestigingsklimaat | geldlening | 850.000 | | 850.000 |
| | Stedelijke transformatie | projecten | 9.067.500 | | 9.067.500 |
| Totaal | | | 32.943.639 | | 32.943.639 |

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

| Programmabegroting | Thema | | Saldo | Mutatie 2025 | Saldo |
|--------------------|---------|-----------|----------|--------------|------------|
| | | | 1-1-2025 | | 31-12-2025 |
| 02 Ruimte | Diverse | projecten | 824.000 | -321.038 | 502.962 |
| Totaal | | | 824.000 | -321.038 | 502.962 |

Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf

| Programmabegroting | Thema | | Saldo | Mutatie 2025 | Saldo |
|--------------------|--------------------------|------------------|-----------|--------------|------------|
| | | | 1-1-2025 | | 31-12-2025 |
| 02 Ruimte | Stedelijke transformatie | project risico's | | 0 | 0 |
| | Verkenningen | projecten | 3.586.973 | 4.105 | 3.591.078 |
| Totaal | | | 3.586.973 | 4.105 | 3.591.078 |

Weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2024. Bij de berekening van de ratio van het weerstandsvermogen wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandcapaciteit. Op basis van deze nieuwe berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,00 % (per 31-12-2025) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een metho-diek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methodiek is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fict-ieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier. Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbanken overige thema's

Grondbank Natuurnetwerk Brabant

Om het Natuurnetwerk Brabant volledig te realiseren dient nog ongeveer 3600* ha, via verwerving of functieverandering, beschikbaar te komen voor natuur en nog ongeveer 7700* ha ingericht te worden. Door nog ruim 1100* ha te realiseren Ecologische Verbindingszones worden de natuurgebieden met elkaar verbonden. In N2000 gebieden loopt de uitvoering grotendeels via de provincie, daarbuiten via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met terreinbeherende organisaties, waterschappen, gemeenten, de ZLTO, bedrijfsleven en particulieren.

*Peildatum 1 januari 2024.

Grondbank Infrastructurele projecten

In o.a. het Meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Grondbank Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie). Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde € 10,8 mln.

Grondbank De Peelvenen

Met het grondruilfonds Peelvenen zet de provincie Noord-Brabant een concrete stap naar een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied. Het is een instrument om in het gebied de opgaven voor klimaat, water

en natuur gepaard te laten gaan met de transitie van de landbouw. Gedeputeerde Staten hebben besloten om het grondruilfonds als pilot in gebruik te nemen in het gebied Peelvenen

Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 3,6 mln. en van de reserve 0,8 mln.

Grondbank Graasdierhouderijen

De provincie Noord-Brabant ondersteunt middels de regeling “Grond voor graasdierhouderij” landbouwbedrijven rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen die willen extensiveren. Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs terug pachten. Voorwaarde is dat ze de grond alleen als grasland gebruiken. De (erf)pachtperiode is 26 jaar.. Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 6 mln.

Grondbank de Kempen

De doelstelling van Grondbank de Kempen was het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten stonden hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunde dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal 13,9 mln.) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. De samenwerking is in 2024 volgens planning officieel beëindigd, de grondbank zal als administratieve eenheid behouden blijven. Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank 0,84 mln. en de risicoreserve van 0,84 mln.

Grondbank De Pielis

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 1 mln. en van de reserve 0,335 mln.

Strategische Grondbank

Uit de immunisatieportefeuille een is een investeringsbudget van € 42,5 miljoen voor de strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt de komende jaren een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren. Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde € 7,8 mln.

Rijksopkoopregeling piekbelasters

We hebben in 2022 8 overeenkomsten met agrarische bedrijven gesloten, zodat zij hun veehouderij activiteiten gaan stoppen en agrarische opstallen gaan slopen, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd. Ultimo 2025 zullen alle aangegane overeenkomsten zijn afgehandeld en zijn daarmee de maatregelen gerealiseerd.

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal naar verwachting in 2025 € 0,5 mln. worden afgelost. Per 31-12-2025 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,8 mln.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2025 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van met Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 en het Ontwikkelbedrijf.

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)

- Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
- Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed

Openbaarheidsparagraaf Woo

Inleiding

De Wet open overheid (hierna Woo) regelt het recht van burgers op publieke informatie en bevordert de vindbaarheid, toegankelijkheid en archivering van overheidsinformatie. De Woo hanteert als uitgangspunt: zoveel mogelijk openbaar, tenzij. De Woo verplicht overheden om actief informatie openbaar te maken en verzoeken om informatie snel en in overleg met de verzoeker af te handelen. Het op orde brengen en houden van de informatiehuishouding is hierbij cruciaal.

Actieve openbaarmaking

We spannen ons in om informatie openbaar te maken die relevant kan zijn voor de samenleving en maken het zoeken naar informatie makkelijker. We richten ons niet alleen op de verplichte informatiecategorieën, maar ook op informatie die het publiek interesseert. We maken meer openbaar dan het wettelijk minimum. In 2025 zullen we gefaseerd informatiecategorieën openbaar maken met behulp van een eigen publicatieplatform. Hoewel niet precies duidelijk is welke informatiecategorieën wanneer verplicht worden, richten we ons in 2025 op de convenanten en agenda's en besluitenlijsten van Gedeputeerde Staten. We gebruiken de ervaringen die we opdoen met het publiceren van Woo-besluiten, waarmee we op dit moment (in 2024) starten. Daarnaast voeren we een analyse uit voor de categorie beschikkingen en onderzoeken we de koppeling met onze informatiesystemen.

Passieve openbaarmaking

Het aantal Woo-verzoeken is moeilijk te voorspellen, maar kan beïnvloed worden door onze inspanningen om informatie proactief openbaar te maken. We verwachten dat we in 2025, net als in voorgaande jaren, ongeveer 80 tot 100 Woo-verzoeken zullen afhandelen, waarvan sommige complex en tijdrovend zullen zijn. We blijven ons bewust van het belang van tijdige afhandeling van deze verzoeken en het tijdig contact opnemen met de indieners. We wijzen de indieners op reeds beschikbare informatie en helpen bij het verduidelijken van hun verzoek. We zoeken actief de samenwerking op. We monitoren het aantal en de aard van de Woo-verzoeken en blijven investeren in het verbeteren van de rapportages over de afhandeling ervan. Op basis van een onderzoek naar de verdere optimalisatie van het afhandelingsproces van Woo-verzoeken zullen we verbeteringen doorvoeren. We hebben daarbij oog voor de verschillende disciplines die nodig zijn voor een efficiënte afhandeling van Woo-verzoeken.

Verbetering van de informatiehuishouding

We stellen ons tot doel om de informatiehuishouding in beeld te krijgen, conform de eisen van de Woo. We richten hiervoor een InformatieStructuurplan in (ISP). Dit houdt in dat we alle processen waarin informatie wordt verwerkt gaan inventariseren en beschrijven. In deze beschrijvingen leggen we de relatie vast met de applicaties waarin de informatie binnen het proces wordt verwerkt. Met dit inzicht willen wij informatie ook geautomatiseerd anonimiseren, actief publiceren en conform alle kwaliteitscriteria beheren en archiveren.

Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is nieuwe Meerjarig Financiële Kader (2021-2027) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe

verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland – OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling – Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

De cofinanciering tot en met 2024 is toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027 voor Europese fondsen van in totaal € 39.5 mln.

De cofinanciering van 2025 tot en met 2027 (einde van de huidige programmaperiode) volgt vanuit het nieuwe bestuursakkoord /perspectiefnota 2025 en de uitvoeringsagenda's.

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren.

Vanaf 2021 is de nieuwe programmaperiode gestart (2021-2027) waarbij we ons wederom inzetten voor de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.

Voor wat betreft de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen.

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2028-2034 reeds opgestart op nationaal niveau en neemt Brabant hier actief deel aan om te zorgen dat ook dan weer provinciale beleidsdoelen en Europese subsidiefondsen zoveel mogelijk met elkaar matchen. Deze voorbereidingen zullen verder gaan in 2025.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - React EU (in afrondingsfase, géén nieuwe openstellingen meer vanaf 2024)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, Interreg VI A
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V

- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat gaan we daarvoor doen?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

o OPZuid

In 2024 kent het OPZuid net zoals in 2023 twee openstellingen (voor- en najaar). Voor 2025 wordt beoogd om in totaal € 50 mln. aan Europese subsidie voor het OPZuid programma open te stellen.

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen namelijk een “groener Europa” en een “slimmer Europa”.

Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de RIS3) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen. Om zo optimaal mogelijk gebruik te maken van de Europese middelen is er in 2025 een bedrag van € 5,35 mln. nodig om de integrale innovatieprojecten vanuit het OPZuid programma optimaal te kunnen voorzien van cofinanciering.

o INTERREG VI-A

De Interreg VI-A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg VI-A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen. Om deze projecten ook in 2025 weer financieel te ondersteunen en zo gebruik te maken van het multipliereffect van de Europese middelen verwachten we een bedrag van € 1,9 mln. aan cofinanciering uit de verschillende beleidsprogramma's nodig te hebben.

o Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van start gegaan. In 2024 zijn de eerste Brabantse openstellingen gestart. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (Elfpo) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het strategisch GLB-plan beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en ecoregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. De overige regelingen voor Investerings, Samenwerking en Kennis en Innovatie werden eind 2023 en zijn in 2024 opengesteld of worden dat nog. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de € 91 mln., waarvan ongeveer € 58 mln. Europese middelen en ongeveer € 32 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken met name de provincie en Brabantse Waterschappen en gemeenten rond de € 7 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de € 11.5 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk jaar. Is in het ene jaar het geld niet ingezet dan volgt een inhaalslag in het daaropvolgende jaar. Ook kunnen gelden versneld in de programmaperiode worden ingezet. Zo kunnen bijvoorbeeld de verwachte regelingen voor investeringen voor niet-landbouwbedrijven al in de jaren 2024-2025 worden opengesteld waarna geen nieuwe openstellingen volgen in 2026-2027.

De doelen van de Brabantse beleidsprogramma's Landbouw & Voedsel, Natuur en Water en Bodem sluiten merendeels aan bij de Europese doelen zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen. Bijna de gehele dekking voor de uitvoering van het GLB 23-27 komt van de beleidsprogramma's L&V, Natuur en Water & bodem. Er lopen nog gesprekken om verdere afstemming tussen de beleidsdoelen en EU openstellingen te bewerkstelligen en daarmee volledig het GLB budget voor Brabant te verzilveren. Hierbij zal het merendeel van de Europese middelen in 2024 en in 2025 worden ingezet.

Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. Elke regio kent een eigen programma en openstellingskalender, die door een regionale stuurgroep wordt vormgegeven. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement. Het COROP) gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen.

Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan subsidie beschikbaar voor dit gebied. Dit bedrag is inclusief € 5 mln. aan cofinanciering vanuit het Rijk en € 3,2 mln. aan provinciale cofinanciering.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenberg en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF-West-Noord-Brabant is per 1 april 2024 opnieuw opengesteld voor alle drie de sporen. De openstelling is eind september gesloten en in oktober is bekend hoeveel JTF-middelen er nog over zijn. Naar verwachting zal er geen of slechts een heel beperkte openstelling komen in Q4 2024 en begin 2025, hierbij wordt geen nieuwe provinciale cofinanciering voorzien. In september is het volledige subsidiebedrag opengesteld geweest en vóór de zomervakantie was er circa € 41,6 mln. aan middelen geclaimd door goedgekeurde projecten dan wel projecten die positief beoordeeld zijn door de deskundigencommissie. Projecten kunnen ingediend worden tot en met eind september en worden naar verwachting eind 2024 of Q1 2025 beschikt.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder € 30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en een in 2022). Voorlopig worden er geen nieuwe co-investeringen meer verwacht.

Vanguard Initiative

In 2023 en 2024 neemt Brabant, als partner in Vanguard, actief deel aan 4 pilots (3D Printen, Slim produceren, AI en Smart Health); en de aanvraag van een Partnership for Regional Innovation(PRI); Interregional Funding Mechanism, een onderzoek naar de mogelijkheden van een innovatie fonds opgezet door en voor regio's in Europa. De PRI zou het budget van dit fonds met Europees geld kunnen verdubbelen.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende 7 jaar door de provincie gedragen worden. Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Hiervoor is vanaf 2024 een structurele dekking voorzien van € 2,9 mln. per jaar. Door stijging van de kosten van onze uitvoeringsorganisaties zal deze dekking vanuit de structurele middelen hoogstwaarschijnlijk niet meer dekkend zijn.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

o OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode liep tot eind 2023. De lopende projecten zullen voor die tijd worden afgewikkeld. In 2024 zijn de laatste betaalaanvragen en eindafrekeningen voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Begin 2025 moeten alle OPZuid en Interreg V stukken bij de EC zijn ingediend.

o POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

o Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de meest actuele rapportage (peildatum 1 maart 2024) klik hier

Wat mag het kosten?

• Reserve 2022-2027

Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027:

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde cofinanciering van de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI, GLB/NSP en JTF) tot en met 2024 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027.

De toegezegde cofinanciering 2025 tot en met 2027 is bij de Burap2-2024 verwerkt dan wel wordt verwerkt bij de slotwijziging 2024.

Reserve Europese Programma's 2022-2027

| Programma's (in € mln.) | Saldo reserve 31-12- 2023 | Toevoegi ng 2024* | Onttrekki gen 2024* | Saldo reserve 31-12- 2024 | Toevoegi ng 2025* | Onttrekki gen 2025* | Saldo reserve 31-12- 2025 |
|----------------------------|------------------------------------|-------------------------|---------------------------|------------------------------------|-------------------------|---------------------------|------------------------------------|
| OP Zuid | 8.664.43 9 | 4.800.00 0 | 7.875.300 | 5.589.13 9 | | 550.000 | 5.039.13 9 |
| GLB/NSP | 3.765.00 0 | 8.163.44 9 | 1.005.400 | 10.923.0 49 | 297.552 | 3.210.284 | 8.010.31 7 |
| Interreg | 1.426.30 8 | 2.297.71 5 | 2.237.578 | 1.486.44 5 | | | 1.486.44 5 |
| JTF | 2.994.80 4 | | 2.984.800 | 10.004 | | | 10.004 |
| Uitvoeringsko sten | 2.362.21 3 | | 2.903.600 | - 541.387 | | | - 541.387 |
| Overig | 4.742.50 0 | 396.839 | | 5.139.33 9 | | | 5.139.33 9 |
| Totaal | 23.955.2 64 | 15.658.0 03 | 17.006.67 8 | 22.606.5 89 | 297.552 | 3.760.284 | 19.143.8 57 |

* O.b.v. BURAP II 2024

De ramingen voor 2025 vinden grotendeels pas in de loop van 2025 plaats op basis van de openstellingen.

Om alle kansen vanuit de Europese Programma's te kunnen benutten is een cofinanciering benodigd van € 56 mln. voor de gehele programmaperiode 2021-2027.

In relatie tot stuknummer PS 5364051:

Met de begroting (in dit geval 2025) worden er (nagenoeg) geen ramingen opgenomen. Voor de Europese Programma's is dit is te vroeg om een realistische raming op te nemen.

De eerste ramingen gebeuren met de Burap2, met nog een eventuele aanpassing met de slotwijziging. De jaarrekening is een logisch moment om dit inzicht te geven.

Met de jaarrekening 2024 kunnen we per beleidsprogramma inzicht geven in toegevoegde cofinanciering en gerealiseerde projecten.

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025) en afwikkeling van het programma kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Door de stelselwijziging van de cofinanciering 2021-2027 is het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen voor projecten niet tijdig beschikbaar zijn. Om dit te voorkomen is er gezorgd voor een risicobuffer zodat potentieel EU-middelen niet verloren gaan. Hiermee kan dit worden ondervangen zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden.

Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

Reserve Europese programma's 2014-2020 inclusief transitieperiode

| Programma's (in € mln.) | Saldo reserve 31-12-2023 | Mutaties 2024 e.v. | Verwachte stand reserve einde programmaperiode |
|----------------------------|-----------------------------|-----------------------|--|
| Op Zuid | -1.695.372 | | -1.695.372 |
| POP3 | 12.982.037 | 4.126.457 | 8.855.580 |
| Interreg | 4.719.075 | | 4.719.075 |
| Uitvoering | -9.426.158 | 1.914.544 | -11.340.702 |
| Risicobuffer (2022) | 10.000.000 | 110.976 | 9.889.024 |
| Totaal | 16.579.582 | 6.151.977 | 10.427.605 |